

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AKSARAY İLİ ORTAKÖY İLÇESİ KÜMBET KÖYÜ
HALK İNANIŞLARININ DİNLER TARİHİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Cebrail ÖZTAPAN

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR

KIRIKKALE- 2023

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AKSARAY İLİ ORTAKÖY İLÇESİ KÜMBET KÖYÜ
HALK İNANIŞLARININ DİNLER TARİHİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Cebrail ÖZTAPAN

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR

KIRIKKALE- 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Cebrail ÖZTAPAN tarafından hazırlanan “AKSARAY İLİ ORTAKÖY İLÇESİ KÜMBET KÖYÜ HALK İNANIŞLARININ DİNLER TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR

İmza:

Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Doç. Dr. Şevket ÖZCAN

İmza:

Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Vahdeddin ŞİMŞEK

İmza:

Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 21/ 06/ 2023

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim

Cebrail ÖZTAPAN

21/ 06/ 2023

ÖZET

AKSARAY İLİ ORTAKÖY İLÇESİ KÜMBET KÖYÜ HALK İNANIŞLARININ DİNLER TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR

Haziran 2023, 140 sayfa

İnsanlar, geçmişten günümüze kadar bir şeylere inanma, onları kutsal kabul etme ihtiyacı hissederler. İnsanların bu ihtiyacının sonucunda günlük yaşamları başta olmak üzere hayatlarının her alanında birçok halk inancını ve uygulamasını benimsemişlerdir. Bu halk inanışları ve uygulamalarını kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar devam ettirmişlerdir.

Aksaray ili, tarihin bilinen ilk dönemlerinden beri önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir yerleşim bölgesidir. Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Aksaray ilinde de kökleri geçmişe dayanan, insanların hayatlarına tesir eden halk inanışları ve uygulamaları bulunmaktadır. Bu halk inanışları ve uygulamaları; doğum, evlilik ve ölüm gibi hayatın çok önemli geçiş evrelerinde kendini gösterir. Ayrıca insanların günlük hayatı içerisinde yer alan ve tabiatta bulunan varlıklarla ilgili halk inanışları da vardır. Bunlar; yağmur, ağaç ve bitkiler, hayvanlar, su, ateş, gece, gök cisimleri, görünmeyen varlıklar, nazar, ziyaret yerleri ve halk hekimliği etrafında oluşan halk inancı ve uygulamalarıdır.

Bu araştırmada Aksaray ili Ortaköy ilçesi Kümbet köyünde yaşayan bireylerin inanışları ve uygulamaları Dinler Tarihi açısından incelenmiştir. Kümbet

köyünde yaşayan bireylerin halk inanışları ve uygulamaları konusunda elde ettiğimiz bilgileri değerlendirdiğimizde de özellikle Türklerin İslam öncesi etkileşim içerisine girdikleri dinlerin ve kültürlerin etkisi de görülür. Tarihi süreç içerisinde oluşan bu inanış ve uygulamalardan bazıları günümüzde terk edilmiştir. Bazı inanışlar ve uygulamalar ise İslamî bir özellik kazanarak halk tarafından yaşatılmaya devam ettirilmiştir.

Araştırmada, halk inanışları ve uygulamaları ile birlikte Kümbet köyünde yaşayan bireylerin tarihi geçmişi ve kültürel özellikleri konusunda da verilere ulaşılmıştır. Bu veriler sayesinde somut olmayan kültürel mirasa da katkı sağlanacaktır. Elde edilen veriler sonucunda Kümbet köyünde yaşayan bireyler, Türkmen toplulukları içerisinde yer alan abdal topluluklarıdır. Aynı zamanda Anadolu Alevî-Bektaşîliği inancı içerisinde yer almaktadır.

Anahtar Kelime: Dinler Tarihi, Halk İnanışları, Aksaray İli, Kümbet Köyü, Alevî-Bektaşîlik, Abdal.

ABSTRACT

EXAMINATION of FOLK BELIEFS in AKSARAY PROVINCE ORTAKÖY DISTRICT KÜMBET VILLAGE in TERMS of RELIGION HISTORY

Kırıkkale University

Social Sciences Institute

Department of Philosophy and Religious Sciences, Master Thesis

Advisor: Dr. Instructor Member Muhammed GÜNGÖR

June 2023, 140 pages

From past to present, people feel the need to believe in something, to accept them as sacred. As a result of this need of people, they have adopted many folk beliefs and practices in every aspect of their lives, especially in their daily lives. These folk beliefs and practices have been transferred from generation to generation and have continued until today.

Aksaray province is a residential area that has hosted important civilizations since the earliest known periods of history. As in every region of Anatolia, there are folk beliefs and practices in Aksaray that have roots in the past and that affect people's lives. These folk beliefs and practices; It manifests itself in very important transitional stages of life such as birth, marriage and death. In addition, there are folk beliefs about the things that take place in the daily life of people and are found in nature. These; rain, trees and plants, animals, water, fire, night, celestial bodies, invisible beings, evil eye, places of visit and folk medicine formed around folk beliefs and practices.

In this research, the beliefs and practices of individuals living in Kümbet village of Ortaköy district in Aksaray province were examined in terms of History of Religions. When we evaluate the information, we have obtained about the folk

beliefs and practices of the individuals living in Kümbet village, the influence of the religions and cultures with which the Turks interacted check it accepted. Some of these beliefs and practices that emerged in the historical process have been abandoned today. Some beliefs and practices have been kept alive by which people by gaining an Islamic feature.

In the research, data were obtained on the Historical background and cultural characteristics of the individuals living in Kümbet village, along with folk beliefs and practices. This data will also contribute to the intangible cultural heritage. As a result of the data obtained, individuals living in Kümbet village are abdal communities within the Turkmen communities. At the same time, it is included in the belief of Anatolian Alawite-Bektashism.

Key Concepts: History of Religions, Folk Beliefs, Aksaray Province, Kümbet Village, Alevi-Bektashism, Abdal.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans yaptığım süre zarfında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi birikimi ile yolumu aydınlatan ve tüm imkânlarıyla yanımda olan tez danışmanım sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR'e teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmamda verdikleri önemli katkılardan dolayı sayın hocalarım Doç. Dr. Şevket ÖZCAN'a, Dr. İsmail YALÇINTAŞ'a ve Arş. Gör. Bekir KÖYLÜ'ye teşekkür ederim. Süreç içinde evlerini, gönüllerini ve muhabbetlerini esirgemeyen Kümbet köyü halkına teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca manevi desteklerini esirgemeyen Abdussamed ŞANVER, Ali ÇINAR ve tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her anında olduğu gibi bu çalışmamda da her zaman yanımda olan, çalışmamın sabırsızlıkla bitmesini bekleyen ve çalışmama anlam katan sevgili oğlum Muhammed Furkan ÖZTAPAN 'a ve eşim Aynur ÖZTAPAN 'a teşekkür ederim.

Cebrail ÖZTAPAN

Haziran, 2023

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xiii
RESİMLER	xiv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Önemi, Konusu ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	2
3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	2
4. Halk İnanışlarına Genel Bir Bakış	5
4.1. Halk Bilim ve Halk İnanışları	5
4.2. Halk İnanışlarının Özellikleri	8
4.3. Halk İnanışlarının Konusu ve İçeriği.....	10
5. Abdal Kavramı	10
5.1. Tarihi Süreçte Abdal Kavramı	10
5.2. Horasandan Anadolu'ya Abdallar	20
5.3. Abdalların Anadolu'daki Coğrafi Dağılımları.....	22
6. Kümbet Köyünün Genel Özellikleri.....	30

6.1. Yerleşim Yeri ve Nüfus	30
6.2. Eğitim Durumu	31
6.3. Sosyo-Ekonomik Durum	32
6.4. Abdalların Dili	33
6.5. Aile Yapısı ve Kültürel Ortam.....	34

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜMBET KÖYÜ'NÜN İNANÇ VE İBADET ÖZELLİKLERİ

1. İnanç Özellikleri	36
1.1. Hak, Muhammed ve Ali İnancı.....	37
1.2. Kur'an-ı Kerim İnancı	39
1.3. Ehl-i Beyt İnancı.....	40
1.4. On İki İmam ve Mehdi İnancı.....	40
1.5. Tevellâ ve Teberrâ İnancı	42
1.6. Âhiret, Tenâsüh İnancı.....	43
2. İbadet Özellikleri	45
2.1. Cem Ayini (Töreni)	45
2.1.1. Cem Törenlerindeki Görevliler	46
2.1.2. Cem Töreninin Çeşitleri.....	49
2.2. Kurban	51
2.3. Namaz ve Dua.....	53

2.4. Oruç ve Aşure	55
2.5. Hac ve Zekât	57
2.6. Diğer İbadetler	59
2.6.1 Dört Kapı- Kırk Makam.....	59
2.6.2. Eline-Diline-Beline Sahip Olmak	60
2.6.3. Üç Sünnet ve Yedi Farz	60

İKİNCİ BÖLÜM

KÜMBET KÖYÜ'NDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANIŞI VE UYGULAMALARI

1. Doğum.....	63
1.1. Doğum Öncesi Yapılan Uygulamalar.....	63
1.2. Doğum Sırası (Hamilelik Dönemi) Yapılan Uygulamalar	65
1.3. Doğum Sonrası Yapılan Uygulamalar	67
1.3.1. Al Basması İnanışı	68
1.3.2. Kırkın Çıkarılması (Kırk Uçurma).....	69
1.3.3. Çocuğun İsminin Konulması	70
1.3.4. Diş Hediği (Buğday) ve Göbek Bağı	71
1.3.5. Dil Bağı Kesme ve Köstek Kesme.....	72
1.3.6. Sünnet.....	73
2. Evlilik	74
2.1. Evlenecek Kişilerde Aranılan Özellikler	74

2.2. Kız İsteme, Nişan ve Nikah	76
2.3. Düğün.....	77
2.4. Boşanma.....	78
3. Ölüm.....	79
3.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	79
3.2. Ölüm Anıyla İlgili İnanış ve Uygulamalar	80
3.3. Yıkama, Kefenleme, Defin	80
3.4. Taziye Geleneği	83
3.5. Cenaze Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜMBET KÖYÜ'NDE DİĞER HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI

1. Tabiatla İlgili İnanışlar	85
1.1. Yağmur Duası	85
1.2. Ağaçlar ve Bitkilerle İlgili İnanışlar	86
1.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	87
1.4. Su ile İlgili İnanışlar	90
1.5. Ateşle İlgili İnanışlar	91
1.6. Gece ve Gök Cisimleri ile İlgili İnanışlar	92
2. Görünmeyen Varlıklarla İlgili İnanışlar	93
3. Nazar İnanışı.....	94
4. Ziyaret Yerleri	95

5. Halk Hekimliği ve Ocaklarla İlgili İnanış ve Uygulamalar	96
5.1. Kösnu (Köstebek) Ocağı.....	96
5.2. Derma (Temre) Ocağı.....	96
5.3. Felç Tedavisi.....	97
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	101
1. Kaynak Eserler	101
2. Kaynak Kişiler.....	105
EKLER.....	106
Ek 1. Resimler	106
EK 2. Görüşme Metni ve Görüşme Formu	116
Görüşme Metni	116
Görüşme Formu	117
EK 3. Etik Kurul İzni	122
ÖZGEÇMİŞ.....	123

TABLÖLAR

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1, Abdalların Türkiye'deki Yerleşim Yerleri	22
Tablo 2 Abdalca/Teberce Dili	33
Tablo 3 On İki İmamlar.....	41

RESİMLER

	<u>Sayfa</u>
Resim 1. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi	106
Resim 2. Balım Sultan Türbesi ve Karadut Ağacı	106
Resim 3. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi Aslanlı Çeşme	106
Resim 4. Hacıbektaş İlçesi Delikli Taş	106
Resim 5. Hacıbektaş İlçesi Delikli Taş Dilek Mumu.....	107
Resim 6. Hacıbektaş İlçesi Dilek Ağacı.....	107
Resim 7. Hacıbektaş İlçesi Dilek Taşları.....	107
Resim 8. Hacıbektaş İlçesi Beş Taşlar	107
Resim 9. Hacıbektaş İlçesi Kara Kadı	108
Resim 10. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi Dilek İçin	108
Resim 11. Hacıbektaş-1 Veli Türbesi Cem Ayini.....	108
Resim 12. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi Semah Gösterisi	108
Resim 13. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi	109
Resim 14. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi Kırklar Meclisi	109
Resim 15. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi Cem Ayini Lokma.....	109
Resim 16. Kümbet Köyü.....	109
Resim 17. Kümbet Camii.....	110
Resim 18. Kümbet Köyü Cem Meydanı.....	110
Resim 19. Kümbet Köyü Müzisyenleri.....	110
Resim 20. Kümbet Köyü İşportacılık (Bayrak Satışı)	110
Resim 21. Kümbet Köyü İşportacılık	111
Resim 22. Kümbet Köyü Davulculuk	111
Resim 23. Kümbet Köyü Ekmek Fırını	111

Resim 24. Kümbet Köyü Eski Muhtar ile Görüşme	111
Resim 25. Kümbet Köyü Sünnetçi ile Görüşme	112
Resim 26. Kümbet Köyü Camii ve İmam Hatibi.....	112
Resim 27. Kümbet Köyü Aşure	112
Resim 28. Kümbet Köyü Yağmur Duasının Yapıldığı	112
Resim 29. Kümbet Köyü Yaz Kur'an Kursu.....	113
Resim 30. Kümbet Köyü İğde Ağaçları.....	113
Resim 31. Kümbet Köyü Bahçe Duvarı.....	113
Resim 32. Kümbet Köyü Ulu Dut Ağacı	113
Resim 33. Kümbet Köyü Mezar	114
Resim 34. Kümbet Köyü Evi Nazardan Korunmak İçin Üzerlik Otu.....	114
Resim 35. Kümbet Köyü Eski Mezarlar	114
Resim 36. Yunus Emre Türbesi	114
Resim 37. Aslı Viyana'da Bulunan ve 16. yy. Başlarına Tarihlenen Bir Albümde	115
Resim 38. Topkapı Sarayı'nda Bulunan 15. yy. Abdal	115
Resim 39. 14. yy. 16. yy. Dek Abdal, Torlak, Kalenderi ve Haydariler	115
Resim 40. Şeyh ve Gezgin Dervişler. Abdal Olma İhtimali Yüksekdir.....	115

KISALTMALAR

Mah. : Mahalle

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

K.K. : Kaynak Kişi

Öğr. : Öğretim

S. : Sayfa

S. : Sayı

Sad. : Sadeleştiren

Sav. : Sallallahü Aleyhi Vesselem

TDK. : Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi, Konusu ve Amacı

İlk insandan günümüze kadar her toplum, maddî veya manevî ürünler ortaya çıkarmak sonucunda kendilerine özgü kültürlerini ve yaşam biçimlerini oluşturmuşlardır. Kültürlerin oluşmasını sağlayan öğelerin başında dil, dinî inanış ve uygulamalar, örf ve âdetler, değer ve tutumlar, semboller, törenler vb. öğeler yer alır.¹

Manevî kültürün en önemli unsurunu oluşturan öğelerden biri de hiç kuşkusuz insanların dinî inanış ve uygulamalarıdır. Doğumdan ölüme kadar insanlar, pek çok konuda yaşamlarını etkileyen önemli durumlar karşısında birtakım dinî inanış ve uygulamaları benimsemişlerdir. Bu inanış ve uygulamaların bir kısmı hayatın geçiş evreleri olan doğum, evlilik ve ölüm gibi süreçler sonucu ortaya çıkmıştır. Bir kısmı da günlük hayatta yaşanan ve hayatlarını etkileyen olaylar sonucunda meydana gelmiştir.²

Dinler Tarihi disiplini içerisinde halk inanışları çalışması yapılırken sadece dinî veriler değil, aynı zamanda edebi, sanatsal, toplumsal ve tarihsel veriler de elde edilmektedir.³ Araştırmada elde edilen veriler, alan yazıda yapılacak diğer araştırmalara kaynaklık edecek olup ayrıca sonraki kuşaklara aktarılmasında da etkili olacaktır. Bu verilerin bir sonraki kuşaklara aktarılması sayesinde de somut olmayan kültürel mirasımız korunmuş olacaktır.

Abdallar, Türkiye’de yaşayan topluluklardan biri olup Türk toplumu açısından önemli bir kültür mirasının taşıyıcılarıdır. Türkmen boylarından olup Anadolu Alevî-Bektaşiliği içerisinde yer alan abdallar aynı zamanda kapalı bir topluluk olduklarından bulunduğu çevreler tarafından anlaşılammışlardır.⁴ Kümbet köyünde bulunan abdallar üzerine bir araştırma mevcut olmadığından bu

¹ Ali Çavuşoğlu, *Kültür ve Zihniyet* (Kayseri: Laçın Yayınları, 2011), 103-105.

² Ahmet Hikmet Eroğlu (ed.), *Halk İnanışları El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 21-23.

³ Mustafa Ünal, “Halk Dini Verilerinin Fenomenolojik Yöntemle İncelenmesi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2000), 27-28.

⁴ Şahin Gürsoy, *Türkiye Abdalları* (Platin Yayınları, 2006), 5-10.

araştırmanın konusunu Aksaray ili Ortaköy ilçesi Kümbet köyü halk inanışlarının Dinler Tarihi açısından incelenmesi oluşturmuştur. Bu araştırmanın amacını daha önce araştırma yapılmamış olan Kümbet köyü abdallarının doğumu ile ölümü arasında geçen zaman içerisinde yer alan dinî inanış ve uygulamalarının incelenmesi oluşturmuştur. Bu sayede kültürel özellikleri de ortaya konmuş olacaktır.

Tarihi süreç içerisinde Aksaray ili, farklı din ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bundan dolayı zengin bir kültürel mirasa sahiptir.⁵ Bu zengin kültürel miras içerisinde Kümbet köyü hem abdal olmaları hem de Anadolu Alevî-Bektaşîliği toplulukları içerisinde olmaları onların önemli bir topluluk olmasını sağlamıştır. Kümbet köyü abdalları Anadolu’da daha çok müzisyenlik yapmakla tanınmış ve nişan, düğün, sünnet gibi önemli günlerde insanları sazları ile birlikte türküler söyleyerek eğlendirmişlerdir. Abdallar kapalı bir toplum oluşları sayesinde maddî ve manevî kültürlerini günümüze kadar ulaştırmışlardır.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmamızın kapsamını abdallar, evrenini ise Kümbet köyü oluşturmaktadır. Türkiye’de yaşayan bütün abdal topluluklarını araştırmak mümkün değildir. Bundan dolayı araştırma sınırını Aksaray ili Ortaköy ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kümbet köyü nüfusuna kayıtlı bireyler oluşturmaktadır. Kümbet köyünde yaşayan bireylerin doğumu ile ölümü arasında geçen zaman içerisinde yer alan halk inanış ve uygulamaları ele alınmıştır. Bu araştırmada halk inanışları; doğum, evlilik, ölüm, yağmur, ağaç, hayvanlar, su, ateş, gece, gök cisimleri, görünmeyen varlıklar, nazar, ziyaret yerleri ve halk hekimliği etrafında oluşan halk inanışı ve uygulamalardan oluşturmaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Halk inanışları insanların doğumundan ölüm anına kadar hissettiği, inandığı ve yaşadığı her durumu incelemekte ve araştırmaktadır.⁶ Bu araştırma yapılırken

⁵ “Aksaray Valiliği (AV)”, *Aksaray Tanıtımı* (Erişim 11 Şubat 2023).

⁶ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 14.

araştırılacak topluluk ile birebir görüşme yapılmıştır. Bundan dolayı araştırmada ayrıntılı ve derinlemesine bilgi elde edebilmek için araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır.”⁷

Halk inanışları ve uygulamaları konusunda Kümbet köyünde yaşayan bireylerden doğum, sünnet, evlilik ve ölüm etrafında oluşan bilgiler elde edilmiştir. Bu uygulamaların yanı sıra yağmur, ağaç, hayvanlar, su, ateş, gece, gök cisimleri, görünmeyen varlıklar, nazar, ziyaret yerleri ve halk hekimliği uygulamaları araştırılmıştır. Bu bilgilere ulaşmak ise derinlemesine bir çalışma yapılmasını ortaya koymaktadır. Araştırma deseni araştırmanın içeriği bağlamından dolayı nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum (örnek olay) çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması, “Bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntemdir.”⁸

Bu araştırmaya başlanmadan önce verileri elde edebilmek için araştırmanın yapıldığı ilgili üniversitenin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna başvurulmuş, 18/03/2022 toplantı 2022/3 Nolu karar sayısı ile etik kurul izni alınmıştır. Daha sonra halk inanışları alanında alan yazıda yapılmış araştırmalar tespit edilerek incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda görüşme formu hazırlanmıştır. Bireylerin halk inanışları bağlamında inandıkları ve uyguladıkları durumlar hakkında bilgi elde edebilmek için bu alanda araştırma yapanların görüş ve önerilerinden faydalanılmıştır. Halk inanışları ve uygulamaları hakkında bireylerin duygu ve düşüncelerini elde edebilmek için durum çalışması içerisinde görüşme

⁷ Hasan Şimşek- Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Hasan Şimşek-Ali Yıldırım)* (Seçkin Yayıncılık, 2013), 41; Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Pegem Akademi Yayıncılık, 2015), 35-36.

⁸ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 21; Özcan Güngör (ed.), *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 215.

formu kullanılmıştır. Görüşme, “Kişilerden belli bir konuda duygu ve düşüncelerini alma etkinliğidir.”⁹

Görüşmeler gerçekleşirken bireylerin rahat olmaları ve kendilerini güvende hissedebilmeleri sağlanmıştır. Karşılıklı güven ortamı sağlandıktan sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sohbet havasında yapılırken konu bütünlüğü sağlanması için ve gerekli yönlendirmelerin yapılarak istenilen konudan farklı konulara ayrılmamasına da dikkat edilmiştir. Resmi bir şekilde yapılan görüşmelerde kişiler bazen sorulara cevap vermekten kaçınmakta ya da soruları üstü kapalı cevaplar ile geçiştirebilmektedir. Bu hususlar dikkate alınarak görüşme teknikleri içerisinde yer alan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, “Araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formu hazırlar, buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da sonda sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve detaylandırmasını sağlayabilir.”¹⁰

Araştırmada elde edilen veriler tarafsızlık ilkesi doğrultusunda betimsel analiz yöntemi tercih edilerek analiz edilmiştir. Betimsel analiz, “Elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır.”¹¹ Verilerin olduğu gibi görüldüğü ve yorumlandığı bir yöntemdir. Araştırmada görüşmeler sonucu elde edilen veriler yazı, ses kayıt cihazı, video ve resimler ile kayıt altına alınmıştır. Bu verileri tarafsız bir şekilde öncelikle Dinler Tarihi yöntemleri ile ele alınarak analiz edilmiştir. Dinler Tarihi araştırmaları objektif bir yaklaşım benimser. Bundan dolayı halk inancı ve uygulamalarında doğru ya da yanlış gibi yargılamalardan uzak durulmuştur. Dinler tarihi araştırmaları fenomenolojik metotla ele alır ve inceler. Fenomenolojik metot ise, din ve halk inancı ile ilgili olan olguların doğru anlaşılacak şekilde ortaya konulmasıdır.¹²

⁹ Veysel Sönmez- G. Füsün Alacapınar, *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Anı Yayıncılık), 185.

¹⁰ Adile Aşkı Kurt (ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013), 104.

¹¹ Şimşek- Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Hasan Şimşek-Ali Yıldırım), 239.

¹² Ünal, “Halk Dini Verilerinin Fenomenolojik Yöntemle İncelenmesi”, 228-230.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak için bilimsel araştırma yöntemleri esas alınmıştır. Araştırmanın iç geçerliliğini arttırmak için danışman ve araştırma yürütücüsü birlikte çalışmış ve zaman zaman halk inanışları araştırmasında uzman kişilerin görüşüne başvurulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler doyunluğa ulaşana kadar sürdürülmüştür. Araştırmada dış geçerliliği sağlamak için araştırma yapılan bölgede oldukça fazla çeşitlilik sağlanmaya dikkat edilmiştir. Araştırmanın her adımı tarafsız bir şekilde doğrudan ve ayrıntılı bir biçimde görüşme yapılan kişilerden alıntılar yapılmıştır.

4. Halk İnanışlarına Genel Bir Bakış

Bu araştırmanın konusunu Aksaray ili Ortaköy ilçesi Kümbet köyü halk inanışlarının Dinler Tarihi açısından incelenmesi oluşturduğu için halk inanışları ile ilgili bilgi vermek konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

4.1. Halk Bilim ve Halk İnanışları

Halk inanışları, Dinler Tarihi disiplini içerisinde yer almakla birlikte “halk bilim”in araştırma alanında da bulunur. Halk inanışları Dinler Tarihi ve halk bilimin ortak konusu olarak ortaya çıkmıştır. Halk inanışları, araştırma ve derleme olarak halk bilimin alanına girer. Bu inanışların din ve dinler boyutu ise Dinler Tarihi’nin altına yer alır.¹³ Halk inanışları ve halk bilim arasındaki bu ilişkiden dolayı ilk önce halk bilimi açıklamak gerekir.

Halk bilim “Folklor” teriminden gelmektedir. Folklor terimini ilk olarak 19. yüzyılda İngiliz William Johun Thomas (1803-1885) kullanmıştır. Thomas, 22 Ağustos 1846’da “The Athenaeum” adlı dergide bir mektubunu yayımlanmıştır. Thomas, dergi yöneticilerine halk edebiyatı ve halk “antikiteleleri (antik çağ)” ürünlerini inceleyecek bilim dalına isim olarak “Folk-Lore” kullanılmasını önermiştir. Folklor terimi İngilizce kökenli bir kelime olup “folk (halk) ve lore (bilim)’den” gelmektedir.¹⁴ Folklor terimi

¹³ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 21-22.

¹⁴ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi* (Bilgesu Yayıncılık, 2014), 21; A. Haydar Avcı, *Halkbilimi Konuları ve Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Berhem Yayınları, 1992), 5; Metin Karadağ- Azat Kaya, *Halkbilimine Giriş* (Balıkesir: Akademi Aylık Kültür Araştırma Dergisi Yayınları, ts.), 4.

Almanya da ise 1813 yılında “Volkskunde” terimi olarak Johann Felix Knaffel (1769-1845) tarafından kullanılmaktadır. Ancak volkskunde terimi Almanca dilini konuşan Almanya, Avusturya ve İsviçre ülkeleri dışına çıkamamıştır. 1891 yılında toplanan Uluslararası Folklor Kongresi’nde bu terim folklor (halk bilim) dalı adı olarak kabul edilerek bütün dünyada hızla yaygınlaşan bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵

Türkiye’de folklorun karşılığı olarak çeşitli kavramlar kullanılmıştır. Bunlar, “halkıyât”, “halk bilgisi”, “budun bilim”, “halk bilim” ve “halk bilimi” gibi terimlerdir. Günümüzde ise “halk bilim” ve “halk bilimi” kavramları Türkiye’de daha çok tercih edilen terimler olmuştur. Folklor terimi ise Türkiye’de yıllarca yanlış kullanılmıştır. Bu terim çoğunlukla halk oyunları, halk müziği olarak anlaşılmış ve ele alınmıştır. Oysa ki folklor çok geniş bir alanı kapsayan bir ilim dalıdır.¹⁶

Halk biliminin sosyoloji, dil bilim, dinî bilimler, psikoloji, coğrafya, tarih, mitoloji, arkeoloji ve etnografya gibi birçok bilim dallarıyla yakın ilişkisi vardır.¹⁷ Geniş bir alana hitap eden halk bilimin birçok tanımı da yapılmaya çalışılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

- M. Şakir Ülkütaşır (1894-1981)’a göre: “Folklor, en derli toplu anlamıyla genel olarak şifahi (anonim) halk edebiyatı, halk musikisi, halk temaşası, halk gelenek ve inançları, gibi tamamen fikri ve manevi tezahürleri, kısaca halkın manevi kültürünü araştıran bir bilim dalıdır.”¹⁸
- “Halk bilimi toplumun yarattığı maddi ve manevi kültürel öğeleri bütün boyutlarıyla ele alan, bunlarla ilgili evrim, gelişim, yayılma, etkileşim, değişim gibi sorunları inceleyen, sonuçlar çıkararak yasalar bulan ve kuram (teori) geliştiren bilim dalıdır.”¹⁹
- “Halk bilimi, alanı insan konusu ise özgür kültür olan, bilimsel yöntem anlayışı ve alana özgü araştırma teknikleri aracılığıyla elde ettiği

¹⁵ Avcı, *Halkbilimi Konuları ve Araştırma Yöntemleri*, 5; Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 4.

¹⁶ Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 5.

¹⁷ Avcı, *Halkbilimi Konuları ve Araştırma Yöntemleri*, 4.

¹⁸ Bircan Kalaycı, “Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi (ÇÜTAM)”, *Halk Bilimi/Folklor Tarihsel Süreç* (Erişim 06 Şubat 2023).

¹⁹ Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 6.

bulgularla genellemeler düzeyinde kuramlara ulaşmayı amaçlayan, toplumsal bilimlerin içerisinde bir bilimdir.”²⁰

- “Folklor, halk kültürünü saptayan, bulunduğu belgeleri tertip, tanzim ettikten sonra bunları kendi metodlarının yardımıyla değerlendiren ve nihayet bulunduğu bilimsel sonuçları uygulama alanına tatbik ederek halk kalkınması için gereken işlemlere girişen bilim dalıdır.”²¹
- “Folklor, halkın geleneğe bağlı maddi ve manevi kültürünü kendine özgü metodlarla derleyen, araştıran, sınıflandıran, çözümleyen ve halk kültürü üzerinde değerlendirmeler yapan bir bilim dalıdır.”²²
- Sedat Veyis Örnek (1927-1980)’e göre: “Halk bilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vordırmayı amaçlayan bir bilimdir.”²³

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere halk biliminin dinî bilimlerle özellikle de Dinler Tarihi ile ilişkisi vardır.²⁴

Halk inanışlarının çeşitli bilim dalları tarafından araştırma konusu olması, halk inanışları ile ilgili kullanılan terim ve kavramların bilim dallarına göre çeşitlenmesine sebep olmuştur. Bu çeşitlenme de kavram kargaşasını ortaya çıkarmıştır. Örneğin, “halk inancı, halk inanışları ya da halk inanmaları” aynı konuyu ifade etmek için kullanılan adlandırmalardır.²⁵ Bu araştırma kapsamında, alan yazıda yapılan çalışmalar neticesinde konunun Dinler Tarihi bağlamı noktasında “halk inanışı” kavramının kullanımının daha doğru olacağı sonucuna varılmıştır.

Halk, “toplumdaki bireylerin çeşitli ölçülerde katkıda buldukları yaşayış biçimini, davranışlar ve tutumlar bütünü” ifade eder.²⁶ İnanç, “esasları sabit dinî olgulardır.” İnanış ise “bir şeye gönülden bağlanma, güvenme, itimat etme,

²⁰ “Turizm Folklor Araştırma Kurumu Derneği Gençlik Kulübü (TUFAK)”, *Halk Bilimi ve Folklorun Gelişimi* (Erişim 06 Şubat 2023).

²¹ Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 6.

²² Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 6.

²³ Örnek, *Türk Halkbilimi*, 21.

²⁴ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 21.

²⁵ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 21-22.

²⁶ Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 7.

doğruluğunu kabul etmektir.”²⁷ Halk inancı başlığında yer alan inanış ve uygulamalar ise “Birden fazla dinin etkisiyle tarihi süreç içerisinde birikerek oluşmuş ve tek bir dinin kurallarına bağlı olmayan gelenekselleşmiş kabullenmelerdir.” İnanış daha çok insanların din anlayışını ve dinin toplumda yaşanış biçimini anlatır.²⁸

4.2. Halk İnanışlarının Özellikleri

Halk inanışları dinî ve ahlâkî kurallar gibi kesin olmayıp coğrafyadan coğrafyaya veya topluluktan topluluğa değişiklik gösterir. Halk inanışları “dinin topluma göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir.” Halk inanışları bir toplumun geçmiş tarihi inançlarını da yansıtır. Toplumlar hangi dine inanırsa inansın inandığı dinin dışında kalan ve yaygınlık kazanarak nesilden nesle aktarılan inanmaları da içerir.²⁹ Toplumlar yeni bir dine geçişte, geçmişte yaşamlarını derinlemesine etkileyen âdetlerini, inanışlarını ve geleneklerini tamamen terk etmezler. Eski âdetlerini, inanışlarını ve bu inanışlara yönelik uygulamalarını yeni geçtikleri dinin ve kültürün içerisinde yaşatırlar.³⁰

Halk inanışları genel anlamda bazı ortak özellikleri içerisinde barındırır. Bu ortak özellikler: Millilik, bağlayıcılık, değişmezlik- süreklilik, ortaklık ve kaynağının belirsizliğidir.³¹

Millilik, insanlar tarafından doğru ya da yanlış olmasına bakılmaksızın inanış ve uygulamaların aslında toplumların geçmişten beri benimsemesidir. Ayrıca ortak bir kültür boyutuna ulaşmış olan gelenek ve göreneklerdir. Her toplumun kendine has inanış ve uygulamaları bulunur.³² Bu uygulamalar millilik özelliği taşır. Bağlayıcılık, halk inanışlarının bir özelliği de bağlayıcı olmasıdır. Bu bağlayıcılık manevî ve sosyal bir bağlayıcılıktır. Yaptırım ve ceza gerektirmediğinden tamamen

²⁷ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 21.

²⁸ Kemal Polat, *Türkiye’de Dinler Tarihi Sahasında Yapılan Alan Araştırmaları Üzerine Bazı Düşünceler. Türkiye’de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü ve Geleceği) Sempozyumu (4-6 Aralık 2009)* (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2010), 515-525.

²⁹ Vildan Başak, *Uşak ve Çevresi Halk İnanışları ve Bu İnanışların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi* (Uşak: Uşak Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 4.

³⁰ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 23-25.

³¹ Ömer Faruk Serdaroğlu, *Merzifon ve Çevre Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 13.

³² Başak, *Uşak ve Çevresi Halk İnanışları ve Bu İnanışların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, 5.

esnek bir bağlayıcılığa sahiptir. Zaman içerisinde azalabilir ya da kaybolabilir. Değişmezlik ve süreklilik, halk inanışlarının kökleri geçmişe dayanan kutsal değerler ve yaşanmış tecrübelerden oluşur. Bundan dolayı kolay kolay değişmemekte ve süreklilik arz etmektedir. Bu değişmezlik ve süreklilik kapalı toplumlarda daha uzun olurken açık toplumlarda daha esnek olabilir. Ortaklık, aynı yörede yaşayan toplumlarda her birey inanış ve kabullenmeler karşısında aynı duygu, düşünce ve tutuma sahiptirler. Bu durumda ortaklık özelliğini gösterir. Kaynağın belirsizliği, halk inanış ve uygulamalarının ne zaman, nerede ve nasıl ortaya çıktıkları bilinmez. Genelde büyüklerinden nasıl görünmüşse o şekilde uygulanır.³³

“Halk arasında yaşayan, kuşaktan kuşağa taşınan ve herhangi bir dine ait olmayan inanışların bütününe halk inanışları” denir. Bu inanışlar her toplum içerisinde yer alır. Bundan dolayı halk inanışları evrensel bir özelliğe sahiptir. İnsan yaradılış itibarıyla sınırlı bir varlık olmasına rağmen onun beklentileri, ümitleri, istekleri ve arzuları sınırsızdır. Bu sınırsızlık insanı, sonuç alamadığı istekleri karşısında isteklerini gerçekleştirecek ya da kurtulmak istediği korkularından kurtaracak insanüstü varlıklara inanma ihtiyacı içerisine girer. İnsanlar tabiat olaylarını, beklenmedik gelişmeleri ve olağanüstülükleri anlamaya çalışır. Bu gibi durumlar karşısında halk inanışları ortaya çıkar ve toplumda faal bir şekilde yer alır.³⁴ Halk inanışlarının içeriği bakımından Ahmet Hikmet Eroğlu'nun (1961-) tasnifi şu şekildedir:

- “Ziyaretler, yatırlar, türbeler, mezarlar, bunlarla ilgili inanış ve uygulamalar.
- Fal, rüya, burçlar.
- Efsaneler, mitolojiler, kahramanlar.
- Karşılama ve uğurlama: Yolculuk gibi.
- Uğur-uğursuzluk ile ilgili inanışlar.
- Doğum ve lohusalık.
- Çocuk sahibi olma doğacak, çocuğun cinsiyetini tayin etme.
- Ergenlik çağı ve evlenme.

³³ Serdaroğlu, *Merzifon ve Çevre Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma*, 13-15; Başak, *Uşak ve Çevresi Halk İnanışları ve Bu İnanışların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, 4-5.

³⁴ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Türk Halk İnançlarının Güncel Değeri”, *Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, ([t.y]), 87.

- Ölüm.
- Dinî ve milli bayramlar, kutsal zamanlar.
- Ekim, dikim, hasat: Çiftçiler için yağmurun bereket olması gibi.
- Hayatı ve malı koruma: Nazar, muska gibi.
- Halk hekimliği.”³⁵

Yukarıda Ahmet Hikmet Eroğlu'nun tasnifinde de görüldüğü gibi halk inanışları konusu bakımından geniş bir alanı kapsar. Halk inanışları sahasında araştırma çalışmaları sabırlı ve özverili bir şekilde yapılması gereken bir alandır.

4.3. Halk İnanışlarının Konusu ve İçeriği

Halk inanışları toplumların farklı kültürlerden ve dinlerden etkilenecek oluşturduğu inanış ve uygulamaları içerir. Harun Güngör'ünde (1949-2020) ifade ettiği gibi “Kökünü ne olursa olsun halk tarafından kutsallığına inanılan ve kendisinde kutsal ve koruyucu bir güç olduğu kabul edilen bitki, taş, su, ay, yıldız vb. her nesne halk inanışlarının konusunu oluşturur.”³⁶ Aynı zamanda halk inanışları Dinler Tarihi disiplini çerçevesinde tarafsız ve yargılamalardan uzak durarak içinde yaşadığımız kültürü bütün yönleriyle tanıyarak, sağlıklı bir din anlayışı elde eder ve geleneksel inanışların etki ve izlerini sürer.³⁷

5. Abdal Kavramı

Aksaray ili Ortaköy ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kümbet köyü ve Kümbet köyünde yaşayan bireyler hakkında bilgi vermek araştırmanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Kümbet köyü bireylerinin abdal olarak tanınmalarından dolayı öncelikle abdal kavramı ele alınmıştır.

5.1. Tarihi Süreçte Abdal Kavramı

Türkiye’de yaşayan halk topluluklarından biri olan, Türk toplumu açısından önemli bir kültür mirasının taşıyıcıları abdallar üzerinde değişik deyim ve kavramlar bulunur. Abdallığın özü ve yaşam biçimi ele alındığında onlar hakkında yanlış ve

³⁵ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 31-32.

³⁶ Harun Güngör- Bekir Köylü, *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar* (Kimlik Yayınları, 2017), ii.

³⁷ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 13-15.

eksik bilgilerin olduğu görülür.³⁸ Anadolu kültür mozaığının ayrılmaz bir parçası olan abdalların daha iyi ve doğru tanınmaları gerekir.

Abdal kavramının hangi kökten ne anlama geldiği konusunda araştırmalar yetersiz kalmaktadır. Bu konuda M. Fuat Köprülü'nün (1890-1966) *Türk Halkedebiyatı Ansiklopedisi*'nde yer alan "Abdal" maddesi en kapsamlı çalışma niteliği taşımaktadır.³⁹

Abdal kavramı çeşitli anlamlar ifade eder. Bu kavram tarihte ilk kez "Akhunlar" (MS 440-710) için kullanılmış olup iki farklı anlamda kullanılmıştır. İlk etimolojik anlamda, ikincisi ise tasavvufî anlamdadır.⁴⁰

Abdal kavramı etimolojik olarak tarihte ilk defa MS 5. ve 6. yüzyılda Orta Asya'da kurulmuş olan Türk asıllı "Akhunlar diğer ismiyle Eftalitler Devleti" için kullanılmıştır.⁴¹ Abdal kavramı: "Hint kaynaklarında 'Akhun, Huna, Eftalid, Abdal'; Çin kaynaklarında 'Yetha'; Bizans kaynaklarında 'Ephtalit, Abdal, Neftalit'; Ermeni kaynaklarında 'Hepital'; Sanskritçe kaynaklarda 'Huna'; Sâsânîlerle sıkı teması olan İslâm kaynaklarında 'Heyâtıla, Hebâtıla' ve Süryânî kaynaklarında ise 'Eftalit ve Abdal' olarak" kullanılmıştır.⁴²

495-525 yılları arasında Pencap'ı işgal eden Akhunlar, burada bir devlet kurmuşlardır. Akhunlar'ın burada kurduğu Devletin egemenliğine ise 563-567 yılında Sâsânî Devleti ile birlik olan Göktürk Devleti tarafından son verilmiştir. Bizans kaynaklarında Akhunlar'ın düzenli bir devlet yapısının olduğu ve devlet yasalarına sahip oldukları belirtilir. Çin kaynaklarında da Akhunlar'ın gelenek ve göreneklerinin Göktürlere benzediği ifade edilir. Eski İran kaynakları da Akhunlar'ın Türk olduklarını ifade eder. Genel kabule göre Akhunlar, "abdalları bu devleti kuran kabilenin isminden ya da soyadından" almış olabilir.⁴³ Bu konuda Ahmet Zeki Velidi Togan (1890-1970) ise "Uzunlar doğusunda, Doğu Tiyensan'da (Tanrı Dağları eteklerinde) abdalları yahut heptalları (eftalit) denilen bir kavim yaşamıştır.

³⁸ Gürsoy, *Türkiye Abdalları*, 9.

³⁹ Mehmet Fuat Köprülü, "Abdal", *Türk Halkedebiyatı Ansiklopedisi (Ortaçağ ve Yeniçağ Türklerinin Halk Kültürü Üzerine, Coğrafya, Etnoğrafya, Etnoloji, Tarih ve edebiyat Lügati)* (İstanbul: Burhaneddin Basımevi, 1935).

⁴⁰ Köprülü, "Abdal", 1/24-40.

⁴¹ "Abdal", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* (İstanbul: Milliyet Gazetesi Baskısı, 1986), 1/16.

⁴² Saim Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006), 6.

⁴³ "Abdal", 1/16.

Bu kavim, Karluk Türklerinin ecdadı sayılıyorlar.” demektedir.⁴⁴ Togan aynı şekilde Harzemşahlar sülalesinin İslâmiyet’ten önce hüküm süren abdallar (Akhunlar) soyundan olduğunu ifade ederek bu sülalenin kendilerini İranî olarak addettiklerini söyler.⁴⁵

Tarihi kaynaklarda yer alan bilgilere göre abdal ismine 6. yüzyılın sonlarında Batı Afganistan’ın Kandahar bölgesinde “Abdal” veya “Abdâlî” isimleri ile yaşayan bir kabileye rastlanır. Bu kabileler bu ismi eski ataları olan Abdal’ veya Avdal’dan alır.⁴⁶ Köprülü, Afgan Abdâlîleri ismiyle bir zamanlar yine buralarda egemenlik kurmuş olan Akhun (Eptalit, Evtalit, Abdelâ) Türkleri arasında bir ilişki olabilir demiştir. Akhunlar yıkıldıktan sonra egemen unsur olan abdal kabilesine ait oymaklardan bir kısmı Afganistan’ın dağlık bölgelerine çekilmişlerdir. Burada Afgan kabileler arasında ana dillerini unutmışlardır.⁴⁷ Sasanilerle birlikte olan Göktürkler tarafından dağıtılan ve Afganistan’da asimile olan Abdâlîler ile İran, Türkistan ve Anadolu’da bulunan konar-göçer veya yerleşik hayat süren abdalların bu dağıtılmış Akhunlar devletinin kalıntıları olabilir.⁴⁸

Afganistan’daki abdâlîler genellikle göçebe hayat yaşadıkları için başka kökten olan ve aynı adı tesadüfen taşıyan serseri dervişlerle hatta çingenelerle⁴⁹ karıştırılmıştır. Konar-göçer Türklere özgü Şaman geleneklerini devam ettiren abdalların, İslamlaştıktan sonra Arap ve Fars kaynaklı Kalenderiyye abdallarının gelenek ve göreneklerini özümsemiş veya tam tersi Kalenderilerin⁵⁰ Türk kökenli abdalların gelenek ve göreneklerinden bazı özellikler almış olabilir. Bu bakımdan

⁴⁴ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihi’ne Giriş* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981), 42.

⁴⁵ Togan, *Umumi Türk Tarihi’ne Giriş*, 60.

⁴⁶ Mehmed Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 403.

⁴⁷ Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 7.

⁴⁸ Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 8.

⁴⁹ Çingeneler, Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde, İran, Belûcistan gibi Asya şehirlerinde, Mısır, Kuzey Afrika ve Amerika’da yaşayan, fizikî özellikleri, yaşam tarzları ve konuşma yapılarıyla diğer topluluklardan ayrılan gezici bir toplumdur (İsmail Altınöz, “Çingeneler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), Ek-1/291.).

⁵⁰ Kalenderiler, “Yesevîlik ve Vefâîliğe benzer aşırı züht ve takva ilkesine dayalı klasik tasavvuf tekkelerine bir tepki olarak İran ve Orta Asya’da ortaya çıkan Kalenderîlik müstakil bir mistik yapı olmaktan çok kalenderî bir hayat tarzını benimseyen çeşitli tasavvufî çevrelerin ortak adıdır” (İlyas Üzümlü, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik* (Ankara: İsam / İslam Araştırmaları Merkezi, 2022), 26.).

dikkat çeken bir husus ise Kuzey Sibirya’da Yakut Türklerinde erkek Şamanlara “abîdal” denilmesidir.⁵¹

Fransız yazar Fernand Grenard (1866-1942), “Doğu Türkistan’da yaşayan ve Türklerle aynı özellikleri taşıyan yöre Türklerinin kendilerine “Abdal” dediklerini belirtmiştir. Kendilerini ise “Heynu” şeklinde adlandıran” bir topluluktan bahseder.⁵² Konuya filolojik açıdan bakan Alman arkeolog Albert Von Le Coq (1860-1930), Doğu Türkistan abdallarıyla Adana abdallarının “Abdal” ismini taşımalarından, aralarında kullanılan ortak kelimelerin olduğundan ve bu kelimeleri kendilerine has konuşma dilini oluşturduğundan söz eder.⁵³

Köprülü eserinde, Hazar ötesinde yaşayan, Türkmen kabileleri arasında bulunan ve abdal ismini taşıyan bir kableden bahseder. Türkmenler arasındaki bir rivayete göre “Türkmenlerin ayrıldığı on iki boydan altısının Kay’ın oğlu ve selefi Hasan’dan (Esen’den) geldiği belirtilerek bunlardan birincisinin abdal boyu olduğundan, damgalarının ise Ay olduğundan bahseder. Bu kabile dört şubeye ayrılır:

1. Deli,
2. Kurban,
3. Uğur veya Oğrı,
4. Mengli-Hoca.”

Köprülü’nün edindiği bilgilere göre 1849 istatistiğine göre günümüzde Rusya ülkesinin sınırları içerisinde yer alan Astrahan şehri civarında yaşayan bu dört şube 80 çadırdan oluşup nüfusu 1065 kişiden oluşmuştur. Diğerleri ise konar göçer oldukları için Kundrav Tatarları yanında yaşamışlardır.⁵⁴

Abdal oymakları Anadolu’da geçmişten bu yana vardır. Bugünkü abdallar kendilerinin Türk ırkından olduklarını ve Müslüman olduklarını ifade ederler. Güney ve Doğu bölgesinde yaşayan abdallar ise Oğuzlar boyundan olduklarını belirtirler. Bu sözlerine ilave olarak da “ulu ve aziz saydıkları Kara Yağmur’un reisliği altındaki Horasan ve Beydilli erenleri ile beraber Anadolu’ya geldiklerini” belirtirler. Abdallar

⁵¹ Süleyman Uludağ, “ABDAL”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1988).

⁵² Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 8.

⁵³ Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2*, 409-410.

⁵⁴ Köprülü, “Abdal”, 1/47.

soy itibarıyla Türkmen'dirler. Bugünkü Anadolu abdalları, Tahtacılar, Çepniler daha doğrusu bütün Anadolu Kızılbaşları gibi Babaî Türkmenlerinin içerisinde yer alır. Bununla beraber abdalları, dili ve soyu ayrı olan çingenelerle akraba gibi ifade etmek tamamen yanlıştır.⁵⁵

Tasavvufî anlamda kullanıldığında abdal kavramı genellikle “şaşkın, sersem, ahmak, budala, aptal” anlamlarındadır. Abdal; “yardımcı, yedek anlamına gelen, Arapça ‘Bedel’ sözcüğünün” çoğuludur.⁵⁶ Tasavvufta ise Ricâlü'l-gayb⁵⁷ içerisinde yer alan sûfî hiyerarşisinde bulunan bir mertebedir. Ricâlü'l-gayb, içerisinde yer alan sûfilerin her biri özel bir bölgeye atanmış olup on derecesi bulunan bir yapı özelliği taşır. Bu sınıflardan birinde meydana gelen bir eksikliği bir alt sınıf üyeleri tamamlar. Görevleri ise tanrı ile irtibata geçerek ihtiyaç duyulan yağmurun yağmasını sağlama, düşmanlara karşı zafer kazanmaya yardımcı olma ve gelebilecek felaketleri yok etmedir.⁵⁸

Tasavvuf, 13. yüzyılda Anadolu'da göçebe ve yarı göçebe topluluklar arasında temsilciler bulmuştur. Bozkırlarda göçebe ve yarı göçebe bir şekilde yaşayan Türkmenlerle birlikte bulunan ve eski kam-ozanlara⁵⁹ benzeyen babaların⁶⁰, fakihlere nispetle daha basit ve sade İslâm anlayışı Anadolu şartlarına uygun halk tasavvufunu meydana getirmiştir. Türkmen babalarının (önderlerinin) anlatmış oldukları İslâm, Arap dil ve kültür karmaşasından uzak olup sade ve efsanelere yatkın sûfilik biçimindedir. Bu yönüyle de heterodoks bir nitelik taşır. Bu bir çeşit halk İslâm'ıydı. Bir kısmı daha yeni İslamlaşmış olan Türkmen boyları geleneksel Şaman inançlarını ve atalarıyla ilgili birtakım kültleri koruyorlardı. Göçebe hayat

⁵⁵ Mehmet Şakir Ülkütaşır, “Abdallar”, *Türk Kültürü Dergisi* 64 (1968), 251-256.

⁵⁶ Köprülü, “Abdal”, 1/23.

⁵⁷ Ricâlü'l-gayb, sözlükte “erkek; mert ve yiğit” anlamlarındaki “racül” kelimesinin çoğulu “ricâl” ile “gayb” kelimelerinden oluşmuştur. Ricâlü'l-gayb tabiri “Farsça'da merdân-ı gayb, merdân-ı Hudâ; Türkçe'de gayb erenleri, üçler yediler kırklar şeklinde” ifade edilir. Ricâlü'l-gayb kavramı tasavvuftaki anlamı ise “arzda ve semada Hak'tan başka yerlerini kimsenin bilmediği, alçak sesle konuşan, utangaç, yeryüzünde vakarla yürüyen, kendilerine rastlayanlara selâm verip geçen ve huşû içinde yaşayan veliler zümresini” ifade eder (Süleyman Uludağ, “Ricâlü'l-gayb”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008), 35/81-82).

⁵⁸ Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 11.

⁵⁹ Eski Türkçede Şaman karşılığı olarak Kam-ozan kelimesi kullanılmaktadır (Güngör - Köylü, *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*, 12.).

⁶⁰ Türkmen Babalar, “cemaatlerin manevi dünyasını şekillendiren ve onları İslâm'a ısındıran kişilerdir” (Değerli, “Bir Türkmen Babasından Bektaşî Babasına Dönüşümün Hikayesi: Halifet Baba Zaviyesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 99 (2021), 285.).

yaşayan ve Türkçe konuşan bu Abdal topluluk, “baba” veya “dede”⁶¹ unvanlarını taşıyan bu kişileri heyecanla dinliyor ve söylediklerini yapıyorlardı. Halk bu kişilere Horasan bölgesine nispetle “Horasan Erenleri” unvanını vermişlerdir.⁶²

Bu heterodoks derviş zümreleri Kalenderîler, Yesevîler⁶³, Haydarîler⁶⁴ ve Vefâîler⁶⁵ olarak bilinir.⁶⁶ Abdal kelimesinin İran’da yazılmış edebiyat tarihi metinlerinde 13. ve 14. yüzyılda “derviş” anlamında, 15. yüzyılda “meczip, divane” anlamında, 16. yüzyılda “Kalenderlere benzeyen serseri dervişler” anlamında, 17. ve 18. yüzyılda ise “serseri ve dilenci derviş” anlamında kullanılmıştır.⁶⁷

16. yüzyıl başlarında heterodoks bir zümre olan Rum abdallarını 14. ve 15. yüzyılda varlığını bildiğimiz abdallar oluşturur. Bunlar “üzerlerinde bir tennure⁶⁸ bulunmakta olup âdeta yarı çıplak dolaşır, yalınayak ve başları açık gezerlerdi. Bellerinde yün örgü bir kuşak, omuzlarında Ebû Müslim⁶⁹ nacağı, ellerinde Baba Şücâ⁷⁰ ‘çomağı, kav, çakmak, iki cür’adân, tahtadan bir sarı kaşık ve keşkül vardı. Vücutlarında yanık izleri, dövme, Zülfikar resimleri veya Ali’nin ismi yer alırdı.

⁶¹ Alevî-Bektaşî inancına göre “baba ve dede” Hz. Muhammed’in soyundan geldiğine inanılan dini önderlerdir. Baba ve Dede köken itibarı ile eski kâm-ozanlara dayandırılmaktadır (Murat Okan, *Türkiye’de Alevilik / Antropolojik Bir Yaklaşım* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2004), 81.).

⁶² Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 11; Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1983), 126-128; İsmail Kaygusuz, *Alevilik İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Uluları (1.cilt)* (İstanbul: Alev Yayınları, 1995), 17; Cemal Şener, *Şamanizm* (İstanbul: Bds Yayınları, 1996), 71.

⁶³ Yesevîlik, “Türklerin dinî hayatına yüzyıllar boyu tesir etmiş olan sûfî şâir “Hoca Ahmed Yesevî” (ö. 1166) tarafından 12. yüzyılda Türkistan’da kurulan tarikattır. (Ethem Ruhi Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşîlik* (Ankara: Selçuk Yayınları, 1990), 105).

⁶⁴ Haydarîlik, Kutbiddin Haydar (ö. 1221?) tarafından kurulan mistik bir yapı olup müritleri genellikle dinde hoşgörüyü esas alan ve alçakgönüllü, gösterişsiz kişilerdir. Aslında Kalenderîlik kökenli mistik bir yapılanmadır (Üzüm, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 27-28).

⁶⁵ Vefâîlik, kurucu kabul edilen Ebu’l-Vefa el-Bağdadi’dir. Göçebe Türklerin yer aldığı tasavvufî bir yapıdır (Üzüm, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 25).

⁶⁶ Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)*, 67.

⁶⁷ Uludağ, “ABDAL”.

⁶⁸ Tennure, kolsuz yakasız ayaklarına kadar uzanan elbisedir. (Kaygusuz *Abdal Divan*, çev. Mustafa Sever (Ankara: Heleke Yayıncılık, 2016), 94.).

⁶⁹ Asıl adı tam olarak bilinmese de kaynaklarda Ebû Müslim Abdurrahmân b. Müslim el-Horâsânî (718-755) olarak geçer. Bektaşîlerin itibar ettiği önemli bir şahsiyettir. Yine kaynaklarda elinde balta şeklinde bir nacak resmi yer almaktadır (Hakkı Dursun Yıldız, “Ebû Müslim-I Horâsânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/197-198.).

⁷⁰ Baba Şücâ, hayatına dair ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. “Sultan Varlığı ve Şücâüddin Baba” olarak da bilinir. Sözlü kaynaklar onu “İmam Ali er-Rızâ”nın soyundan geldiğini ifade eder. Tahminen 14. yüzyılın sonlarıyla 15. yüzyılın başlarında yaşamıştır (Haşim Şahin, “Şücâüddin Veli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/247-248.).

Pazılarında yılan şekilleri bulunurdu. Ellerinde tef, kudüm ve boynuz gibi musiki aletleri vardı. Bunları zikir esnasında yahut yürürken çalarlardı.”⁷¹

Şair Vâhidî'nin (1076) açıklamasında Rum abdallarının başlıca merkezinin “Seyyid Battal Gazi” tekkesi olduğu, “Otman Baba”⁷² ve “Baba Şücâ”⁷³’yı tarikatın büyükleri olarak tanıdıkları öğrenilir. Bunlar “Âdem’in sünnetine uyarak çıplak gezmekte olup esrar yerler, sakallarını, saçlarını ve bıyıklarını tıraş ederler. Muharrem’de Kerbelâ şehitlerinin mâtemini tutarlar. Mâtemde bıçakla vücutlarında yaralar açarlar ve sonra büyük bir aşure ziyafeti yaparlar.” Osmanlı şairlerinin manzumelerinde de abdalların şekilleri, kıyafetleri, âdetleri ve yaşayışları hakkında ki bilgiler yukarıda geçen özelliklerle aynıdır. 16. yüzyıl şairlerinde ve başlıca Bâki'nin (1600) divanında abdalların özelliklerine çokça rastlanır. Bâki, abdalların cur’adanlarından bile bahseder. Her yönüyle Alevî özelliği taşıyan “seccâde, şeb ve çirağlarının” İmam Hüseyin’den geldiğini söyleyen on iki imamı kabul eden abdallar Kalenderiyye zümrelerine benzetilir.⁷⁴

18. yüzyılda ise Bektaşî abdalları tabiri yaygınlaşmıştır. Abdal ve Bektaşî kavramları birbiri yerine kullanılmıştır. Aynı zamanda “Işık, Kalender, Torlak, abdal” kelimeleri eş anlamlı olarak telaffuz edilmiştir. Abdallardan bahsederken “Çardarp olan yani saçlarını, kaşlarını, sakal ve bıyıklarını tıraş eden yoluklar” ifadeleri yer almaktadır. Bunlar için “sadece avret yerlerini koyun postu ile örttüklerinden, bütün vücutları çıplak olduğundan, sırtlarında bir tennûre bulunduğundan, çirkin âdetlerinin varlığından, bazılarının başlarında dövmenin olduğundan, keçeden yapılmış beyaz sivri bir börk giydiklerinden, çoğunluğunun başı açık geldiklerinden ve kuşaklarında küçük baltalar (teber, nacak)” bulduklarından bahsedilir.⁷⁴

⁷¹ Uludağ, “Abdal”, 1/61; Köprülü, “Abdal”, 1/374.

⁷² Kesin olmamakla birlikte Horasan’da 1378 yılında doğduğu bilinen “Otman Baba”, aynı zamanda “Gani Baba, Hüsam Şah (ya da Hüsam Dede) ve Sultan Baba” olarak da bilinir. Hayatının büyük kısmı Rumeli’de yer alır. Özellikle bugünkü Bulgaristan coğrafyasında büyük izler bırakmıştır. Heterodoks bir Türk sûfisi olarak tanınır (Mustafa Alkan - Gökhan Yurtoğlu, “Tarihi Bir Şahsiyet Olarak Otman Baba: Otman Baba Kimdir?”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı* (Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2018), 47-60.).

⁷³ Uludağ, “Abdal”, 1/61; Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2*, 374-376.

⁷⁴ Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2*, 380.

İran kaynaklarında Kalenderler ve Türk metinlerinde ise abdallar için “ellerinde birer ayna tutarak herkese gösterdikleri, tevazu ve ma’rifet-i nefse davet ettikleri, ellerindeki elma veya portakalı halka vererek karşılığında sadaka aldıkları anlatılır. Ayna tutma âdetinin heterodoks dervişler arasında yaygın olduğu ve aynı zamanda ayı postu giymek, alınlarında yanık izleri yapmak, falcılık yapmak ve esrar içmek onların ortak özellikleri” olarak belirtilir.⁷⁵

Rum abdallarının dervişleri için “neşeli oldukları, avret yerlerini örtmek için koyun postu kullandıkları, çıplak gezdikleri, ellerinde budaklı bir âsa olduğu, başlarında uzunca bir börk bulunduğu, taşlardan yapılmış ince halkaları kulak deliklerine geçirdikleri, her tarafta tekkeleri olup oralarda yaşadıkları, gezginleri (yolcuları) misafir ettikleri ve “Şah-ı Merdan aşkına (Hz. Ali aşkına)” diyerek sadaka aldıkları” anlatılır. Rum abdallarının Anadolu’da Seyyid Battal Gazi (695-740) olarak ifade ettikleri pirlinin türbesi bulunur. “Anadolu’nun birçok yerini Seyyid Battal Gazi’nin fethettiği, tekkesinde elliden fazla derviş bulunduğu ve yılda bir kez büyük bir toplantı olup sekiz binden fazla dervişin yedi gün ayin yaptığı belirtilir. Büyük şeyhlerine ‘babaların babası’ anlamında ‘Assam Baba’ derler. Dizlerine kadar beyaz elbise giyerler ve cuma günü tekke yakınındaki bir çimenlikte bir ziyafet yaparlar. Yemekten sonra dua etmekte olup aralarında köçekler yani genç çocuklar da bulunur. Etraftan topladıkları esrarı babadan sonra diğerleri yerlerdi. Sonra kitaplarını ortaya çıkarıp okurlar. Daha sonra büyük bir odun yığını yakıp ateşin etrafında el ele raks edip ilahî okurlar. Bıçakla kollarına ve göğüslerine yaralar açarlar. Ateşe girip yaralarına kızgın kül ve üstüne de sünger koyarak yaralarını iyileştirirler. Bayramın son gününde babadan izin alırlar ve dümbelekler çalarak bayraklarla gruplar halinde giderler. Yolda rastladıklarından da sadaka isterler.” Vâhidî bu bilgilerin Ömer b. Mehmed Karakaşzâde (?-1637) ve Âşık Çelebi (1519-1572) gibi yazarların anlattıkları ile uyduğunu belirtir. Köprülü bu konuda “bayramın Muharrem âyini, ziyafetin aşure ziyafeti ve dervişlerin vücutlarına yaptıkları dövme resimlerinin ise Zülfikar resmi veya ‘Ya Ali’ gibi yazılar” olduğunu belirtir.⁷⁶

⁷⁵ Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2*, 380.

⁷⁶ Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları-2*, 383.

Ali Rıza Yalman'ın Topal Abdal isimli bir saz şairinden edindiği bilgi ve abdalların soyu hakkında yaptığı araştırmaların sonucunda abdalları beş gruba ayırır;

1. “Fakçılar: Avcılık yapan abdallardır.
2. Tencili Abdalı: Cambazlık, kuyumculuk, üfürükçülük yaparak geçinen abdallardır.
3. Beğdili Abdalı: Türkmenlere yamaklık ve yardımcılık yapan abdallardır.
4. Gurbet veya Cesis Abdalı: Sepetçilik yaparak geçinen abdallardır.
5. Kara Duman Abdalları: Bunlar Mısırlı İbrahim Paşa'nın (1789-1848) iskân işlerine bakan Beye Mısır'dan gönderdiği büyük bir musiki ve raks heyetinin kalıntılarıdır.”⁷⁷

Anadolu abdallığının iç içe girmiş etnolojik ve tasavvufî yapısını birbirinden ayırmak oldukça zordur. Tasavvufî yapısını anlamak için Bektaşîliğin Anadolu'daki kollarını bilmek gerekir. Alevî Dede babası olan Bedri Noyan (1912-1997)'a göre Bektaşîliğin Anadolu'daki kolları iki grupta incelenebilir.

1. “Sofiyen Kolu (Alevîler, Dedeganlar): Tahtacı, Kızılbaş, Çepni, Sürek ve Abdal denilen Türklere dir. Soy güden dedeler tarafından yönetilirler.
2. Babagan Kolu (Bektaşîler): Ruhanî reis olarak dedebaba unvanı ile Hacı Bektâş-ı Velî postuna oturan, ona vekalet ettiğine inanılan ve onun teşkilatına bağlı kimselerin bağlı olduğu koldur.”⁷⁸

Başka bir tasnife göre ise Bektaşîlik iki kola ayrılır. Bunlar “Hazreti Pîrin (Hacı Bektâş-ı Velî) mücerred geçtiğini yani hiç dünya evine girmediğini savunan Mücerredler (Babaganlar) ve Hz. Pir'in evlenip çocuk sahibi olduğunu savunan Mühhillerdir (Çelebiler). Mücerredler kolu Rumeli ve Arnavutluk'ta yayılmış olup sonradan “Tarîkat-ı Nâzenîn” adını da almıştır. Anadolu ve İstanbul'da varlıklarını sürdürürler. Mücerredler kolunun dal-budak salamamasına rağmen, Mühhiller Anadolu'da beş altı kola ayrılmış ve bu şekilde Bektaşîlikte yer alan diğer kollar ortaya çıkmıştır. Türk toplumu, Anadolu'da vücut bulan bu kolların hepsini “Kızılbaş” olarak adlandırmıştır.”⁷⁹

Anadolu'da Bektaşîlik başlıca şu kollara ayrılmıştır;

⁷⁷ Köprülü, “Abdal”, 1/42.

⁷⁸ Bedri Noyan Dede babası, *Bektaşîlik Alevilik Nedir?* (Ankara: Doğu Matbaacılık, 1985), 350; M. Tevfik Oytan, *Bektaşîliğin İçyüzü* (İstanbul: Demos Yayınları, 2007), 349.

⁷⁹ Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 23.

1. “Tahtacılar
2. Çepniler
3. Köy Bektaşîleri
4. Abdallar
5. Hudadalı ve Mürseliler
6. Mücerredlik
7. Müteşerriler”

Anadolu’da bu adlarla anılan Bektaşîlerin inanç ve ibadet bakımından aralarında önemli bir fark bulunmaz.⁸⁰ Tasavvufta veya Bektaşîlikte abdal, “güzel ve yüksek” bir mânâ taşır. Abdal, “tebdil olmak, değişmek, bir merhaleden diğer bir merhaleye atlamak ve kabuğunu bırakıp ruha sinmek” demektir.⁸¹

Yukarıda geçen bazı kaynaklarda ve bazen de halkımız arasında abdallar çingene olarak tanımlanır. Abdallar kendisini tanımayan çevreler tarafından da çingene muamelesi görür. Fakat bütün abdallar kendilerinin çingene olmadıklarını, hiçbir çingene kelimesini bilmediklerini ve Orta Asya’dan geldiklerini ifade ederler. İnsanlar çingenelere nispetle geçimlerini sünnetçilik yaparak, düğünlerde ve ramazan aylarında müzisyenlik yaparak sağlayan abdallara daha sıcak bakarlar. Abdal olarak bilinen bu topluluk, genellikle halk arasında yaşamakta ve çingenelerin aksine çocuklarını okutup memur olması için uğraşır.⁸² Abdalların sesi olan Neşet Ertaş (1938-2012) “Dertli Yoldaş” türküsünde de bu konuya şu şekilde değinmiştir;

“Ey garip gönüllüm, dertli yoldaşım
Niye belli değil baharın kışın?
Ey garip gönüllüm, dertli yoldaşım
Neden belli değil baharın kışın?

Var mıdır, sormazlar ekmeğin aşın
Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukaraysan Abdal derler, ya çingen haşa
Fakir isen Abdal derler, ya çingen haşa

⁸⁰ Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 23-24.

⁸¹ Oytan, *Bektaşîliğin İçyüzü*, 106-107.

⁸² Ali Rafet Özkan, *Türkiye Çingeneleri* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 2000), 32.

Kim onun hâlini sormuş, demezler
Cahilin gözünde hormuş, demezler
Gariplere kim iş vermiş, demezler

Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukaraysan, Abdal derler, ya çingen haşa
Fakir isen Abdal derler, ya çingen haşa

Sen de bir insansın insanlar gibi
Haksız kazancınan sürmedin demi
İnsanlığın kuralları böyle mi?

Zengin isen ya bey derler ya paşa
Fukaraysan, Abdal derler, ya çingen haşa
Fakir isen Abdal derler, ya çingen haşa...⁸³

Neşet Ertaş, söylemiş olduğu bu türküde abdalların çingene olarak tanımlanmasından dert yakınır. Abdalların, çingenelerle bir alakası olmayıp Türkmen boyları içerisinde yer alan Türk topluluklarıdır. Kümbet köyü abdalları da bu konuda Türkmen olduklarını ifade ederler.⁸⁴

5.2. Horasandan Anadolu'ya Abdallar

Abdalların nereden ve nasıl geldiği önemli bir konudur. Bu bağlamda abdalların kökeninin nereden geldiği ve Anadolu'ya nasıl geldiği konusu üzerinde durulmuştur.

Türkmen abdallarının ve göçebe Türklerin Anadolu'ya gelmeleri açısından önemli iki dönem vardır. Birinci dönem, 13. yüzyıl başlarında Karataylarla Harzemşahlar arasındaki savaşların Fergana'da bulunan birçok şehri harabeye çevirmesi sonucu halkın başka bölgelere göç etmelerine neden olmuştur. Yine aynı

⁸³ “Türkü Dostları (TD)”, *Dertli Yoldaş* (Erişim 10 Şubat 2023).

⁸⁴ K.K. 5, 6, 7.

dönemde Büyük Selçuklu Devleti'nin Harzemşahlar tarafından yıkılmasından sonra büyük göç dalgaları başlamıştır. Bu göç dalgaları sonucu Oğuzlar özellikle de Türkmenler Anadolu'ya yerleşmişlerdir. İkinci dönem ise Moğol istilası öncesinde ve esnasında göçlerin başlamış olmasıdır. Moğolların önce Maverâünnehir'de başlayan istilâsı oradaki göçebe hayat süren Türkmenlerin bir koldan Hindistan'a ve diğer koldan da Horasan'a göç etmelerine neden olmuştur. Bu istilaya maruz kalan Kıpçaklar da Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır.⁸⁵

11. yüzyıldan başlayarak 14. yüzyıla kadar çeşitli dönemlerde devam eden bu göçlere katılan ve diğer kesimlerden farklı olarak konar göçer Türkmenler, geçmişte inandıkları dinleri ve atalarından aldıkları inançları belli ölçüde korumuşlardır. Geleneksel kabilevî teşkilat yapılarını, gelenek ve göreneklerini olduğu gibi yeni vatanlarına taşımışlardır. Örneğin, Bektaşlı aşiretiyle birlikte Hacı Bektâş-ı Veli (1209-1271), bugünkü Nevşehir yakınlarındaki Sulucakarahöyük (Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesin)'e yerleşmiştir. Hacı Bektâş-ı Veli zaviyesini açmış ve geleneksel dinî anlayışı doğrultusunda hizmet vermeye başlamıştır.⁸⁶

Safiyüddîn-i Erdebîlî (1252-1334)'nin kurduğu Safeviyye tarikatı ile başlayan ve bu soydan gelenlerin kurumsallaştırmaları sonucunda Şah İsmail (1487-1524) ile birlikte devlet haline dönüşmüştür. Safevî devletinin izleri gerek hâkim olduğu coğrafyada (Horasan'da bu coğrafya içerisinde yer almaktadır) gerekse çevresinde bulunan Türk ve Müslüman devletler üzerinde günümüze kadar devam etmiştir. Safevîlerle birlikte Şîa ya da on iki imam (İsnâaşeriyye) inancı İran coğrafyasında kabul görürken Safevî propagandacılarının etkisiyle bu inanış şekli farklılaşarak Anadolu'da yer almıştır. Bu farklılaşma, Türklerin geleneksel Türk inanışları ile İslâm'ın senkretize edilmesi şeklinde oluşmuştur. Sonuç olarak Şîilik, özellikle Anadolu'daki yarı göçebe Türkmenler tarafından "Alevîliğe" dönüşerek kabul görmüştür.⁸⁷

1071 Malazgirt savaşı ile birlikte Büyük Selçuklu İmparatorluğu Bizans'ı yenerek Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır. Türkler özellikle Boğazlara ve Adalar denizi kıyılarına kadar dayanmışlardır. Bu askeri başarılar doğrultusunda ve

⁸⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyamı (Ciltli)* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 56-57.

⁸⁶ Üzüm, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 31.

⁸⁷ Yasin İpek vd., *Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik* (İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi, 2022), 49.

özellikle Sultan Melikşah (1055-1092) devrinde ünlü vezir Nizâmülmülk'ün (1018-1092) iskân siyaseti yer alır. Bu iskân siyaseti doğrultusunda yirmi dört Oğuz boyuna mensup kalabalık göçebe Türkmen kitleleri Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya yerleştirilmiştir.⁸⁸

Sonuç itibarıyla abdallar da Türkmen oldukları için bir kısmı Orta Asya'dan Horasan'a ve sonra da Horasan'dan Anadolu'ya göç ederek yerleşmişlerdir. Diğer bir kısmı da doğrudan Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu yerleşmeler Seyyid Battal Gazi ve Hacı Bektâş-ı Veli gibi şahsiyetler etrafında oluşmuştur.⁸⁹

5.3. Abdalların Anadolu'daki Coğrafi Dağılımları

Abdallar “Türkiye, Azerbaycan, İran, Afganistan ve Doğu Türkistan'da yaşayan Türk topluluğudur.” Günümüzde de Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kendilerine abdal adını veren göçebe hayat süren Alevî-Bektaşî toplulukları bulunur. Anadolu abdallarının bir kısmı gezici derviş topluluklarından oluşur. 18. yüzyıl başlarında Türkmen aşiretleri arasında “Abdallu” denilen Türkmen oymakları bulunurdu.⁹⁰ Abdalların bulunduğu yerleşim merkezleri aşağıdaki tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1, Abdalların Türkiye'deki Yerleşim Yerleri

VİLAYET (İL)	MERKEZ (İL MERKEZ MAHALLE)	KAZA (İLÇE)	NAHİYE (BUCAK)	KÖY
“Adana	Boynuoğan	Ceyhan	-	-
	Mah.	Ceyhan	-	Durhasandede
	Dumlupınar	Karataş	-	Yürük
	Mah.	Kozan	-	Abdalören
	19 Mayıs Mah.			

⁸⁸ Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000), 108-109.

⁸⁹ Köprülü, “Abdal”, 1/31-32.

⁹⁰ “Abdal”, 1/16.

Osmaniye	Merkez	Kadirli	-	Armağanlı
		Kadirli	-	Azaplı
		Kadirli	-	Çiğcık (Cıcık)
		Kadirli	-	Düvenli (Araplı)
		Kadirli	-	Elbistanlı
		Kadirli	-	Hordalık
		Kadirli	-	Kızılömerli
		Kadirli	-	Mehmetli
		Kadirli	-	Öksüzlü
		Kadirli	-	Sıtır
		Merkez	-	Topakkale
		Merkez	-	Abdalpınar
Adıyaman	-	Gölbaşı	-	Maltepe
		Besni	Sambayatı	Aşağıabdallar
		Besni	Keysun	Çakallı Abdallar
Afyonkarahisar	-	Çay	-	Deresinek
		Çay	-	Uyanık
		Dinar	-	(Yeşilyurt)
		Emirdağ	-	
		Sultandağı	-	
		Şuhut		Ağın
		Şuhut		Bedeş
Aksaray		Ortaköy	-	Kümbet
Amasya	-	-	-	Küçükkızılca
		Merzifon	-	-

Ankara	Hüseyin Gazi Mah.	-	-	Yakup Abdal
	Nato Yolu Çevresi	-	-	Çinçin Bağları
	Yenidoğan Mah.	Haymana	-	Köse Abdal
	Dikmen İlker Mah.	Haymana	-	Yeniköy
	Feridun Çelik Mah.	Haymana	-	Çekirge
	Sitelere Önder Mah.	Haymana	-	Yurtbeyli
		Şerefli	-	Köseabdal
		Koçhisar	-	-
		Şerefli	-	Altınbaşak
		Koçhisar	-	Elmalı
		Çubuk	-	Koçyayla
		Bala	-	Abilhas
		Bala	-	Yeniköy
		Bala	-	Gökçeyurt
	Çankaya	-	Soğulcak	
	Çankaya	-	Bahçe	
	Gölbaşı	-	-	
	Polatlı	-	-	
Antalya	Varlık Mah.	-	-	Zeytinköy
		Alanya	-	-
		Finike	-	Yuvalı
		Gazipaşa	-	-
		Manavgat	-	Bereketli
		Manavgat	-	Şelalealtı
		Manavgat	-	Yemişli
		Elmalı	-	-
	Serik	-	-	
Aydın	-	Merkez	-	Yeniköy
	-	Kuyucak	-	Yamalak
Balıkesir	-	Balya	-	-

Bingöl	-	Genç	-	Abdalan
Bolu		Mudurnu	-	Abdallar
Düzce	-	Merkez	-	Kırkpınar Akpınar Abdalgideni Çam
Burdur	-	Merkez	-	Gölbaşı
Bursa	Abdal Mah.	-	-	-
Çorum	Var	- - Mecitözü Ortaköy Sungurlu Sungurlu Sungurlu Alaca İskilip Osmancık	- - - - - - - - - -	Abdalata Abdalbodur - Yaylacık - Pöhrek Gölpınarlar - - -
Denizli	-	- - - Tavas Tavas Honaz Tavas Sarayköy Sarayköy Serinhisar	- - - - - - - - - -	Abdal Cabar Kocabaş Horasanlı Kızılca Dereçiftlik Kingen Abdal Uyanık Yatağan
Diyarbakır	-	-	Dicle	Abdalan

Elâzığ	-	Karakoçan	-	Abdalan
Erzurum	Sütevleri Mah. Mahallebaşı Mah.	Aşkale	-	Abdalcık
Eskişehir	Emek Mah. Koşmat Mah. Kurtuluş Mah.	Çifteler	-	Sarıkavak
Gaziantep	Karsiyaka Mah. Ünaldı Mah. Hosgör Mah.	Oğuzeli Oğuzeli Oğuzeli Oğuzeli Oğuzeli Islahiye	- - - - - -	Başdeli Çatalısu Çaybaşı Akçağıl Demirkonak Karaburçlu
Giresun	-	- - Bulancak	Piraziz Piraziz -	Abdal Rum Abdal -
Bayburt	-	-	-	Yakupabdal
Hatay	-	Reyhanlı	-	Abdahlhöyük
Isparta	Bağlar Mah. Yedi Şehitler Mah. Karakavak Mah.	Gelendost Uluborlu Eğirdir Yalvaç	- - - -	- - Göktaş -
Kahramanmaraş	-	Pazarcık	-	-
Kastamonu	-	Taşköprü Taşköprü Azdavay		Abdal Hasan Abdal -
Karaman	Dısteke Mh. Eskiyeni Mah. Fatih Mah.	Ermenek	-	Çukurbağ

Kars		Selim	-	Bayburt
Ardahan	-	Çıldır	-	İrişli
Kayseri	Battalgazi Mah. Caferbey Mah. Karacaoğlu Mah. Kümbet Mevkii	Bünyan Sarız Sarız	Akkışla - -	Koyunabdal - Tavla
Kırıkkale	Pınarbaşı Mah. Karşiyaka Mah.	Merkez Merkez Keskin Keskin Delice	-	Uzunlar Elmalı - Köprü Köyü Demirci
Kırşehir	Bağbaşı Mah.	Akpınar Kaman Mucur Çiçekdağı	- - - -	Kırtıllar
Konya	Abdallar Mah. Yeni Mah. Doğanlar Mah. Eskiçimenlik Mah.	Akşehir Beyşehir Çumra Ilgın Kulu Seydişehir Yunak Yunak	- - - - - - - -	- Çamlar Ortaköy - - - Sülüklü Çekirge
Malatya	Çavuşoğlu Mah.	Merkez Akçadağ Doğanşehir Yazıhan	Gözgene - - -	Budala Siske Abdal Yuvalı Tencili
Manisa		Salihli Karkagaç	Akhisar Gülbene	Abdal Mehmet Budala

		Gördes	-	-
		Kula	-	-
Mersin	-	Tarsus	-	-
		Tarsus	-	Abdal Kuyusu
		Tarsus	-	Akgedik
		Tarsus	-	Polatlı
		Mut		-
		Mut		Ortaköy
		Silifke		-
Muş		Bulanık	-	-
		Varto	-	Hasan Köyü
Nevşehir	-	Hacıbektaş	-	-
		Hacıbektaş	-	Geygel
Samsun	-	Terme	Karaabdal	Karaabdal
		Havza	-	-
		Ladik	-	Karaabdal
Sinop	-	-	Gerze	Abdaloğlu
Sivas	-	Şarkışla	-	Abdallı
		Kangal	Kavak	Abdaloğlu
		Koyulhisar	-	Yukarıkale
		Gemerek	-	Eskiyurt
		Suşehri	-	-
Şanlıurfa	-	Birecik	-	Abdallo
Tokat	-	Merkez		Çerdiğin
		Merkez		Sarıtarla
		Merkez		Hasanbaba
		Zile		Abdallar
		Zile		Çokça Abdal
		Niksar		Abdaldamı
		Niksar		Abdalkolu

		Niksar Niksar Niksar		Dönekse İleyiş Sadoğlu
Trabzon	-	Vakfikebir	-	Abdallı
Tunceli	-	Pülümür		Şampaşa Karader Abdalan
Uşak	Elmalıdere Mah.	-	-	-
Van	-	Erciş Erciş	- Zilan	Abdal Mezrası Hasan Abdal
Yozgat		Merkez Merkez Merkez Merkez Boğazlıyan Çayıralan Çayıralan Çayıralan Çayıralan Çayıralan Çayıralan Yerköy	- Kızılkoca - - - - - - - - - -	Kırıksoku Höyük Abdallar Kuzan Sakınınören Yenikişla Çukurören Evciler Gülderesi Karaazap Kurtderesi Ortaköy Elmahacılı
Bartın	-	Ulus	-	-
Zonguldak⁹¹	-	Devrek''	-	-

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere abdallar Anadolu'ya dağılarak hemen hemen Türkiye'nin her yerinde bulunmaktadır. Nüfuslarının ne kadar olduğu konusunda tam bir veri bulunmamaktadır.

⁹¹ Köprülü, "Abdal", 1/46; Ayata, *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, 36-44.

6. Kümbet Köyünün Genel Özellikleri

Araştırmanın bu kısmında Kümbet köyünün yerleşim yeri, nüfusu, eğitim durumu, ekonomik faaliyetleri, dili, aile yapısı, ahlaki değerleri ve bireylerin icra ettikleri meslekler hakkında bilgi verilecektir. Böylelikle araştırma yapılan Kümbet köyü ve Kümbet köyünde yaşayan bireyler hakkında bilgi edinilmesi araştırmanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

6.1. Yerleşim Yeri ve Nüfus

Tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete ve kültüre ev sahipli yapmış Aksaray ili; “Hitit, Pers, Helenistik Dönem (Büyük İskender), Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin” yönetiminde kalmıştır. Aksaray cumhuriyet dönemine kadar Konya’ya bağlı bir sancak olup 1920 yılında il olmuştur. 1933 yılında ise il olmaktan çıkarılmış ve Niğde iline bağlı bir ilçe yapılmıştır. 15 Haziran 1989 yılında yeniden il olmuştur.

Anadolu’ya 1071 Malazgirt Zaferi ile birlikte giren Büyük Selçuklu devleti komutanlarından Melik Ahmet Dânişmend Gazi (1085), Aksaray ve çevresini ele geçirerek buraları bir Türk yurduna dönüştürdü. Konya’nın 1116 yılında Anadolu Selçuklu baş kenti olmasının ardından Anadolu Türk Birliği’ni sağlamaya çalışan II. Kılıçarslan, Aksaray’ı harabe halindeki Arkhelais şehri üzerine inşa etti. Aksaray ve köylerine Azerbaycan tarafından getirdiği Türkmen oymaklarını yerleştirdi. Dânişmendliler ve Anadolu Selçukluları döneminde Azerbaycan ve çevresinden Anadolu’ya gelen Türkler, buralardaki Bizanslıları sürmüşlerdir. Türkmen aşiretleri hem Bizanslılardan kalan yerleşim yerlerine hem de arazilere yeni bir yerleşim merkezi kurdular. Bu yerleşim yerlerinden biri de “Eyüp-ili” olup Ortaköy ilçesi bu köyün kalıntıları üzerine kurulmuştur.⁹²

Ortaköy ilçesi, “Aksaray iline 53 km. uzaklıkta olup doğusunda Nevşehir iline bağlı Gülşehir ilçesi, batısında Aksaray iline bağlı Ağaçoören ilçesi, güneyinde Aksaray ili ve kuzeyinde Kırşehir ili arasında” yer alır.⁹³

⁹² “Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (AİKTİM)”, *Ortaköy İlçesi* (Erişim 11 Şubat 2023).

⁹³ “Ortaköy Kaymakamlığı (OK)”, *Tarihçe* (Erişim 11 Şubat 2023).

Kümbet köyü 1500 yıllarında Aksaray Sancağı Hasandağı Nahiyesi'ne bağlı Farsça kelime kökünden “kubbe” anlamına gelen “Künbed” köyü olarak geçmektedir.⁹⁴ Daha sonra Eyyüb-ili Nahiyesine (Ortaköy ilçesine) bağlanmıştır. Kümbet köyü, Baba Alil'ü (Baba Osman) cemaati sakinlerinden oluşmaktadır.⁹⁵ Kümbet köyü, Aksaray iline 60 km. Ortaköy ilçesine 17 km uzaklıktadır.⁹⁶

Kümbet köyünün tarihi geçmişi olarak nereden geldiği konusunda köyde yaşayan bireylerden elde edilen bilgilere göre, Horasan'ın Hoyy şehrinden Ali, Hasan ve Derviş adında üç kardeş Durhasanlı köyü yakınlarında bulunan Kümbet camii olarak bilinen yerin etrafına gelip yerleşmişlerdir. Burada salgın hastalık çıkınca üç kardeş şu an bulunan yerleri itibarıyla Derviş, Sarıkaraman köyünün bulunduğu yere yerleşmiştir. Hasan, Durhasanlı köyünün bulunduğu yere yerleşmiş, Ali de Kümbet köyünün bulunduğu yere yerleşmiştir.⁹⁷ Buradan da anlaşılacağı üzere Kümbet köyünde yaşayan bireyler Horasan'dan göç ettiklerini ve Türkmen olduklarını kabul ederler. Halk arasında abdal ya da teber olarak bilinir.⁹⁸ Kümbet köyü 2022 yılında nüfusu, göçlerinde etkisiyle azalarak 712 olmuştur. Köy nüfusunun 337'sini erkekler, 375'ini ise kadınlar oluşturmaktadır.⁹⁹

6.2. Eğitim Durumu

Kümbet köyü abdalları yaptıkları meslekler ve benimsedikleri yaşam biçimleri gereği yarı göçebe bir hayat yaşarlar. Özellikle yaz aylarında müzisyenlik mesleğini icra etmekte, kış aylarında ise genellikle İzmir, İstanbul, Aksaray illerine giderek değişik iş sahalarında çalışırlar. Genellikle işportacılık ve mevsimlik işler yaparlar. Çocuklar ise küçük yaşlardan itibaren aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla aile büyüklerinin mesleklerini ya da çalışabilecekleri diğer iş alanlarını tercih ederek çalışırlar. Bu durum ise eğitim ve öğretim durumlarını olumsuz etkiler.

⁹⁴ Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)* (Konya: Tablet Kitabevi, 2005), 314; Euro-DMC <http://www.euro-dmc.com> Dijital Marka Çözümleri, “künbed- Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت”, *EURODMC* (Erişim 11 Şubat 2023).

⁹⁵ Yörük, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, 309; Orhan Sakin, *16.yy. Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler Boylar-Kabileler-Cemaatler* (İstanbul: Ekim Yayınları, 2010), 398.

⁹⁶ “Coğrafya Dünyası (CD)”, *Aksaray* (Erişim 11 Şubat 2023), Ortaköy.

⁹⁷ K.K. 5, 13.

⁹⁸ K.K. 14, 17.

⁹⁹ “Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları (TNIİMKN)”, *Aksaray Ortaköy Kümbet Köyü Nüfusu* (Erişim 12 Şubat 2023).

Geçmişte eğitim ve öğretime dayalı meslek edinme pek fazla görülmezken günümüzde zorunlu eğitimle beraber eğitim öğretim seviyesi artmıştır.¹⁰⁰

Bu araştırmada Kümbet köyünde yaşayan 55 yaş ve üzerindeki bireyler arasında ilkokul mezunu olan çok az kimse bulunur. Çoğunluğu okuma-yazma bilmeyen kişilerden oluşur. Bu yaş grubu üzerindeki kadınlarda ise okuma yazma oranı yok denecek kadar düşüktür. Bu yaş aralığı 35-55 arası olduğunda ilkokul mezunu sayısı artmakta fakat lise ve üzeri eğitim oranı düşük seviyededir. Zorunlu eğitimle beraber 7 yaş ile 35 yaş arası eğitim öğretim seviyesi artmış olup yüksek okul okuyup devlet kademelerinde görev almaya başlamışlardır. Özellikle kız çocuklarının okuma oranı da zorunlu eğitimle beraber başlamıştır. Zorunlu eğitimden önce kız çocuklarında eğitim öğretim oranı yok denecek kadar azdır.¹⁰¹

6.3. Sosyo-Ekonomik Durum

Abdallar, “tarihi süreçte abdal kavramı” başlığı içerisinde yer aldığı gibi emekçilik, sepetçilik, demircilik, köçeklik, davul-zurna çalmak gibi işler yapmışlardır. Kümbet köyü bireyleri ise özellikle müzisyenlik (çalıcılık), sünnetçilik, işportacılık (bayrak, dua kitapları vb.), çiftçilik, işçilik, inşaat ustalığı, hayvancılık ve dilencilik yaparak geçinirler. Bu meslekler babadan oğula geçerek devam ettirilir.¹⁰²

Kümbet köyü bireyleri geçmişten beri Aksaray ili ve çevresindeki illerde sünnetçilik ve düğünlerde müzisyenlik işi yaparlar. Kümbet köyü bireyleri, toplum tarafından yaz ayları (haziran, temmuz, ağustos) düğün mevsimi olarak tercih edildiği için müzisyenlik yaparlar. Fakat yaz aylarının dışındaki aylarda müzisyenlik mesleklerini icra etmekte güçlük yaşarlar. Kış aylarında ekonomik sıkıntı yaşamalarına rağmen yaz aylarında kazandıkları paraları yazın tüketirler. Toplumun geçmişte müzisyenlik mesleğini küçümsediğini ve müzisyenlik yapanları kınadıklarını dile getirirler. Günümüzde ise müzisyenlik insanlar arasında yaygınlaştığı için düğünlerdeki işlerinin düştüğünü söylerler.¹⁰³ Sünnet işlerinde

¹⁰⁰ K.K. 20, 21, 29, 30.

¹⁰¹ K.K. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30.

¹⁰² K.K. 1, 2, 9, 10, 29.

¹⁰³ K.K. 1, 8, 18, 24, 26.

eğitim ve sağlık seviyesinin yükselmesiyle birlikte düşüş olmuştur. İnsanlar, Kümbet köyündeki sünnetçilerden doktorlara yönelmiştir. Sünnet işlerindeki gelirlerinin ekonomik kayıp olarak yansıdığını söylerler.¹⁰⁴

Kümbet köyü bireyleri, kış aylarında müzisyenlik ve sünnetçilik mesleklerini fazlaca icra edebilecekleri alan bulamadıklarından diğer şehirlere giderler. Bu şehirlerde bulabildikleri inşaat işçiliği, işportacılık vb. işleri yaparlar. Köyde kalanlar ise hayvancılık, çiftçilik ve etraftaki köylerden gelen işleri yaparlar. Kadınlar ve çocuklarda ev ekonomisine güçleri yettiği kadar yardımcı olurlar. Kadınlar daha çok ev işleri ile uğraşır. Genel olarak Kümbet köyü bireylerinin ekonomik durumlarının zayıf olduğu görülür.¹⁰⁵

6.4. Abdalların Dili

Gizli diller, “içtimaî diller, ihtiyaç dilleri, hususî” diller¹⁰⁶ diye isimlendirilen gizli dil, “ana dilden (yazı dili, konuşma dili ve halk ağızları) ayrı olarak ortaya çıkmıştır. Sûnî (yapay) bir anlaşma aracıdır. Gizli dili kullananlar, genellikle aynı meslek veya sanatı icra eden küçük topluluklardır.” Çerçi, kaçakçı, kalaycı, manifaturacı, kasap gibi meslek erbabının kendi aralarında geliştirdikleri gizli diller, genellikle sonradan meydana gelmiştir. Bunlarda sunilik daha belirgin ve diğer gizli dillerle ortak yön daha azdır.¹⁰⁷ Kümbet köyü bireyleri köy dışında çalıştıklarından kendi aralarında anlaşmayı sağlayan belli başlı kelimelerden oluşan dili kullanırlar.¹⁰⁸ Bu dil toplum tarafından abdalca ya da teberce olarak isimlendirilir. Kullandıkları kelimelerden bazıları aşağıdaki tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2, *Abdalca/Teberce Dili*

Abdalca/Teberce	Türkçe Anlamı	Abdalca/Teberce	Türkçe Anlamı
Bainne	Ver	Tuf / Duman	Sigara
Harkut	Yumurta	Tumbu	Tabanca

¹⁰⁴ K.K. 1, 6,7,8.

¹⁰⁵ K.K. 14, 17, 21, 25.

¹⁰⁶ Ahmet Caferoğlu, “Anadolu Abdallarının Gizli Dillerinden Bir İki Örnek”, *Fuad Köprülü Armağanı* (İstanbul: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1953), 41.

¹⁰⁷ Mahmut Sarıkaya- Mahmut Seyfeli, “Kırşehir Abdal/Teber Dili ve Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* 15 (2004), 244.

¹⁰⁸ K.K. 1, 10, 13, 28.

Geben	Yabancı	Ker	Bıçak
Merkep	Eşek	Geralim	Sopa, Değnek
İvişle / İbişle	Kaç	Metana	Ölü, Cenaze
İvişlet	Gel	Yabı	At
Cavlamak	Çok Konuşmak	Hıştır	Katır
Ruhlu	Allah	Zanı	Anlamak
Gıbtık	Polis	Nafta	Adam
Herşut	Ekmek	Cav	Göz
Kelim	Ev	Girm	Ben
Ivile	Gitmek	Genne	Gelmek
Av	Su	Nımızlamak	Yatmak
Nehir	Sus	Yeken	Para
Cıvr	Kadın	Piiz	İçki ¹⁰⁹

Cümlede kullanışı ise şu şekildedir:

Gel beraber ivişleyelim (Gel beraber kaçalım)

Gel beraber kalkeyelim (Gel beraber çay içelim)

Beraber tufkeyelim (Beraber sigara içelim)

Geben zanımdan ivileyelim (Yabancıya belli etmeden gidelim)

Yeken tunni (Bende para yok)¹¹⁰

Yukarıdaki tablo 2’de ve cümle içindeki kullanımlarında görüldüğü üzere Kümbet köyü bireyleri kendi aralarında iletişim kurmak için bu kelimeleri kullanmaktadırlar. Bu kelimeler dil özelliği taşımamaktadır. Genellikle bu kelimeleri köy dışında çalışmaya gittiklerinde kullanmaktadırlar.

6.5. Aile Yapısı ve Kültürel Ortam

Evlilik çağına gelen gençler eş seçiminde serbest bırakılır. Gençlere hiçbir şekilde baskı yapılmaz. Evlilikte tek eşlilik tercih edilir, birden fazla eş uygun

¹⁰⁹ K.K. 11, 13, 22, 24.

¹¹⁰ K.K. 7, 8, 9.

görülmez. Kümbet köyü bireyleri dış evlilik düşkünlük¹¹¹ sebebi sayıldığı için tercih edilmez.¹¹² Bu yönüyle de kapalı bir toplum özelliği taşırlar. Bu, toplumun kültürel yapısının ve iç dinamiğinin koruması bakımından önemlidir. Evlenen çiftler, evliliklerinin ilk yıllarında ekonomik sebeplerden dolayı erkeğin ailesiyle birlikte yaşar. İlerleyen zamanlarda ise ayrı bir eve taşınırlar. Köyde yaşayanlarda genellikle geniş aile yapısı görülürken şehir merkezlerinde yaşayanlarda ise çekirdek aile yapısı görülür. Kümbet köyünde yaşayan bütün bireyler müstakil ve bahçeli evlerde otururlar.¹¹³

Kümbet köyü bireylerinin ahlâkî değerlerinin temelini Alevî-Bektaşîlik inancı oluşturur. Bu inanca göre ahlâkî değer olarak Hacı Bektâş-ı Velinin öğretileri içerisinde yer alan “eline, beline, diline sahip ol” sözü yatar. Ahlâkî değerlerin daha iyi korunabilmesi için Alevî-Bektaşîlik inancının tam olarak uygulanması ve yaşanması gerektiğini belirtilir. Kümbet köyünde cemevi olmadığı için Alevî-Bektaşîlik eğitimi verilmemekte. Bundan dolayı çocuklara Alevî-Bektaşîliğin ahlâkî değerleri öğretilmemektedir.¹¹⁴

¹¹¹ Düşkünlük, yüz kızartıcı bir suç işleyen ya da Alevî-Bektâşî inancına uymayan bir kişi, bağlı bulunduğu dedenin huzurunda cem âyini sırasında "dara çekilir" yani hesap verir. İkrarını yani sözünü bozduğu inanılırsa o kişi "düşkün" ya da "yol düşküni" ilan edilir (K.K. 4, 5.).

¹¹² K.K. 4.

¹¹³ K.K. 26, 27, 28.

¹¹⁴ K.K. 5, 9, 18, 27, 28.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜMBET KÖYÜ'NÜN İNANÇ VE İBADET ÖZELLİKLERİ

1. İnanç Özellikleri

Dinler Tarihinin araştırma alanına girmekle birlikte abdallar Anadolu kültürünün de önemli bir parçasıdır. Bu kültürün oluşturduğu inanış ve uygulamalar Türk toplumunun kültürüne de uzak değildir. Günümüzde varlığını sürdüren Alevî-Bektaşilik Orta Asya kültürüne dayanır.¹¹⁵ Türk Alevî-Bektaşiliğinin ana kaynağı Türk kültürü ve geleneksel Türk dinidir.¹¹⁶ Halk sûfliği olarak bilinen, heterodoks ve halka yönelik bir tarikat olan Bektaşilik, günümüzde Alevîlik şeklinde Hacı Bektâş-1 Veli'ye dayanır. Bektaşilik, Babaî hareketinin¹¹⁷ bir araya getirdiği heterodoks sûfi tarikatlardan birisi olarak Haydârilik içerisinde yer alır. 14. yüzyıl Rum abdallarından Abdal Musa¹¹⁸ tarafından Hacı Bektâş-1 Veli silsilesi içerisinde geliştirilmiştir. Asıl olarak Balım Sultan (1516)¹¹⁹ tarafından 16. yüzyılda bağımsız bir tarikat haline gelmiştir. Hacı Bektâş-1 Veli, bu tarikatın kurucusu değildir. Ancak Hacı Bektâş-1 Veli'nin öğretileri çerçevesinde oluşturulduğu için Anadolu Alevî-Bektaşileri'nin “pir”i kabul edilir.¹²⁰ Bu çalışmada, Anadolu abdallarının Türkmen

¹¹⁵ İsa Doğan, *Türklük ve Alevilik* (Samsun: Kardeş Ofset Basım, 1998), 178.

¹¹⁶ Mehmet Eröz, *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnanç) ve Alevilik Bektaşilik* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992), 7.

¹¹⁷ Selçuklu devrinden itibaren tasavvuf terminolojisinde “Baba” kavramı, “Ata, hürmete layık olan kimse ve Türkmenlerin din uluları” anlamlarında kullanılmaktadır. İşte “Baba” diye nitelenen bu kişiler tarafından 1240 yılında Anadolu’da çıkarılan isyanlara “Babaî İsyancılar ya da Babaî Hareketleri” denmektedir. İpek vd., *Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik*, 40.).

¹¹⁸ Abdal Mûsâ, Alevî-Bektaşî geleneğini Hacı Bektâş-1 Veli'den sonra temsil eden ikinci şahsiyettir. Kendisi hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen 1272 yılından sonra doğduğu ifade edilmektedir (Üzüm, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 39).

¹¹⁹ Balım Sultan, “Alevî-Bektaşî geleneğinin Hacı Bektâş-1 Veli'den sonra pîr-i sâni (ikinci kurucu) olarak kabul edilmektedir. Asıl adı Hızır Bâlî'dir. Hakkında fazla bir bilgi mevcut değildir.” (Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik* (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2014), 72-73.).

¹²⁰ Eröz, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, 63-92.

boyu ve Alevî-Bektaşîlik içerisinde yer aldığından “tarihsel süreçte abdal kavramı” başlığı altında bahsedilmiştir.

Alevî-Bektaşî inanç yapısının kendine özgü yönleri bulunur. Kümbet köyü bireyleri de Alevî-Bektaşîlik içerisinde bulunduğu için kendine özgü inanç yapısı vardır. İnançlarının temeli, biçimden çok özün esas alınmasıyla oluşmuştur. Bu inancın temeli “Hak-Muhammed-Ali” sevgisine dayanır. Bununla birlikte “Ehl-i Beyt’i ve on iki imamı” sevmek de inancın ayrılmaz birer parçasını oluşturur.¹²¹

1.1. Hak, Muhammed ve Ali İnancı

Kümbet köyü bireylerinde Allah, Muhammed ve Ali inancı olarak bilinen bu üç inanç ayrı düşünülmez. Üçü birdir, biri üçtür. Bundan dolayı Allah, Muhammed ve Ali inancı bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bazı kaynaklarda Hristiyanlıktaki teslis inancı gibi düşünülerek üçleme şeklinde ele alınır. Fakat Alevilikte “Baba-Oğul-Kutsal Ruh” gibi bir üçleme söz konusu değildir.¹²² Bu konuda Kümbet köyü bireyleri, “Allah ne doğmuştur ne doğrulmuştur.” şeklinde ifade ederler.¹²³

Kümbet köyü bireylerinde bulunan Allah inancı, bir ve tek olan tanrı düşüncesi hakimdir. Kümbet köyü bireyleri, “Allah bizi duyan, bize nimetler veren, her şeyi yaratan, gökte ve yerde ne varsa onundur. Allah bizleri balçıktan yarattı ve ruh verdi. Nefsini bilen Allah’ı bilir, nefsinin bilmeyen Allah’ı da bilmez” şeklinde Allah tanımlanır.¹²⁴

Kümbet köyü bireyleri, Muhammed inancını ise Allah’ın elçisi ve kulu şeklinde tanımlar ve Muhammed’i dillerinden düşürmezler. Onlar, “Muhammed’siz Alevîlik düşünülemez” şeklinde ifade ederler. Kümbet köyünün dedesi ise “Muhammed, Âdem doğmadan önce vardı. Varlığının kanıtı ise Allah’ın Davut Peygamberle şu konuşması kanıtlar. Davut Peygamber Allah’a bu kadar eşyayı, mahlukatı yaratmandaki sebep nedir diye? sorduğunda. Ben bir gizli hazineydim, yer gök su iken. Kendi kendime muhabbet ettim. Muhabbet-i zâtiyemde Ali ve Muhammed’in nurunu yarattım. Ali ve Muhammed’in yüzü suyu hürmetine, onların

¹²¹ K.K. 4, 5.

¹²² Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik* (Ankara: Ardıç Yayınları, 1998), 1/54.

¹²³ K.K. 4, 5, 13.

¹²⁴ K.K. 5, 17, 24.

nurundan âlemi yarattım.” şeklinde ifade ederek Kümbet köyünün dedesi şu şiiri söyler;

“Muhabbetten, Muhammed hasıl oldu
Muhammedsiz muhabbetten ne hasıl
Muhabbet muhabbeti açar
Muhammedli muhabbetten kim kaçar.”¹²⁵

Kümbet köyünün dedesinin sözlerinden ve şiirinden de anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed inancı, inançlarının temelini oluşturur. Muhammed Peygamberin Âdem Peygamberden önce yaratıldığını ve âleminde onun nurundan yaratıldığını düşünürler. Allah’ın sevgilisi, dostu, peygamberlerin sonuncusu ve Ali’nin yoldaşı olarak tarif ederler.¹²⁶

Hz. Ali inancının da Kümbet köyü bireylerinde çok önemli bir yeri vardır. Dillerinden Ali’yi düşürmezler. Yemin ederken bile “Ali çarpsın ki, Ali üzerine yemin ederim ki, Ali şahit ki” şeklinde ifade ederler. Bütün Alevî-Bektaşîler’de olduğu gibi Hz. Ali inancı, Kümbet köyü bireyleri arasında da yerini korur. Bazen Ali inancı her şeyin üzerine çıkar. Onlar için “Ali, Allah’ın aslanıdır; Allah’ın sûret-i beşeridir; kâinatın yaratılış sebebidir. Hatta Ali olmasaydı kâinat yaratılmazdı.”¹²⁷

Kümbet köyü bireyleri bir sıkıntıya düştüklerinde “yâ Ali, yetiş yâ Ali, yâ Allah yâ Muhammed yâ Ali, Ali el-Murtazâ aşkına ve Muhammed Ali aşkına” gibi ifadeler kullanarak Ali’nin sıkıntılarını gidermede, güç yetirmede yardımcı olacağını düşünürler. Kümbet köyü bireylerinde; “Ali, evliyaların pîri ve hünkârı, dört kitabın esrarı, gaiplerin yardımcısı, Hızır gibi yetişen, müminlerin elinden tutan her yerde hazır olan, kul hakkı ve büyük günahların dışında günahkârlara şefaet eden” bir anlayış hakimdir.¹²⁸

Kümbet köyü dedesi kelime-i şehâdeti şöyle ifade eder: “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühû. Aliyyül veliyyullah, mürşidi kamilullah, bereketi halilullah şefaet et yâ rasûlullah.” Açıklamasını ise şöyledir: “Biz şahidiz ve görmeden şahitlik yapıyoruz. Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed Allah’ın elçisidir. Risalet’ten sonra veli gelecek. Veli de Ali

¹²⁵ K.K. 5.

¹²⁶ K.K. 6, 8, 11.

¹²⁷ K.K. 5, 13, 16.

¹²⁸ K.K. 4, 5.

demektir. Ali demek; Aliyyül veliyyullah, mürşid-i kamilullah yani olgun insandır. Bereket ise Halil atadan kaldı.”¹²⁹ Buradan da anlaşılacağı üzere Hz. Ali inançlarının temelini oluşturur.

Kümbet köyü bireyleri arasında varlığını sürdüren “Hak-Muhammed-Ali” inancının kökenini tek bir yere ve inanışa dayandırmak doğru değildir. Günümüzde İslâm inancı içinde yer alan bu anlayış, farklı kültürlerin inanç yapısından da etkilenerek oluşmuştur.¹³⁰

1.2. Kur'an-ı Kerim İnancı

Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim'in Kümbet köyünde yaşayan bireyler tarafından hak olduğu kabul edilir. Kümbet köyü bireyleri Kur'an-ı Kerim'in dili olarak Arapçaya itibar ederek Arapça okurlar. “Kur'an-ı Kerim'in aslının bugüne kadar korunarak geldiği ve hiçbir değişikliğe uğramadığına inanırlar. Dört kitabın birbirinin devamı olarak aynı konuyu aktardığını ifade ederler. Bu kitapların sonuncusu Kur'an olup Hz. Muhammed'e Cebrail aracılığıyla gelmiştir.”¹³¹

Kur'an-ı Kerim'in bütün Türkçe tercümelerine itibar edilmemesi gerektiği anlayışı yaygındır. Çünkü yapılan Türkçe tercüme farklı görüşler içerebilir. Kümbet köyü bireylerine göre Kur'an-ı Kerim, Muhammed-Ali'yi anlatır. Günümüzde yapılan Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercümelerinde ise Muhammed-Ali hakikati gizlenmiştir.¹³²

Kümbet köyü bireylerine göre Kur'an-ı Kerim'in harfleri, kelimeleri veya sayfaları değiştirilmemiştir. “Kur'an-ı Kerim değiştirildi” denmesinin sebebi Muhammed-Ali hakikatının gizlenmesidir. Bu hakikat ise Muhammed-Ali'nin "Konuşan Kur'an" oluşu, onların model olması ve ilişki biçimleridir. İnsanlar bu hakikati gizleyerek Kur'an-ı Kerim'de emredilen bir dünya anlayışından geri dönmüş olurlar.¹³³

¹²⁹ K.K. 4, 5.

¹³⁰ K.K. 6, 7, 8, 26, 27.

¹³¹ K.K. 4, 5, 19, 20, 21.

¹³² K.K. 4, 5, 7, 8.

¹³³ K.K. 4, 5, 13.

1.3. Ehl-i Beyt İnanıcı

İslamiyet içinde yer alan Kümbet köyünün ve Türk Alevî-Bektaşîliğinin; “Ali, Ehl-i beyt ve on iki imam sevgisi” en belirgin özelliğidir. Alevî-Bektaşîler Hz. Muhammed’i Allah’ın elçisi olarak kabul ederler. Hz. Muhammed’den sonra imamlık ve din önderliği Ali’nin hakkı olduğuna inanırlar. “Dinimiz Ali’nin imamlığını ve önderliğini kabul ettiği” için doğru yolun kendi yolları olduğunu savunurlar.¹³⁴

Kümbet köyü bireyelerine göre, Ehl-i Beyt; “Hz. Ali’nin ve Hz. Muhammed’in ev halkından” olan kişilere denir. Yani Ehl-i Beyt; Ali’nin soyundan gelen kişilere denir. Alevîlik ise “Ali Evi” demektir. Kümbet köyünde yaşayan dede ve dede soyundan gelen kişiler de Hz. Ali’nin soyundan geldiklerini kabul ederler.¹³⁵

Kümbet köyü dedesine göre: “Alevî olabilmek için Ali’yi, Ehl-Beyt’i ve on iki imamı özden sevmek gerekir. Çünkü bu dünya onların yüzü suyu hürmetine ayakta durur. Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin Ehl-i Beyt’i oluşturur. Hz. Ali’nin soyundan gelen, onun arkasından giden Ehl-i Beyt’tir. Hz. Muhammed’in kendi ailesi başta olmak üzere on iki imamlardan oluşur.” Kümbet köyü bireyleri, “Hz. Ali’nin evinden olduklarını ve bu nedenle Ehl-i Beyt’e karşı derin bir sevgi beslediklerini belirtirler.” Kendi çocuklarına isim verirken de Ehl-i Beyt içerisinde yer alan kişilerin isimlerini verdiklerini ve onları örnek aldıklarını söylerler.¹³⁶

1.4. On İki İmam ve Mehdi İnanıcı

Alevî-Bektaşîlik kültüründe on iki imam, velayet sahipleri sıfatıyla önemlidir. Özellikle edebi eserlerde; “dövaz, dövaz imam, dövazdeh imâmân” başlıklı on iki imamı anlatan nefesler, cem âyinlerinde dikkatlice takip edilerek tekrar edilmektedir. On iki imamlar, Kümbet köyünde kış gecelerinin değişmez sohbet konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca sohbetlerde on iki imamların efsanevî yönleri insanlarda heyecan ve his uyandırır.¹³⁷

¹³⁴ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşîlik*, 233-237.

¹³⁵ K.K. 4, 5, 11, 17.

¹³⁶ K.K. 4, 5, 13.

¹³⁷ K.K. 5.

Hz. Muhammed'in vasileri, halifeleri ve Allah'ın emriyle ümmetine bildirdiği imamların sayısı on ikidir. Aşağıdaki tablo 3'te on iki imamlar sırasıyla yer almıştır.

Tablo 3, On İki İmamlar

No	Adı	Lakabı	Doğum Ölüm
1	“İmam Ali (İbn-i Ebû Tâlib)	Emîrû'l-Mü'minîn	600-661
2	İmam Hasan (İbn-i İmam Ali)	El-Müctebâ	625-669
3	İmam Hüseyin (İbn-i İmam Ali)	Seyyitüş-Şühedâ	626-680
4	İmam Zeynel Âbîdin (İbn-i İmam Hüseyin)	Zeynel Âbîdin	658-713
5	İmam Muhammed Bâkır (İbn-i İmam Zeynel Âbîdin)	El-Bâkır	676-743
6	İmam Ca'fer es-Sâdık (İbn-i Muhammed Bâkır)	El-Sâdık	703-765
7	İmam Mûsâ el-Kâzım (İbn-i Ca'fer es-Sâdık)	El-Kâzım	745-799
8	İmam Ali er-Rızâ (İbn-i Mûsâ el-Kâzım)	Ar-Rızâ	765-818
9	İmam Muhammed et-Takî el-Cevâd (İbn-i Ali er-Rızâ)	El-Cevâd, Takî	810-835
10	İmam Ali en-Nakî el-Hâdî (İbn-i Muhammed et-Takî el-Cevâd)	El-Hadî, en-Nakî	827-868
11	İmam Hasan b. Ali el-Askerî (İbn-i Ali en-Nakî el-Hâdî)	El-Askerî	846-874
12	İmam Muhammed el-Mehdî el-Muntazar (İbn-i Hasan b. Ali el-Askerî) ¹³⁸	El-Mehdî	869- ???

¹³⁸ Ali Rıza Özdemir, *A'dan Z'ye Alevilik* (Ankara: Kripto Basın Yayın, 2018), 133; Oytan, *Bektaşiliğin İcyüzü*, 302.

Kümbet köyü bireyelerine on iki imamın isimleri sorulduğunda on iki imama olan sevgilerini belirtirler. Fakat çoğunluğu on iki imamın isimlerini söyleyemezler. Tarihte yaşadıkları olaylar ile isimleri ön plana çıkan on iki imamdan; Ali, Hasan, Hüseyin, Ca'fer es-Sâdık ve Mehdî'nin isimleri çoğunluk tarafından söylenir.¹⁴⁰

Kümbet köyü bireyelerinin bilgi sahibi oldukları konuların başında hilafet konusu gelir. Hilafet konusunda “Ali'ye haksızlık yapıldığı” söylerler. On iki imam konusunda; “Hasan'ın zehirlenmesi, Hüseyin'e Kerbela'daki¹⁴¹ yapılan muamelenin bilinmesi ve bu konuların diri tutulması” ön plandadır. On iki imam içerisinde ilmî yönüyle mezhep imamı olarak Ca'fer es-Sâdık bilinir. Mehdî ise beklenen ve kurtarıcı imamdır.¹⁴²

On ikinci ve son imam olarak inanılan Muhammed el-Mehdî 30 Temmuz 869 (15 Saban 255) tarihinde doğmuştur. Rivayetlere göre künyesi peygamberin künyesi olan Ebu'l-Kâsım'dır. Pek çok lakabı olup bunlar: “Sâhibi'z-Zamân (zamanın sahibi), el- Kâim (Ayakta Duran), el-Muntazar (Beklenen), el-Mehdî (Hidayet Olunmuş) ve el-Hüccet (Kesin Delil)” Bunlardan en çok kullanılan lakap ise “el-Mehdî, el-Muntazar ve el-Kâim'dir.”¹⁴³

Kümbet köyü bireyelerine göre Mehdî'nin hâlâ yaşadığına inanılır ve kıyametten önce ortaya çıkacağı düşünülür. Mehdî dünyaya gelecek ve dünyayı zulümden, haksızlıktan ve bütün kötülüklerden kurtaracaktır.¹⁴⁴

1.5. Tevellâ ve Teberrâ İnanıcı

Tevellâ sözlükte “sevmek, severek bağlanmak” anlamına gelen velâyet kökünden gelen tevellîdir. Teberrâ ise sözlükte “hastalıktan kurtulup şifa bulmak; sevilmeyen biriyle ilgiyi kesip ondan uzaklaşmak” anlamlarındaki “ber' (bür, bürü)” kökünden çıkar ve “teberrî (teberrü’)” ile aynı anlama gelir. Arapça kökten gelen bu

¹³⁹ K.K. 4, 5, 13.

¹⁴⁰ K.K. 4, 5, 8, 9.

¹⁴¹ Kerbela, Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında bulunur. Kerbelâ'nın İslâm tarihindeki önemi, Hz. Hüseyin ile ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevîler tarafından şehit edildikleri yerin ve kabirlerinin burada bulunmasından dolayıdır (Mustafa Öz, “Kerbela”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2022), 25/271.).

¹⁴² K.K. 4, 5, 8, 9.

¹⁴³ Fırlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşılık*, 272.

¹⁴⁴ K.K. 4, 5, 13.

iki kelimenin Farsça'da karşılığı *tevellâ* ve *teberrâ* şeklindedir.¹⁴⁵ Terimsel olarak *Tevellâ*; Alevî-Bektaşilikte Ehl-i Beyt'i ve onu sevenleri sevmek anlamında kullanılan bir tabirdir. *Teberrâ* ise bunun tam zıt anlamında olup, Ehl-i Beyt'i sevmeyenleri sevmemek, onlardan uzak ve berî olmak anlamına gelir.¹⁴⁶

Anadolu Alevî-Bektaşiliğinde olduğu gibi Kümbet köyü bireylerinde de Ehl-i Beyt'e iman kapsamında *teberrâ* ve *tevellâ* önemli bir ilkedir. Kelimenin tam olarak ne ifade ettiğini terimsel olarak bilmemektedirler. Fakat içerik olarak bilmektedirler. Kelimelerin anlamları kendilerine açıklandığı zaman Kümbet köyü bireyleri *tevellâ* ve *teberrâ* anlayışına sahip çıkarlar. Şu ifadeyi kullanırlar: "Ehli Beyt'i seveni sev sevmeyeni sen de sevme."¹⁴⁷

1.6. Âhîret, Tenâsüh İnancı

Âhîret, "son" ve "sonra olan" anlamında Arapça bir kelimedir. Sözlükte "evvel" kelimesinin zıt anlamlısı olarak kullanılır. Dinî literatürde ise "öbür dünya" manasına gelir. Burada dünya, canlıların yaşadığı önceki âlemdir, âhîret ise son âlemdir. Yeni hayatın başlayacağı günden itibaren, sonsuz bir halde devam edecek olan âleme "âhîret âlemi" denilir. Bütün semitik dinlerde olduğu gibi İslâm dinine göre de âhîrete inanmak imanın şartları arasında yer alır.¹⁴⁸

Kümbet köyü bireylerine göre âhîret inancı, geleneksel İslâm anlayışıyla aynıdır. Kümbet köyü bireylerine göre, "öldükten sonra mutlaka tekrar diriliş, hesap verme, sırattan geçme, cennet, cehennem gibi âhîret" ile ilgili bu kavramları kabul edilir. "İnsanlar için cennet ve cehennem bu dünyada yaptıklarının karşılığı olarak yaratılmıştır. Bu dünyada ne yaparsa onu çekersin yani kısacası "ne ekersen onu biçersin" şeklindeki inanç yer alır. Kul hakkıyla gelenlerin günahları affedilmeyecektir. Öldükten sonra dirileceğiz ve hesaba çekileceğiz" görüşleri hakimdir. Bunun için Kümbet köyü bireyleri, iyi bir insan olma yolunun dünyadan geçtiğine inanırlar. Bu dünyada "Ölmeden önce ölmenin" hayatta iken yapılması gerektiğini savunurlar. Cennete gitmek için tarikat prensiplerinin de uygulanması

¹⁴⁵ Mustafa Öz, "Teberrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/214.

¹⁴⁶ İpek vd., *Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik*, 247.

¹⁴⁷ K.K. 4, 5, 13, 14.

¹⁴⁸ Bekir Topaloğlu, "Âhîret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 1/543-544.

gerektiğini söylerler. Musâhipliğin¹⁴⁹ “dünya-âhiret kardeşliği olduğunu, dara durmanın (nefsini hesaba çekmek) ahiretten evvel dünyada hesaplaşmak” olduğunu dile getirirler. Bundan dolayı ölümler için yapılan dualardan daha çok insanların hayatta iken yaptıklarının önemli olduğunu, iyiliğin yaşarken yapılması gerektiğine inanılır. Ölmeden önce kişinin kendisini hesaba çekmesi gerekir. “Özünü dara çekmek” ilkesi temel niteliktir. Kişi ölmeden evvel kul hakkı konusunda mutlaka helallik istemelidir. “Ulu divanda Allah kendisine yönelik işlenen suçları affedebilir fakat kul hakkına karışmaz.” şeklinde inanırlar.¹⁵⁰

“Öldükten sonra tekrar dirilme mutlaka olacaktır. Bu tekrar dirilişte yapılan iyilik ve kötülükler sorgulanacaktır. Sırat, ince bir köprüdür. Kıldan ince kılıçtan keskindir. Kötülüğü olan hiçbir kimse onu geçemez. Eğer kişi bu dünyada iyilikler yapmışsa herkesi hoşnut tutmuşsa ve Allah’a karşı kendini sorgulamışsa kurtuluşa erecektir. Âhiret, bu noktada insanı kötülüklerden uzak tutar.¹⁵¹

Kümbet köyü bireylerinde genel olarak âhiret inancı hâkim olmakla beraber tenâsüh inancını¹⁵² da içlerinde barındırır.¹⁵³ Ruh; her yeri dolaşır ve gezer. Âdem olur cennete girer, Musa olur tura çıkar, İsa olur göklere uçar, Muhammed-Ali olur Hayber’i fetheder. Kısacası ruh her şey olur. Her kalbe girer çıkar. “Biz Bektaşiler biri ölünce öldü yerine hakka yürüdü, don değiştirdi, kalıp dinlendirdi, uçmağa vardı, ocaktan geçti gibi kelimeler kullanırız”, derler. Nitekim Hacı Bektâş-ı Veli’de Horasan’dan güvercin şeklinde Anadolu’ya yani şu an ki Nevşehir ilinin Hacıbektaş ilçesine gelmiştir. Herkes öbür dünyadaki hâlini bu dünyada belirler. Nasıl yol sürersen bu dünyada, öbür dünyada onu görürsün. Genelde bu olaya tenâsüh şeklinde değil “Don değiştirmek” şeklinde ifade ederler.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Arpça kökenli bir kelime olan “musâhip” sözlükte “sohbet, arkadaşlık eden kimse”, “dost ve arkadaş edinmek” gibi anlamlara gelmektedir. Musahip kelimesi, Hz. Muhammed’in arkadaşları için kullanılan “ashab” ve “sahabe” kavramları ile aynı kökten gelmektedir. Alevilikte musâhiplik kurumu önemli bir yere sahiptir ve “yol kardeşliği” anlamına gelmektedir (Özdemir, *A’dan Z’ye Alevilik*, 91.).

¹⁵⁰ K.K. 4, 5, 13, 22.

¹⁵¹ K.K. 23, 24, 28.

¹⁵² Tenâsüh inancı, öldükten sonra insanın ruhunun başka bir bedene intikal suretiyle hayatını sürdürmesi şeklinde ifade edilir. Dünyanın her yerinde farklı bir tenâsüh anlayışı hakimdir (Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)*, 183-184.).

¹⁵³ Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)*, 183-184.

¹⁵⁴ K.K. 4, 5.

2. İbadet Özellikleri

İnsan, yapısı itibarıyla dine muhtaçtır. Çünkü insan, ruh ve bedenden ibarettir. İnsan için maddi ihtiyaçlarını karşılamak yaşamının bir gereği olduğu gibi manevi varlığını tatmin etmekte huzurlu bir hayatın devamının gereğidir. Bu konuda kişi, en önemli manevi desteği yine “dinde” ve dinî önerilerde bulur.¹⁵⁵ Her dinin inanç sistemi yanında bir de ibadet sistemi vardır.¹⁵⁶

Bundan dolayı insan kendini tanrı ya da kutsal atfettiği bir varlığa inanmak mecburiyetinde hisseder. İnanıldığı tanrının her yerde her zaman kendini gördüğünü düşünür. Sonra tanrının kendisinden istediklerini yapmaya çalışır ve onun huzurunda sorguya çekilip hesap veriyormuş gibi hareket etmesi gerektiğine inanır. Bunun için insan, asıl hesap günü gelmeden kendini temizleme ve “özünü dara çekme” yoluna girer. Alevî-Bektaşilikte ibadet kişinin her an kendini kötülüklerden, yanlış fiillerden ve kul hakkından uzak tutması ve iyi bir insan olması için yapmış olduğu her şey olarak kabul edilir. İnsanın yaşam içerisinde gösterileceği her iyi davranış ibadet olarak kabul edilir. Bunun dışında Anadolu Alevi-Bektaşiliğinde cem âyinleri önemli bir ibadettir.¹⁵⁷

2.1. Cem Ayini (Töreni)

Arapça bir kelime olan cem; toplamak, topluluk, toplantı, cemiyet demektir. Âyin; âdet, görenek, kanun, töre, usul, ibadet tarzı anlamlarına gelir. Cem âyini ise cem âdeti, cem töreni ve toplantı töresi anlamlarını ifade eder.¹⁵⁸ Cem âyininin tarihsel ve kültürel kökeni, İslâm öncesi dönemde konar-göçer Türk topluluklarının Ahmed Yesevî’den bu yana kadın erkek ortaklaşa yaptıkları âyine dayanır. 16. yüzyılda Safevî hükümdarı Şah İsmâil tarafından bu âyinlere; Şîî öğeler, Hz. Ali kültü, on iki imam kültü ve Kerbelâ kültü girmiştir. Bu törene “Âyin-i Cem” adı da yine bu dönemde verilmiştir.¹⁵⁹

Cem âyinlerinin Alevî-Bektaşîlere göre kaynağı ise “Kırklar Cemi” ne dayandırılır. Buna göre Peygamber “Kırk Bezmi” denilen gizli bir toplantıya katılır.

¹⁵⁵ Günay Tümer vd., *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011), 46.

¹⁵⁶ Tümer vd., *Dinler Tarihi*, 23.

¹⁵⁷ Özdemir, *A’dan Z’ye Alevilik*, 39-44.

¹⁵⁸ Fırlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, 326.

¹⁵⁹ Okan, *Türkiye’de Alevilik / Antropolojik Bir Yaklaşım*, 70.

Toplantıdakiler Peygamber'e, kendilerinin "Kırklar" olduğunu ve "Kırkının da bir" olduğunu söyler. Bunun kanıtı için içlerinden birinin yani Hz. Ali'nin parmağını keserler. Bunun üzerine toplantıda bulunan herkesin de parmağı kanar. Bu sırada kırkıncı kişi olan Selmân-ı Fârisî içeri girer ve getirdiği bir üzüm tanesini orada bulunanlara pay etmesi için Peygamber'e verir. Üzüm tanesinin suyunu sıkıp suyla karıştıran Peygamber, yaptığı şerbeti herkese bölüştürür. Şerbeti içtikten sonra cezbe içine giren topluluk semaha kalkar ve Peygamber'in düşüp kırka bölünen elbisesinin parçalarını bellerine sararlar. Alevî cemlerinde de bu an canlandırılırken topluluk semaha kalkar ve katılımcılar bellerine bir kuşak bağlar.¹⁶⁰ Dolu (içki) da buradan gelmektedir.¹⁶¹

Kümbet köyünde de Anadolu Alevî-Bektaşîliğinde olduğu gibi cem âyini inanç ve ibadet açısından önemlidir. Önceki yıllarda sıkça yapılan cemler günümüzde yapılamamaktadır. Bu duruma sebep olarak köyün dedesi ve köy halkı şunları söyler: Gençlerin artık cemlere ilgi göstermemesi, eskiden Kahramanmaraş ilinden dedeler gelmekteyken günümüzde gelmemesi, köyde cemevinin olmaması ve dedelerin insanlara rehberlik edememesidir. Çevresinde Sünnî köylerin yer alması da Alevîliği olumsuz etkilemiştir. Kümbet köyü dedesi aktif bir şekilde diğer illerde görev yapmakta ve köy halkı da köyde cemevi olmadığı için cemlerini Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesinde ya da diğer illerde yapmaktadır. Kümbet köyündeki bazı bireyler ise hiç cem yapmamaktadır. Diğer illerden de dedeyi ziyarete gelen ve dua isteyenler vardır.¹⁶²

2.1.1. Cem Törenlerindeki Görevliler

Kümbet köyü bireyleri cem âyinde görev alan kişilere "On İki Hizmet Eri" adını verir. Cem erkânı açılmadan bir gün önce hizmet sahipleri hizmetleri için gerekli hazırlıkları yaparak cemin yapılacağı akşam cemevine (dedenin evine) on iki tane post serer.¹⁶³ Bu postların adları şunlardır.

1. Baba Pir postu : Horasan postu

¹⁶⁰ Irene Melikoff, *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe Türk Halk Tasavvufunun Doğuşu ve Evrimi*, çev. Turan Alptekin (İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 1998), 266.

¹⁶¹ K.K. 5.

¹⁶² K.K. 4, 5, 13, 18,19.

¹⁶³ K.K. 4, 5, 8, 9. 15.

2. Aşçı postu : Seyit Ali Sultan
3. Ekmekçi postu : Balım Sultan
4. Nakip postu : Kaygusuz Sultan
5. Atacı postu : Kamber Ali Sultan
6. Meydancı postu : Sarı İsmail Sultan
7. Türbedar postu : Karadonlu Can Baba
8. Kilerci postu : Şahkulu Hacım Sultan
9. Kahveci postu : Şah-ı Şâzili
10. Kurbancı postu : Hz. İbrahim (As.)
11. Ayakçı postu : Abdal Musa Sultan
12. Mihmandar postu : Hızır (As.)¹⁶⁴

Bazen de kilerci postu ve kahveci postu yerine mürşit postu, Ahmed-i Muhtar makamı, Hz. Muhammed postu, rehber postu, Hz. Ali makamı, Ali postu kullanılır. Hepsi musâhip olan on iki hizmet eri şunlardan oluşur:¹⁶⁵

1. Dede (Mürşit, Serçeşme): Dedelik, soydan gelme olup ocağa ait bir makamdır. Dede cem âyinlerini yöneten kişidir. Dede bulunmadığında ikrar alma, musâhiplik, dârdan inme cemleri yapılmaz. Bu törenlerde dede delilin (mum, çıra) yanına oturarak postu ve âyinde bulunanları karşısına alıp cemi yönetir. Dede yine bu âyinlerde kurbanı tığlar (keser), bıçağı dualar ve lokmaların duasını yapar. İnsanlar arasındaki sorunları çözüme bağlar ve görev dağılımı gibi görevleri yapar.¹⁶⁶

2. Rehber (Mürebbi, Kemerbest): Cem âyininde görgüsü yapılanlara ve ceme katılanlara yardımcı olur. Cem âyinlerine dede gelmediği zaman cemleri yönetir. İkrar alma, meydandan geçme ve musâhiplik ritüellerine ilk defa katılacak olanlara bu âyinlerdeki uygulamalar hakkında bilgi verir. Dikme, yol eri ve baba da denilen rehber, gruba girecek olanlara da öncülük eder ki dededen sonra en fazla sorumluluk gerektiren iş rehberidir. Dededen alınan bilgilere göre kırklar ceminde rehber Hz. Ali'dir.¹⁶⁷

3. Kapıcı (Bekçi): Cemevinin kapısında bekleyerek giren ve çıkanı kontrol etmek törene katılmayacakları içeri almamak gibi görevleri bulunur. Kapıcının,

¹⁶⁴ K.K. 4, 5, 13.

¹⁶⁵ K.K. 5.

¹⁶⁶ K.K. 4, 5, 13.

¹⁶⁷ K.K. 4, 5.

musâhibi ve eşi yardımcı görevlileridir. Her gelenden “Hu (kişinin ismi) eyvallah” diyerek niyaz alır. Niyaz esnasında sağ elini dudağına götürülür. Cem âyininde lokmanın yenilmesi esnasında kimseyi dışarı çıkarmaz.¹⁶⁸

4. Gözcü: Cemde meydandaki canlılara (cem âyinine katılan taliplere) bakar, düzeni ve sükûneti sağlamakta olup erkâna aykırı hareket yapılmasını önler. Gözcü, cemdeki herkesi iyi tanıyan kişidir. Davranışlara, konuşmalara yön vererek büyük bir titizlikle edebe uymayanları edebe davet eder Ayrıca sürekli olarak cemin sükûnetini sağlamaya çalışır. Cem âyini esnasında gürültü olduğu zaman “canlar sessizlik” şeklinde uyarır. Cemlerde dededen sonra kendisinden en korkulanan gözcü olduğu söylenir. Elinde bir âsa ile cem esnasında sürekli hareket halindedir.¹⁶⁹

5. Delilci (Çeragcı): Cem âyini yapılacağı zaman “delilin” (mum, çıra) yakılarak meydanın aydınlatılması ve âyin boyunca delilin sönmemesini sağlamakla görevlidir. Delile âyin esnasında niyaz edildiği için sönmemesi gerekir. Delil söndüğü an âyindeki herkes düşkün kabul edilir.¹⁷⁰

6. Sâzender (Güvender, Zakir, Âşık): Cem âyininde deyiş, düvaz ve miraçlama söyler. Saz eşliğinde yaptıkları bu işle semahı idare ederler. Genellikle üç kişi olmakla birlikte nâdirenen bir ya da iki kişi de olur.¹⁷¹

7. Süpürgeci (Ferraş, Carcı): Cem âyini yapılacak meydanını süpürmekle görevlidir. Bu göreve Selmân hizmeti de denir. Kümbet köyü bireylerinde süpürgeci dedenin önünü sembolik olarak süpürür. Dedenin erkânı açmasıyla cem âyini başlamaktadır. Süpürgeci cem âyini sırasında gerekli görüldüğü zaman rehberine yardımcı olur.¹⁷²

8. Saka (İbriktar, Dolucu): Cem âyininde saka, suyu dağıtır ve yola girecek olan kişiye abdest aldırır. Bu abdestten sonra tâlip ömür boyu abdestli sayılır ve bir daha abdest almasına gerek kalmaz. Sırasıyla dededen başlayarak herkese dolu dağıtır. Kümbet köyü bireylerinde “dem almak” ifadesi “dolu almak” olarak da isimlendirilir.¹⁷³

¹⁶⁸ K.K. 5.

¹⁶⁹ K.K. 4, 5, 11, 12.

¹⁷⁰ K.K. 11, 12, 13.

¹⁷¹ K.K. 4.

¹⁷² K.K. 5.

¹⁷³ K.K. 7.

9. Sofracı (Kurbancı, Lokma dağıtıcı): Cem âyinine kurban ve yemek işlerine bakar. Cemlerde kurban edilecek hayvanın meydana getirilmesi (Dedeye dua için), kesilmesi, pişirilmesi, sofranın hazırlanması ve lokmanın dağıtılması işleriyle ilgili görevi bulunur.¹⁷⁴

10. Ayakçı (Peyk): Cem âyinine katılacaklara haber verir. Bazı yerlerde davetçi, okuyucu, tellal da denir. Ayakçı olan kişi meydancının, ferraşın, ibriktarın görevlerini de yerine getirir.¹⁷⁵

11. Meydancı: Cem âyini yapılacak toplantı yerinin hizmetleriyle ilgilenir. Meydancı olan kişi mürşidin düzen ve görev dağıtımına göre diğer vazifelerden bazılarını (ayakçı, ferraş, ibriktar, çerağcı, pervane) da üstlenebilmektedir.¹⁷⁶

12. Pervane: Bunlar cem meydanında semah yaparlar. Aynı zamanda meydancıya hizmetlerinde yardımcı olurlar.¹⁷⁷

Kümbet köyünde bulunan dede, Hacı Bektâş-ı Veli Dergâhına mensup olup Ehl-i Beyt soyundan geldiklerini ve “Guruh-u Naci”¹⁷⁸ olduklarını ifade eder. Yine dededen elde edilen bilgilere göre; Bektaşîlik içerisinde yüz kadar postun olduğunu ve dedenin postunun Balım Sultana bağlı “Çölbulduk Postu” olduğunu ifade eder. Bütün postların Hacı Bektâş-ı Veli Dergâhına bağlı bulunduğunu ve postnişin dedikleri Veliyettin Ulusoy’a¹⁷⁹ (1942) bağlı olduklarını belirtir. Kümbet köyü dedesinin, Hacı Bektâş-ı Veli Dergâhında icâzetnâme belgesi vardır.¹⁸⁰

2.1.2. Cem Töreninin Çeşitleri

Kümbet köyü bireylerinde bilinen beş tür cem âyini vardır. Bunlar: İkrar verme cemi, musâhiplik cemi, görgü cemi, dardan indirme cemi ve perşembelik cemidir.¹⁸¹

¹⁷⁴ K.K. 1, 2, 4, 5, 6, 11.

¹⁷⁵ K.K. 4, 5, 8.

¹⁷⁶ K.K. 4.

¹⁷⁷ K.K. 4, 5, 13.

¹⁷⁸ Gürüh terimi, topluluk ya da aynı yerde bulunan topluluk anlamına gelmektedir. Naci terimi, kurtulan, kurtulmuş, ilim sahibi demektir. Yani tanrının sırlarına nâil olan insan-ı kâmindir. Gürüh-u Naci terimi ise haksal irşat mekanizmasından geçmiş, pak olmuş, arınmış, Hakkın rızasına nail olmuş topluluk anlamına gelmektedir (Aslan İlhan Dede, “Şit Peygamber Ve Gürüh-U Naci”, *Alevi İslam İnanç Hizmetleri Başkanlığı (AİİHB)* (08 Haziran 2023).

¹⁷⁹ Alevî-Bektaşî inanç topluluğunun en üst lideridir. Makamsal olarak postnişin makamında yer almaktadır (K.K. 4, 5, 8.).

¹⁸⁰ K.K. 4, 5.

¹⁸¹ K.K. 4, 5, 8, 9.

İkrar verme cemi; bu ceme “yola geçme” cemi de denir. Muhammed-Ali yoluna söz vermektir. Eğer kişi yola girmeye söz vermedi ise o kişinin sorgusu yapılmaz ve cem âyinlerine de alınmaz. Hatta bunu ifade etmek için “ikrar”sız olanın darı (sorgusu)¹⁸² da olamaz.” sözünü söylerler. “İkrar verme cemi, Bektaşîlik yoluna girmek isteyenler için düzenlenen âyindir. Musâhibi ile birlikte bir çiftin yola girmesi için yapılan cemdir. Alevî olmamasına rağmen Bektaşîlik yolunun Babagan koluna yani Derviş Bektaşîliğine girmek isteyenler için de bu âyin yapılır.”¹⁸³

Musâhiplik cemi; Muhammed ve Ali'nin dünya âhîret kardeşliğine bağlanır. Alevî-Bektaşîlik yoluna giren her Kümbet köyü bireylerinin musâhibi olmak zorundadır. Musâhip olmak isteyenler ise dede tarafından musâhipliğe hazır mı değil mi diye iki sene teste tabi tutulur. Çünkü musahiplik ciddidir ve dönüşü yoktur. Musahiplik, evli olan iki çift (iki aile) arasında olmaktadır. Yaşı en büyük olan erkek dedenin karşısında sağ başta yer alırken eşi ise solunda yer alır. Diğer erkek dedenin karşısında sol başta yer alırken eşi ise sağında bulunur. Çiftler bellerinde kemerbest kuşağı ve ayakları yalın olarak dedenin karşısında huzura gelir. Musahiplerin duası dede tarafından yapıldıktan sonra önceden hazırlanan kurban (koyun) ve dolu (şarap) musâhiplik âyinine uygun olarak yenilip içilir. Artık iki musâhip birbiriyle dünya, âhîret kardeşi ilan edilir. Musâhiplerden biri dara düşünce diğeri ona yardım eder. Musâhiplik ölene kadar bu şekilde devam eder.¹⁸⁴

Görgü cemi; kişilerin günahlarından temizlenmeleri demektir. Kişi temizlenmek üzere senede bir defa görgüye çıkar. On iki imam hizmeti görülmekte ve genellikle kış aylarında yapılır. Günümüzde ise Kümbet köyü bireylerinin ekonomik durumları gereği iş sezonlarının sonunda yani sonbahar aylarında yapılır.

¹⁸² Alevî inanç ve ibadetinin temel kavramlarından olan “dâr”, simgesel olarak meydan veya darağacı olarak kullanılmaktadır. Tarikat geleneğinde ise işlenen bir suç yüzünden mürşit huzurunda ayakların mühürlenmesini ve ayakta durmayı ifade etmektedir. Dar, suç işleyen kişinin âyinde hazır bulunan topluluğun ve dedenin huzurunda canını yol uğruna vermeye hazır bulunduğunu anlatmak için niyaz ederek meydan sofasının ortasında ayakları mühürlenmiş, kolları çapraz ve başı öne eğik bir şekilde durmasıdır. Dar, bağlı bulunan Pîrin huzuruna çıkarak özünden benliğini atmak, Pîrin bütün emirlerine kayıtsız ve şartsız bir şekilde itaat edeceğini ikrar etmek, Hak-Muhammed-Ali divanında “Dar-ı Mansur” olmak demektir. Bu erkân taliplerden biri “Hakka yürüdüğü zaman, vefatından bir süre sonra yakınları tarafından onun adına helallik almak” için yapılmaktadır. Şayet herhangi bir kişiye borcu varsa ödenir. Çünkü dardan indirilmeyen merhum canın kabirde rahat etmediğine inanılmaktadır. Dolayısıyla bu erkân ile vefat eden kişi üzerinde var olan hakların helal edilmesi sağlanmaktadır (İpek vd., *Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik*, 304-305.).

¹⁸³ K.K. 5, 11.

¹⁸⁴ K.K. 4, 5, 11.

Kış ayları ekonomik bakımdan tarikat görgüsünün yerine getirilmesinde uygun bir zamanı oluşturur. Kümbet köyünde bulunan kişiler arasındaki “şikâyetler, kavgalar, borçlar, anlaşmazlıklar vb.” problemler gözden geçirilerek burada olumlu şekilde sonuca bağlanır. Hatalar tekrarlanmamak üzere tövbe edilir. Problemlerin tamamı çözüldükten sonra kurban kesilir. Âyine katılanlar tarafından kurban etleri yenilir. Bu âyinde görülen canların ikrarlarının yenilendikleri kabul edilir. Bu şekilde bir nevi Kümbet köyünde küslük ve dargınlık ortadan kalkarak insanların muhabbet ve sevgi içerisinde yaşamaları sağlanır.¹⁸⁵

Dardan indirme cemi; bu cem biri öldüğü zaman yapılır. Baba, anne, kardeş ve yakın akrabalarından biri öbür dünyaya borçlu gitti ise varisleri tarafından dedeye haber verilerek onun için cem âyini açılır. Cem âyini açıldıktan sonra on iki hizmet eri belirlenir. Cem âyini yapılmadan önce ölen kişinin varisleri Muhammed-Ali yolu için dede tarafından tıglanan bir kurban keser. Kurban kesilirken “Bismişâh Allah Allah, Kurban-ı Halil, Ferman-ı Celil, Tığ-ı Cebrail, İtaat-i İsmâil, Peyyik-i Sultan, Kanun-u Evliya, Verelim kurban için üç tekbir, Allah’u Ekber, Allah’u Ekber, Allah’u Ekber” diyerek tekbir getirilir. Bundan sonra cem âyini başlar ve varisleri, ölen kişinin insanlara karşı borcu varsa “gelsin, dile gelsin, bile gelsin, söyleye gelsin” denir. Ölen kişiden alacağı olan kişiler, bu sözden sonra varislerine söyler. Böylece borcu ödenmiş ve helallik alınmış olur. Bu şekilde ölen kişi borçlarından ve günahlarından temizlenmiş olduğuna inanılır.¹⁸⁶

Perşembelik cemi; her perşembe gününü cuma gününe bağlayan gece on iki hizmetin yürütülmediği fakat Kümbet köyü bireylerinin problemlerinin tartışılıp çözüme bağlandığı toplantıdır. Dede bu cem âyinde bulunmak zorunda değildir. Dede tarafından atanmış baba¹⁸⁷ da bu cem âyini yapabilir.¹⁸⁸

2.2. Kurban

Kümbet köyü bireylerinde “kurban” önemli bir ibadettir. Hayatlarının neredeyse her anında kurban ibadeti yer almaktadır. Kurban çeşitleri bakımından kanlı ve kansız kurban olarak iki şekilde uygulanır. “Kanlı kurban uygulamaları,

¹⁸⁵ K.K. 4, 5, 11, 13, 17.

¹⁸⁶ K.K. 4, 5.

¹⁸⁷ Baba, Alevî-Bektaşî inancında dede tarafından tâlipler içerisinde seçilen dinî önder (K.K. 4, 5).

¹⁸⁸ K.K. 4, 5, 13, 25.

kendisine kurban sunulan varlık için kan akıtmak suretiyle uygulanan kurban olarak tanımlanır. Kansız kurban uygulamaları ise bitki, yiyecek, tahıl ürünleri, para, değerli eşya, giyecek ve benzerlerini üstün bir varlığa veya varlıklara sunma yoluyla uygulanır.”¹⁸⁹

Kümbet köyü bireylerinde kanlı kurban uygulamalarının en önemlileri cem âyinlerinde kesilen kurbanlardır. Cem âyinlerinde kesilen kurbanın anlamı, Hak (Allah) için bir koyun kurban edilmesidir. Bu kurban cem âyinlerinde dede tarafından tığlanır (dualanarak kesilen). Tığlanan kurbanın eti, cem âyinine katılan kişilere ikram edilip yenir. Kümbet köyü bireyleri arasındaki inanışa göre “burada kesilen asıl kurban koyun değildir. Buradaki kurban tâlibin (yola girmeye ikrar verenin) kendisini” ifade eder. Tâlip ikrar verirken “dost yoluna canını kurban edeceğine bütün varlığını ve benliğini onun yolunda harcayacağına söz verir. Dostunun başına gelebilecek her türlü problemde yanında olacağını gönülden kabul eder ve bağlanır.”¹⁹⁰

Kümbet köyü bireyleri cem âyinlerinde kurban kesmekle beraber harici olarak pay kurbanı, adak kurbanı, Hüseyin kurbanı, Cebrail kurbanı ve Kurban Bayramı’nda kurban keserler. Bu kurbanlar Allah’a sunulan kurbanlardır. Pay kurbanı (kurtuluş kurbanı), bir felaketten kurtulunca kesilir. Adak kurbanları ise ev yapımında temel atılırken hanenin bereketli olması ve nazardan korunmak için, yeni bir taşıt ya da konut alındığında kötülükleri uzaklaştırmak için, bir istekleri ve dilekleri olduğunda kabul olması için, bir sıkıntıları ve üzüntüleri olduğu zaman kurtulmak için kurban adanır ve kesilir. Adak kurbanları genellikle “şu işim olsun ya da şu işten kurtulayım Hacıbektâş’ta kurban keseceğim.” ifadesi kullanılarak adanır. Kümbet köyü bireyleri adak kurbanlarını ekonomik imkanları dahilinde öncelikle “Hacı Bektâş-ı Veli, Yûnus Emre, Tapduk Emre ve Hasan Dede Türbeleri”nde kesmeye niyet ederler. Ekonomik imkânları yoksa adak kurbanlarını kendi evlerinin önünde kesmekte ve davetlilere pişirerek ikram ederler. Türbelerde kesilen bu kurbanlar Allah’a sunulmakla beraber ölen kişinin ruhu için de kesilebilir.

¹⁸⁹ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 390-392.

¹⁹⁰ K.K. 4, 5, 9, 12, 30.

Türbelerde bulunan kişinin veya velînin kurban sayesinde Allah'a yakınlaştırılacağına inanılır.¹⁹¹

Kümbet köyü bireyleri, Muharrem ayının on ikinci günü, "Hz. Hüseyin" için kurban keserler. Bu kurbanla Hz. Hüseyin'in ruhunun huzur bulacağına inanılır. Bunun dışında Cebrail kurbanı adı verilen adak kurbanı olarak horoz kesilir. Çünkü horoz gecenin bitimini aydınlığın başlangıcını işaret eder. Kümbet köyü bireyleri Cebrail meleğine benzettikleri için horoz kurbanına "Cebrail Kurbanı" adını verirler. Onlara göre "Cebrail meleği kuş gibi uçar. Bu haliyle de en çok horoza benzetilir. Önemli bir husus da kurban olacak hayvanlarda eksik uzuv veya herhangi bir özür bulunmaması gerekir."¹⁹²

Kümbet köyü bireylerinde kansız kurban uygulamaları da görülür. Bu uygulamalar genellikle ölüm olayında, cem âyinlerinde ve düğünlerde uygulanır. Ölen kişinin arkasından hemen ya da yedisinde, kırkında ve yıl dönümünde köy halkına yemek verilir. Ölen kişinin arkasından verilen bu yemekle ruhunun bundan haberdar olacağına inanılır. Haberdar olan bu ruhun insanlara iyilik yapacağına ve kötülük yapmayacağına inanılır. Bunun dışında ölen kişiyi rüyasında gören kimse rüyayı görüş şekline göre etraftaki yoksullara ya giysi verir ya da yemek yedirir. Cem âyinlerinde ise sunulan dolu ve lokma (ekmek, elma gibi) kansız kurbanlar içerisinde yer alır. Bunlar Allah'a sunulan birer hediyedir. Kansız kurbanların bir diğerini de özellikle de düğünlerde görmek mümkündür. Düğünlerde genellikle geline içerisinde madenî para, tahıl, şeker ve pullar bulunan bir testi verilir. Gelin ise bu testi evin bahçesinde kırar. Ya da bunlar erkek evine girişi esnasında gelinin üzerinden saçılır. Kırılarak ya da saçılarak atılan madenî para, tahıl, şeker, pullar vb. şeyler bolluk ve bereket kurbanı olarak sunulur.¹⁹³

2.3. Namaz ve Dua

Kümbet köyü bireylerinde namaz ibadeti konusunda farklı görüşler vardır. Kümbet köyünde bazı bireyler namazlarının Hz. Ali tarafından kılınmış olduğunu

¹⁹¹ K.K. 5, 6, 7, 8.

¹⁹² K.K. 4, 5, 6, 7, 11, 18, 22, 26, 30.

¹⁹³ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 19, 24, 27, 29.

söylerken,¹⁹⁴ bazıları da ibadet olarak namazı kabul etmez.¹⁹⁵ Fakat çoğunluğu namazın kılınması gerektiğini ifade ederler.¹⁹⁶

Namaz kılınmaması gerektiğini ifade edenler, Allah aşkının ve Muhammed-Ali sevgisinin esas olduğunu söylerler. Namaz gibi şekli bir ibadet önemli değildir. Önemli olan kalpten bir inanma veya bir dua namaz yerine geçebilir. Bu düşüncelerini Mûsâ Peygamber ile çoban arasında geçen bir kıssa ile anlatırlar: “Mûsâ Peygamber bir gün dağdan aşağı yuvarlanan bir çobana rastlar ve çobana ne yaptığını sorar. Çoban ise Allah için ibadet yaptığını söyler. Bunun üzerine Mûsâ Peygamber çobana bu şekilde namaz kılınmaz diyerek ona nasıl namaz kılınması gerektiğini ve namazın kılınma şeklini öğretir. Mûsâ Peygamber çobanın yanından ayrılır ve biraz yürüdüktan sonra karşısına bir dere gelir. Dereden karşıya geçmek için sırtındaki çüppesini suya atar. Çüppenin üzerine basarak karşı tarafa geçer. Bu sırada arkasından gelen çobanı görür. Çoban da aynı şekilde dereyi geçmek için sırtındaki paltosunu suya atar ve üzerine basarak karşı tarafa geçer. Bunu gören Mûsâ Peygamber, çobanın dağda yaptığı bu hareketler ile içten samimi bir şekilde Allah’a yöneldiğini anlayınca onu ibadeti ile baş başa bırakır ve “dilediğin şekilde ibadet edebilirsin” der.” Bu olaydan hareketle namaz herhangi bir şekli olmayan, insanın özüyle alakalı olan bir ibadet olarak kabul edilir. Namazdan ziyade “niyaz (dua)” kelimesi kullanılmaktadır. Kümbet köyü bireylerine göre “Kur’an-ı Kerim’de namazın şekli, kaç rekât olacağı, hangi duaların okunacağı yazmamaktadır. Kur’an-ı Kerim’de namaz “secde” ve “dua” ibadeti şeklinde geçer. İşte bu faaliyetler “niyaz” olarak kabul edilir. Nisa sûresi 103. âyette şöyle denilmektedir: “Allah’ı ayaktayken, otururken ve yan yatarken zikredin”. Bu ayet Allah’ı anmanın şeklinin olmadığını gösterir.” şeklinde ifade ederler.¹⁹⁷

Cem âyinlerinde “halka namazı” yer alır. Kümbet köyü bireylerine göre “Kur’an-ı Kerim’de geçen secde, niyaz ve rükû kelimeleri burada uygulanır. ‘Kıble’ insanın cemalidir, ‘kıyam’ salâvat ile ayağa doğrulmaktır, ‘kıraat’ ise Kur’an-ı Kerim’deki sûre ve âyetlerin duvaz ve nefeslerle dizüstü gelinerek saz eşliğinde okunmasıdır. ‘Rükû’ya varma, ‘Secde’ye inme, ‘Sücut’ yere niyaz, alın koyma,

¹⁹⁴ K.K. 15, 16.

¹⁹⁵ K.K. 4, 5.

¹⁹⁶ K.K. 13, 18, 20.

¹⁹⁷ K.K. 4, 5.

çapraz el bağlama, boyun bükme gibi vücut hareketlerini” ifade eder. Bu ibadet biçimine ise “Halka Namazı” denir.¹⁹⁸

Kümbet köyü bireylerinin çoğunluğu ise namaz kılınması gerektiğini ifade ederler. Kümbet köyünde bir cami ve bu caminin bir din görevlisi vardır. Bu cami ibâdete açık halde bulunur. Yaz aylarında çocuklar Kur’an-ı Kerim ve dinî bilgiler öğrenmek için camiye gelirler. Beş vakit namaz ibâdetini camide yapanların sayısı bir ya da iki kişidir. Fakat cuma namazı ibâdetini camide yapanların sayısı otuz-kırk kişi civarında olduğu görülür.¹⁹⁹

Kümbet köyü bireylerinde namaz kavramı dua yerine kullanılır. Dua kavramı yerine ise “niyaz” kavramını kullanırlar. Alevî-Bektaşilikte niyaz, “bir tarikat büyüğüne ya da o tarikat için kutsal sayılan, makamı temsil eden nesneye, yere ve bunlar vasıtasıyla Allah’a yalvarma yakarma biçiminde uygulanan” bir ibadettir.²⁰⁰ Niyaz daha çok dedenin huzurunda yapılır. Günlük yaşamlarında da sürekli dua ederler. Dua içerisinde “Hak Muhammed-Ali hürmetine, evliyalar ve erenler yüzü suyu hürmetine” ifadelerini kullanarak isteklerinin kabul olmasını arzularlar.²⁰¹

2.4. Oruç ve Aşure

Kümbet köyü bireylerinde önemli ibâdetlerden biri de oruçtur. Oruç ibâdeti Ramazan orucu ve Muharrem orucu olmak üzere iki şekilde uygulanır. Ramazan orucunu tutan bireyler olmakla birlikte en önemli oruç Muharrem orucudur. Muharrem orucu “İmam Hüseyin” orucu olarak da bilinir. Muharrem orucu, daha çok Kerbelâ’da on gün aç ve susuz bırakılan İmam Hüseyin’in durumunu anlamak amacıyla tutulur. Yani bu oruç mâtem olarak tutulur. Kümbet köyü bireyelerine göre her yıl İmam Hüseyin’in yasını tutmak gerekir. Bu oruç sayesinde İmam Hüseyin’in ruh hâli anlaşılır ve acıları paylaşılmış olur. İkrar veren her Kümbet köyü bireyi Muharrem orucunu veya İmam Hüseyin’in yasını tutmak zorundadır.²⁰²

Muharrem orucu Muharrem ayının başlangıcından itibaren on gün veya on iki gün tutulur. Geçmişte Muharrem ayı Kurban Bayramı’na yirmi bir gün ilave edilerek

¹⁹⁸ K.K. 5.

¹⁹⁹ K.K. 1, 2, 7, 8, 20, 21.

²⁰⁰ Esad Korkmaz, *Alevilik ve Bektaşilik Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2005), 520.

²⁰¹ K.K. 4, 5, 7, 10.

²⁰² K.K. 4, 5, 12, 13.

tespit edilmekteyken günümüzde ise teknolojik araç gereçlerle (telefon, takvim vb.) tespit edilir. Bu şekilde Muharrem ayının başlangıcı kolayca öğrenilir. Muharrem orucuna başlanırken “tuttuğum yas İmam Hüseyin yası olsun” sözleriyle niyet edilerek başlanır. Oruca gece saat yirmi dördte başlanır. İftar vakti ise güneşin battığı ve havanın karardığı andır. On iki gün boyunca yenilip içilmesi yasak olan yiyecek ve içecekler olduğu gibi yapılması yasak olan fiiller de bulunur. Saf halde su içmek yasaktır. Çay, ayran, gazoz, meyve suyu vb. içecekler içilebilir. Hz. Hüseyin Kerbelâ’da susuz kaldığı için saf halde su içmek yasaktır. Et ve yumurta yemek yasaktır. Çünkü bunlar canlı olarak kabul edilmekte olduğu için yasaktır. Kerbelâ’da masum canlılara kıyıldığı için oruç boyunca canlılık özelliği olan hiçbir cana kıyılmaz, kan akıtılmaz, hiçbir canlı yenmez ve hiçbir canlıya zarar da verilmez.²⁰³ Soğanı başından kesmek, İmam Hüseyin’in başının kesilmesi anlamına gelir. Bundan dolayı soğanın başını kesmek yasak olduğundan arkasından kesilir ya da oruçtan önce kesilen soğanlar kullanılır. Elma cennet meyvesi olduğundan yemek yasaktır. Diğer yasaklar ise “tırış olmak, banyo yapmak, cinsel ilişkiye girmek, çamaşır yıkamak, elbise değiştirmek, aynaya bakmak, saç taramak, düğün yapmaktır. Radyo, teyp, televizyon vb. araçları yüksek sesle dinlemek, yüksek sesle konuşmak, yüksek sesle gülmek, içki içmek, eğlence yapmak” yasaktır. Futbol oynamak İmam Hüseyin’in Kerbelâ’da başının tekmelendiğinden dolayı yasaktır. Eriyen bir nesnenin uğursuzluk getirdiği inancından dolayı sabun kullanmak yasaktır. Burada bir konuya açıklık getirmek gerekirse; halk arasında Kümbet köyü bireylerinin bu serbest olan yiyeceklerden ve içeceklerden gündüzleri de tükettikleri şeklindedir. Kümbet köyü bireyleri oruç tutarken gündüzleri hiçbir şey yemezler ve içmezler. Akşamları ise yasaklı olan yiyecekler ve içecekler hariç diğerlerini tüketebilirler.²⁰⁴

Muharrem ayının on bir ve on ikinci günlerinde tutulan oruca “uğundurma orucu” denir. Bu orucu genelde yaşlılar tutar. Bu iki gün boyunca gece ve gündüz hiçbir şey yenilmez ve içilmez. Bu oruç Muharrem ayının on ikinci günü “aşure” yapıp dağıtılarak sonlandırılır.²⁰⁵

²⁰³ K.K. 4, 5, 12, 13, 14, 24, 25.

²⁰⁴ K.K. 4, 5, 15, 16.

²⁰⁵ K.K. 4, 5.

Kümbet köyü bireylerinde Ramazan orucu ibâdeti de yerine getirilir. Bu oruç hakkında iki farklı görüş bulunur. Birinci görüşe göre Ramazan ayında sadece üç gün oruç tutmak gerekir. Bu üç gün ise Kur'an-ı Kerim'in indiği günler olan Ramazan ayının 25. 26. ve 27. günleridir. İkinci görüşe göre ise Ramazan ayı boyunca oruç tutmak gerekir. Ramazan ayı Kümbet köyü bireyleri için önemli bir aydır. Rahmet ayı olarak gördükleri bu ayda evlerde ve köy meydanında duâlanarak yemekler yapılır ve dağıtılır. Bazen yapılan yemekler iftar vakti dışında öğle vaktinde de verilebilir. Ramazan ayı boyunca yedirmenin ve içirmenin sevap olduğuna inanılır.²⁰⁶

Kümbet köyü bireylerinde önemli ibâdet uygulamalarında bir diğeri de aşure uygulamasıdır. Aşure, Muharrem ayının on ikinci günüdür. Aşure on iki imam orucunun sona erdiğini belirten ağız tatlılığını ve Nuh Peygamberden kalan bir geleneği ifade eder. Aşure, “Nuh tufanı sonrası yiyecekleri kalmayan Nuh ailesinin geminin ambarında kalan buğday, nohut, kuru üzüm vb. gıda maddelerinin bir kazana atılarak pişirilmesine” dayandırılır. Kümbet köyü bireyelerine göre her aile aşure pişirme hakkına sahip değildir. Aşure pişirecek ailelerin ocaktan gelmesi gerekir. Aşure malzemelerinin en az on iki çeşitten oluşmalıdır. Biri dahi eksik olsa aşure hakkıyla yerine getirilmemiş kabul edilir. Aşure malzemeleri “su, tuz, yarma, elma, fındık, fıstık, ceviz, karanfil, tarçın, kuru üzüm, kuru fasulye ve nohut” vb. malzemelerden oluşur. Aşure kazanı köyün meydanına ya da evin avlusuna kurulur. Aşure kazanını gören herkes evlerinde ne varsa yani ekonomik ölçüleri dahilinde şeker, yarma, üzüm gibi gıdaları getirip kazana atarlar. Aşureye malzeme getirmeyi ve aşureyi karıştırmayı büyük bir sevap ve bağışlanma vesilesi olarak kabul ederler. Aşure günü haricinde Muharrem ayının on ikinci gününü takip eden günlerde de aşure kaynatırlar. Aşure kaynatma işlemini yapmadıkları zaman başlarına bir felaket ya da musibet geleceğine inanırlar. Kazanlarla kaynatılan aşureler köy halkına dağıtılır.²⁰⁷

2.5. Hac ve Zekât

Kümbet köyü bireyelerinde ibâdet uygulamalarından biri de “hac” ibâdetidir. Hac konusunda Kümbet köyü bireyelerinde üç farklı görüş vardır. Birinci görüşe göre

²⁰⁶ K.K. 6, 7, 8, 20, 21.

²⁰⁷ K.K. 9, 10, 11, 12, 13, 20, 21.

hacı olmak için Mekke’de bulunan Kâbe’yi ziyaret etmekle hacı olunur. İkinci görüşe göre Mekke’ye gitmeden gönül hacısı da olunabilir. Diğer görüşe göre de Nevşehir ilinin Hacıbektaş ilçesinde yer alan Hacı Bektâş-1 Veli Türbesi ve ziyaret yerlerine gidilerek hacı olunacağı inancı yer alır.²⁰⁸

Hac için Mekke’ye gitmenin gerekmediğini düşünen kişilere göre “asıl Kâbe insanın kalbidir.” “Hacı olmak için Mekke’ye ve Medine’ye gidilerek ülke ekonomisi Araplara aktarılmaktadır. Bunun yerine ülke içindeki fakir ve yoksullara yardım edilmesinin daha iyi olacağını düşünürler. Kişi dünyada Muhammed-Ali yolunda tam ve eksiksiz bir şekilde yürümeli ve yapması gerekenleri yerine getirmelidir. Dünyada hiçbir cana kıymadan, hırsızlık yapmadan, adaletsiz davranmadan, erkana (yol, yöntem)²⁰⁹ ve yola uyulması gerekir.” Asıl hacılığın bu olduğuna inanılır. Bu hac türüne “Gönül Hacı” denilir.²¹⁰

Diğer görüş ise hac ibâdetinin yerine getirilmesi için Hacı Bektâş-1 Veli Türbesi’ni ziyaret etmek yeterlidir. Maddî imkânı yeterli olan Kümbet köyü bireyleri her yıl Hacı Bektâş-1 Veli Türbesi’ni ziyaret ederler. Fakat her aileden en az bir kişinin Hacı Bektâş-1 Veli Türbesi’ni ziyaret etmesi gerekir. Kümbet köyü bireyelerinin çoğunluğu temmuz ayı içerisinde yapılan Hacı Bektâş-1 Veli’yi Anma Törenleri’ne katılarak orada bir hafta konaklarlar. Özellikle çilehanede yapılan ziyaretlerin ardından birbirlerine “Allah kabul etsin” veya “Allah haccını kabul etsin” dileğinde bulunurlar. Bu sözlerini hac vazifesi yapıldığı için ve dileklerinin kabulü temennisıyla söylerler. Hacı Bektâş-1 Veli Türbesi ve çevresindeki ziyaret yerlerinin isimlerinden de anlaşılacağı üzere burası Mekke’de bulunan hac yerleri ile benzerlik gösterir. Mesela Arafat denilen bir tepenin ve zezem suyunun bulunması, Kara Kadıyı taşlama ve dileklerin kabulü için yapılan bazı uygulamalar bu duruma örnek oluşturur. Kümbet köyü bireyelerinin bir kısmı bu olayı şu şekilde ifade ederler: “Geçmişte yoksulluk olduğu için at, araba ve imkân bulunmuyordu. O dönemlerde Hacı Bektâş-1 Veli de hacca gittiği için onun gözleri Kabe’yi görmüştür. Bundan dolayı insanlar Hacı Bektaş-1 Veli’yi ziyaret ederek gözlerine bakıp hac sevabı almak istemişlerdir. Bu inanıştan dolayı Hacı Bektaş-1 Veli’yi ziyaret ettiklerinde hacca

²⁰⁸ K.K. 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 15.

²⁰⁹ Erkan, Alevî-Bektaşilikte hem ibadetlerde hem de sosyal hayatta uyulması gereken kuralları ve yöntemleri ifade etmektedir (K.K. 4, 5.).

²¹⁰ K.K. 4, 5.

gittim' şeklinde ifade ederlerdi. Günümüzde ise insanlar bu durumu yanlış anlamakta ve Hacı Bektâş-ı Veli Türbesini hac yeri olarak kabul ederler.”²¹¹

Diğer görüşe göre ise Kümbet köyü bireyleri yukarıda bahsedilen hac türlerini kabul etmezler. Hatta bu konuda “Haşa öyle şey mi olur?” diyerek haccın Mekke'ye giderek yapılması gereken bir ibâdet olduğunu söylerler. Köyde bulunan bireylerden Mekke'ye hac ve umre için gidenler vardır.²¹²

Zekât ve fitre ibâdeti Kümbet köyü bireyleri arasında uygulanmamaktadır. Kümbet köyü bireyelerinin genellikle maddi durumları zayıf oldukları için zekât konusunda fazla bilgi sahibi değillerdir. Bilgi sahibi olanlar ise zekât ve fitrenin verilmesi gerektiğini söylerler.

2.6. Diğer İbadetler

2.6.1 Dört Kapı- Kırk Makam

Alevî-Bektaşîliğin usul, âdap ve erkân kitaplarında Alevîliğin esasları olarak zikredilen dört kapı- kırk makam, bir tâlibin Hakk'a ulaşması için uygulanması gereken yolu ifade eder. Buna göre, dört ulu kapı ve bu dört kapıya bağlı kırk makam bulunur. “Birinci kapı şeriat, ikinci kapı tarikat, üçüncü kapı mârifet ve dördüncü kapı ise ana kaynak olan hakikat kapısıdır. Bu dört kapının her birinin onar makamı bulunur. Tarikat ehli, dört kapıya bağlı kırk makamdan geçerek Hakk'a ulaşır.”²¹³

“Şeriat kapısının makamları: 1. İman etmek, 2. İlim öğrenmek, 3. İbadet etmek, 4. Helal kazanmak, 5. Haramdan sakınmak, 6. Adet halinde cima eylememek, 7. Şeriat evine girmek, 8. Şefkatli olmak, 9. Temiz yemek ve temiz giyinmek, 10. İyiliği buyurmak ve yaramaz işlerden sakındırmak.”²¹⁴

“Tarikat kapısının makamları: 1. Mürşitten el alıp tövbe etmek, 2. Tâlip ve mürit olmak, 3. Saçı, sakalını ve giysisini temiz tutmak. 4. Nefsine mücahede etmek. 5. Hürmet etmek, 6. Haksızlıktan korkmak, 7. Haktan ümit kesmemek, 8. İbret ve

²¹¹ K.K. 5, 15, 16.

²¹² K.K. 11, 12, 17.

²¹³ Fuat Bozkurt (ed.), *Buyruk İmam Cafer-i Sadık Buyruğu* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2013), 31.; K.K. 4, 5.

²¹⁴ Mahmud Esad Coşan, *Makalat-ı Hacı Bektâş-ı Veli* (İstanbul: Server Yayınları, 2013), 14-20.; K.K. 4, 5.

hidayet üzere olmak, 9. Cemiyet, nasihat, muhabbet sahibi olmak, 10. Aşk, şevk, safa ve fakirliktir.”²¹⁵

“Mârifet kapısının makamları: 1. Edepli olmak, 2. Korku, 3. Sabır, 4. Kanaat, 5. Hayâ, 6. Cömertlik, 7. İlim, 8. Miskinlik, 9. Kendini bilmek, 10. Ârif olmak.”²¹⁶

“Hakikat kapısının makamları: 1. Alçakgönüllü olmak, toprak olmak, 2. Yetmiş iki milleti bir görmek ve kimsenin aleyhinde bulunmamak. 3. Yapabileceğin hiçbir iyiliği esirgememek, elinden geleni yapmak 4. Tüm yaratılmışlara emin olmak. 5. Mülk sahibine yüz vurup, yüzsuyu bulmak. 6. Sohbet, yani sırlardan söz etmek. 7. Sır üzere olmak, 8. Teberra üzere olmak. 9. Münacat üzere olmak. 10. Şevk müşahedesi üzere bulunmak.”²¹⁷

2.6.2. Eline-Diline-Beline Sahip Olmak

Alevî-Bektaşîlik inancı ahlâkı, inanç ve ibâdetin ön şartı olarak görür. Yani ahlâk bakımından yetersiz olan bir kişinin inanç ve ibâdetinde yer alması uygun görülmez. “Eline, diline, beline sahip olma” kuralı Alevî-Bektaşîlerin hayatları boyunca uymaları zorunlu ahlâk sisteminin simgesini oluşturur. “Eline bağlı olmak, elinle koymadığını almamak, diline bağlı olmak gözünle görmediğini söylememek ve beline hâkim olmak haram olan cinsel ilişkiye girmemektir.” Bu kurallar ahlâk sisteminin özeti olup bu kurallara uymayanlar düşkün sayılırlar. Düşkünler toplumdan soyutlanır. Düşkünler işledikleri hatanın durumuna göre değişik şekillerde cezalandırılır.²¹⁸

2.6.3. Üç Sünnet ve Yedi Farz

Anadolu Alevî-Bektaşîliğin’de üç sünnet şunlardan oluşur;

1. “Dilini tevhit kelimesinden ayırmamak; daima Allah kelamının dilde gitmemesi, gönlünde kin ve kibir olmaması gerekir.

2. Gönlünden düşmanlığı gidermek; kimseye kin ve kibir tutmamalı kıskançlık etmemeli ve hırsına uyup şeytana gönül vermemelidir.

²¹⁵ A. Cemalettin Ulusoy, *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî -Bektaşî Yolu-* (Ankara: Akademi Yayınları, 1986), 217.; K.K. 4, 5.

²¹⁶ Coşan, *Makalat-ı Hacı Bektaş-ı Veli*, 25-30.; K.K. 4, 5.

²¹⁷ Coşan, *Makalat-ı Hacı Bektaş-ı Veli*, 28-30; Ulusoy, *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî -Bektaşî Yolu-*, 218.; K.K. 4, 5.

²¹⁸ K.K. 4, 5, 13.

3. Tâlip olan kişinin yola teslim olması; Hz. Ali gibi olmak demektir. Bunun da gereği “yol”a teslim olmak ve teslimiyetin gereklerini yapmaktır.”²¹⁹

Yedi farz ise şunlardan oluşur:

Birincisi: “Var olan her nesnede Allah’ı tanımak, gerçeği görmektir. Kendisine söylenenleri ve edinmiş olduğu sırları kimseye anlatmamak. Târiki Nâciye sırlarını yabancından gizlemek ve ahdini şeytandan korumaktır.”

İkincisi: “Ayıpları örtücü olmaktır. Gördüğüne kör olmak ve görmediğini anlatmamaktır.”

Üçüncüsü: “Tanrısal gerçeği düşünmektir. Her derdin ondan geldiğini unutmayıp her nerede olursan ol daima özür ve niyaz halinde olmaktır.”

Dördüncüsü: “O, mürşit, mürebbi hakkını hak bilmiş olmak ve onun dilediğini yapmaktır. Her işe başlarken ona başvurmalı ve onda perdesiz Cemalullah’ı görmesi gerekmektedir.”

Beşincisi: “Musâhip hakkını ceme ve erenler meydanına götürmektir. Mürşidine boş eliyle gelmemek ve tâlibin abdesti olmaktır.”

Altıncısı: “Meydanda mürşidinden aldığı eli Hazreti Pîrin eli bilmek, onda hakkın eline ermek ve ikrar verip tövbe etmektir.”

Yedincisi: “Mürşidinden kazandığı bilgiye uymak ve yol ehline karşı alçak gönüllü olmaktır.”²²⁰

²¹⁹ Bozkurt, *Buyruk İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, 181-182.; K.K. 4, 5.

²²⁰ Bozkurt, *Buyruk İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, 182-184.; K.K. 4, 5.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜMBET KÖYÜ'NDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANIŞI VE UYGULAMALARI

İnsan hayatında değişikliklere yol açan önemli zaman dilimleri vardır. Bu zaman dilimlerinde insan için yeni bir dönem başlar. Bu dönemlerde gelecekle ilgili bir takım ümit ve kaygılar ortaya çıkar. Yeni bir evreye geçiş olduğu için bu dönemlere geçiş dönemi denir.²²¹ Toplum hayatında yer alan bu dönüm noktalarında uygulanan halk inanış ve uygulamalarına; gelenek-görenek ya da örf-âdetler olarak adlandırılır. Örf ve âdetler, yaşamın belli bir istikrar ve süreklilik içerisinde devam etmesini sağlar. Bununla beraber toplumu meydana getiren bireylerin yaşamında da örf ve âdetlerin önemli bir yeri bulunur.²²²

Örf ve âdetler, oluşumu açısından tarihsel süreç içerisinde birtakım kültür alışverişlerinin etkisi altında şekillenir ve bu etki ile meydana gelir. Sosyolojik anlamda ise “nesilden nesile aktarılan bilgi, düşünce ve kültür birikimini” ifade eder.²²³ Örf ve âdetler, insan hayatının değişik aşamalarında muhtelif şekillerde ve farklı birtakım uygulamalarla ortaya çıkar. İnsan hayatında örf ve âdetlerin en fazla kendini gösterdiği dönemler sırasıyla; “doğum, evlenme ve yaşamın sonunu ifade eden ölümdür.” Bu dönemlerin her biri, insanın yaşam süreci içinde birer geçiş dönemini ifade eder.²²⁴

İnsanların hayatları boyunca birçok geçiş dönemi bulunur. Bu geçiş dönemleri içinde önemli olan üç geçiş dönemi vardır. Bu dönemler; doğum, evlilik

²²¹ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 258.

²²² Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 97-98.

²²³ Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi* (İstanbul: Sentez Yayınları, 2012), 21-23.

²²⁴ Karadağ- Kaya, *Halkbilimine Giriş*, 98-101.

ve ölümdür.²²⁵ Kümbet köyü bireylerinde bu dönemlerin her biriyle ilgili inanış ve uygulamalar bulunur.

1. Doğum

İnsan hayatı doğum ile başlayıp evlilik ile devam eder ve ölüm ile son bulur. Bu dönemlerden ilki olan doğum, insanoğlu için en önemli geçiş dönemlerinden birisidir. Çocuk doğumu, insanlar tarafından mutlulukla karşılanan bir olaydır. Evliliklerin temelini aslında çocuk sahibi olmak oluşturur. Evlilikte gelinin kucağına bebek verilmesi ve gelin arabasına oyuncak bebek konması çocuk sahibi olmak istediklerinin en temel göstergesidir. Her bölgenin doğum ile ilgili kendine özgü inanış ve uygulamaları bulunur. İnsanlar çocuk sahibi olma aşamasında gerek doğum yapan kadın için gerekse çocuk açısından bazı uygulamalar geliştirmişlerdir. Bazı inanış ve uygulamalar, doğumun kolay olması, anne ve çocuğun daha sağlıklı olması ve daha rahat bir hayat sürmeleri için geliştirilmiştir.²²⁶ Kümbet köyünde yaşayan bireylere ait doğum ile ilgili halk inanış ve uygulamalar da vardır. Bu inanış ve uygulamalar doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemlerde yer alır.

1.1. Doğum Öncesi Yapılan Uygulamalar

Bu dönem, evli çiftlerin çocuk sahibi olmayı düşünmeleriyle başlayan ve kadının hamilelik sürecine girdiği anı kapsar. Doğum öncesiyle ilgili uygulamalar, gebe kalma ve kısırlığı giderme olarak sıralanabilir. Bu inanç ve uygulamaların kadınlara yönelik olduğu görülür. Erkeklerle yönelik ise çocuk sahibi olma ile ilgili inanış ve uygulamalar yer almaz. Toplumda bir kadının çocuk sahibi olması, onun toplum gözündeki itibarını, saygınlığını artırır. Bu bakımdan çocuğu olan kadınla, çocuğu olmayan kadına toplum içerisindeki bakış ve davranışlar farklılık gösterir. Bundan dolayı aileler için çocuk sahibi olmak, kadın için ise gebe kalmak oldukça önem arz eder.

Kümbet köyü bireylerinde çocuk sahibi olamayan kadınlar günümüzde ilk olarak tıbbî yöntemlere başvururlar. Tıbbî olarak çözüm bulamayan kadınlar veya

²²⁵ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 258.

²²⁶ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 258-259.

utanma duygusu, aşağılanma duygusu ve gizlilik gibi diğer nedenlerden dolayı doktora gidemeyen kadınlar, olayı yakın çevredeki kadınlarla paylaşırlar. Genellikle köyde yaşayan kadınlar, çevredeki kişilerin tavsiyeleri üzerine genellikle tıbbî olmayan yöntemlere başvururlar. Bunlara, muska yaptırma, bir dede veya hocaya okunma, ziyaret yerlerine gitme uygulamaları örnek olarak verilebilir.²²⁷

Düğünden önce Yeni evlenen çiftler için yapılan uygulamaların en başında çeyiz döşemesinde çiftin yatağı hazırlanırken yatakta bir erkek çocuk yuvarlanması yer alır. Ayrıca düğün günü gelininin kucağına erkek evine gelir gelmez çocuk verilir. Özellikle gelinin kucağına erkek çocuk verilir. Bu uygulamalarda erkek çocuk tercih edilmesinin sebebi ocağın erkek çocukla devam ettiği inancı yer alır. Bu uygulamalar yapıldığı takdirde gelinin hemen çocuğu olacağına inanılır.²²⁸

Çocuk sahibi olamayan kadınlar, dede, hoca, ocaklı, şeyh gibi dinî otorite sahipleri tarafından okunur ya da bu kişilere muska yazdırılır. Yazılan muskalar veya okunmalar ile kadının gebe kalacağına inanılır. Bunun için de muska yazan dede, hoca, ocaklı ve şeyh tarafından yapılan tavsiyeler uygulanır. Yazılan muska sayesinde çocuğu olan kadınlar, yazılan muskayı çocuğu olmayan başka kadınlara vermekte ya da muskayı uygun bir yerde saklarlar. Muska uygun bir yerde saklanamıyorsa kendisine bir kötülük gelmemesi için yakarak imha edilmelidir.²²⁹

Çocuk sahibi olamayan kadınlar, bağlı buldukları ocak dedelerine okunur. Okunma işlemi genellikle dedenin cem âyini için geldiği zaman ya da dedenin bulunduğu yere gidilerek uygulanır. Çevrelerinde bulunan ya da bilinen sünîî hocalara da okunurlar. Bu konuda Durhasanlı köyünde bulunan bir hocadan bahsedilir. Bu hocaya gidilerek muska yazdırılır ya da okunma uygulaması yapılır. Böylece çocuklarının olacağına inanılır.²³⁰

Kümbet köyü bireyleri çocuk sahibi olabilmek için kendilerine yakın olan ziyaret yerlerine giderek dilekler diler ve dua ederler. Başlıca ziyaret yerleri, “Hacı Bektâş-1 Veli, Yûnus Emre, Tapduk Emre ve Hasan Dede Türbeleri”dir. Bu ziyaret yerlerindeki uygulamalardan biri de Hacı Bektâş-1 Veli Türbesinde bulunan dilek ağaçlarına dua edilerek bez parçası bağlama âdeti yer alır. Bu ağaçlardan biri de Hacı

²²⁷ K.K. 2, 3.

²²⁸ K.K. 9, 10.

²²⁹ K.K. 6, 15.

²³⁰ K.K. 2, 3, 6, 9, 10.

Bektâş-1 Veli Türbesi yakınında yer alan Balım Sultan Türbesi'nin önünde bulunan "dut ağacı"dır. Bu dut ağacı altında dileklerin kabul olacağı inancı yer alır. Burada yer alan uygulama ise kişi dut ağacının altında dileğini tutar ve beklemeye başlar. Burada dut ağacındaki meyvenin kendiliğinden düşmesi beklenir. Eğer dut meyvesinin düştüğü görüldü ise hemen havada yakalanması gerekir. Yakalanan dut meyvesi dileğin kabul olduğu anlamına geldiği için yenilir. Bu şekilde çocuklarının olacağına inanılır. Fakat dut meyvesi düşmez ise dileklerin kabul olmadığı inancı yer alır. Çocuk sahibi olabilmek için diğer bir dilek uygulaması ise Hacıbektâş ilçesinde bulunan çilehane denen mağara çevresinde bulunan taşlar üst üste konarak dilekler dilenir. Bazen bu dileklerin kabulü için kurban kesildiği gibi bazen de dileğin gerçekleşmesi için adak kurbanı adanır. Bu uygulamalardan sonra çocuk sahibi olunursa doğan çocuğa ziyaret yeri ile ilgili isim verilir.²³¹

Kümbet köyünde çocuk sahibi olamayan kadınlara yönelik diğer bir uygulama ise çingene kadınlar tarafından yapılmıştır. Çocuğu olmayan kadınlara dualar ederek bazı bitkisel yöntemler uygulamışlardır. Bu uygulamalar sonucunda çocuğunun olacağına inanılır. Çocuk sahibi olamayan kadınlara yönelik uygulamalardan biri de "bel çekirme"dir. Çocuğu olamayan kadınlar, "ocak" diye tabir edilen ve elleri şifalı kabul edilmekte olan kadınlara götürülerek belleri çektilir. Bu şekilde çocuklarının olacağına inanılır.²³²

Kadınlara yönelik diğer inanış ve uygulamalar ise evli olan yeni gelininin, çocuk sahibi olamayan kadınlarla görüşmesi yasaktır. Çünkü ondaki uğursuzluğun evli olan yeni geline geçeceğine inanılır. Evlenen geline, kına gecesinde kınasını yakması için çocuklu ve boşanmamış kadınlar tercih edilir. Buradaki inanışa göre evlenen geline, çocuk sahibi olamayan ve boşanmış kadınların kına yakması uğursuzluk getirileceğine inanılır.²³³

1.2. Doğum Sırası (Hamilelik Dönemi) Yapılan Uygulamalar

Kümbet köyünde yaşayan bireyler, hamile kadınlar için "yükü, gebe, iki canlı vb."²³⁴ ifadeler kullanır. Hamilelik evresinde çocuğun ve annenin sağlıklı

²³¹ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 15, 19, 24, 27, 29, 30.

²³² K.K. 7, 8, 10, 30.

²³³ K.K. 2, 3.

²³⁴ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 15, 19, 24, 27, 29, 30.

olması ve annenin kolay bir şekilde doğum gerçekleştirmesi önemlidir. Bununla birlikte hamilelik sırasında en çok merak edilen konulardan biri de çocuğun cinsiyetidir. Her ne kadar önemli değil denilse de ilk çocuğun erkek olması istenir. Çünkü soyun devamını erkek çocuğun sağlayacağına inanılır.²³⁵ Türklerde ailenin sembolü “ev”, evin sembolü de “ocak”tır. Erkek çocuklar “ocağın tütmesini” yani devamını sağlar.²³⁶

Hamile kadının yediğine içtiğine dikkat edilerek sağlıklı bir şekilde doğum yapması sağlanır. Eğer “aşerdi” ise yani canı bir şey istedi ise hemen o isteği gerçekleştirilir. Gerçekleştirilmediği takdirde çocuğa bir kötülük geleceğine inanılır. Hamile kadının ise doğum yapana kadar kaçınması gereken bazı durumlar bulunur. Örneğin, “hamilelik süreci boyunca saçını kestirmemelidir. Kestirdiği takdirde doğacak çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılır. Saçını boyatmamalıdır. Hamile olan kadının, yeni doğum yapan kadınlarla ve çocuğu olmayan kadınlarla görüşmemesi gerekir. Çünkü hamile olan kadının, yeni doğum yapan kadınlarla görüşmesi halinde kırkı kırkına karışır ve ondaki uğursuzluğun kendisine ve çocuğa geçeceğine inanılır. Çocuğu olamayan kadınlarla görüşürse de kendisine bir kötülük geleceğine inanılır. Cenaze evine hamile kadının üç gün boyunca girmemesi gerekir. Cenaze evine girdiği takdirde hamile kadının korkutulacağına ve kötü ruhların musallat olacağına inanılır. Ölü yıkanan suyun üzerinden hamile kadının geçmesi iyi değildir. Ölü yıkanan suyun üzerinden hamile kadın geçerse doğan çocuk dokuz ay boyunca sebepsiz yere ağlar.” Hamile kadın hamileliği döneminde kimi sevip onun yüzüne bakarsa çocuğun ona benzeyeceğine inanıldığından kendisine benzemesi için aynaya, kocasına ya da güzel olduğunu düşündüğü kişiye bakar.²³⁷

Doğacak çocuğun cinsiyeti üzerine bazı inanış ve uygulamalarda vardır. Gelin, erkek evine gelince kucağına verilen çocuk erkek ise erkek çocuk olacağına veya kız çocuk verilirse kız çocuk olacağına inanılır. Evli çiftin yataklarında erkek çocuk yuvarlanırsa erkek çocuk veya kız çocuk yuvarlanırsa kız çocuk olacağına inanılır. Hamile kadının karnı sivriyse karnındaki çocuk erkek, yassı ise kız, yüzü

²³⁵ K.K. 9, 10.

²³⁶ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 263.

²³⁷ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 15, 19, 24, 27, 29, 30.

güzelleşmiş ise erkek, çirkinleşmiş ise kız olur inancı hakimdir. Aşerme döneminde hamile kadının canı tatlı isterse çocuk erkek, ekşi isterse kız olacağına inanılır.²³⁸

Kümbet köyünde yaşayan hamile kadınlar genellikle hastanelere giderek doğum yaparlar. Geçmişte ise daha çok doğum işinde tecrübe sahibi olmuş, kendilerine “ebe” denilen kadınlar doğum yaptırmıştır. Doğum yaptıran ebeler, doğumun kolay olması için “el benim elim değil, Fatma Anamızın elidir.” diyerek doğum işine başlar. Ebeler bu sözlerle başlar ise doğumun daha kolay olacağına ve çocuğun yaşayacağına inanılır. Doğum esnasında hamile kadının kocasının gömleği ya da ceketi kadının üzerine atılarak cin ve perilerden korunup kadına ve çocuğa zarar gelmeden doğumun gerçekleşeceğine inanılır. Çocuğun sağlıklı doğması için adak kurbanı adanır. Bu adak kurbanları ya köyde ya da türbelerde kesilerek dağıtılır.²³⁹

Doğum sırasında çocuğu ölen kadınlar ise yakın yerlerde bulunan bir yatır veya ziyaret yerine giderek dua edip doğacak diğer çocuğunun yaşaması için dilekte bulunurlar. Ekonomik imkânı olanlar ise adak kurbanı adarlar. Bu uygulamalardan sonra, doğan çocuk yaşarsa çocukla beraber ziyaret yerine gidilip adanan kurban kesilip dağıtılır. Artık çocuğun yaşayacağına inanılır. Çocukları sürekli ölen aileler yeni doğan çocuklarının yaşaması ümidiyle çocuklarına “Duran, Durmuş, Durdu, Duralı, Yaşar” vb. isimler koyarlar. Ziyaret yerlerine giderek çocuklarının yaşaması dileğinde bulunan aileler ise genellikle ziyaret edilen türbedeki kişinin adını koyarlar. Bunlar; “Ali, Fatma, Sultan, Musa, Zeynel, Cafer, Murtaza, Bektaş, Elvan, Seyit” vb. isimlerden oluşur.²⁴⁰

1.3. Doğum Sonrası Yapılan Uygulamalar

Doğum sonrası Kümbet köyü bireyleri arasındaki halk inanışlarına bakıldığında kadın ve çocuk üzerindeki halk inanışlarının etkili olduğu görülür. Bu halk inanış ve uygulamaları genellikle; al basması inanışı, kırkın çıkarılması (kırk uçurma), çocuğun isminin konulması, diş hediği (buğday), göbek bağı, dil bağı kesme, köstek kesme ve sünnet uygulamaları esnasında görülür.

²³⁸ K.K. 2, 3, 9, 10.

²³⁹ K.K. 9, 10, 15, 24.

²⁴⁰ K.K. 5, 9, 10, 13, 14.

1.3.1. Al Basması İnanışı

Kümbet köyü bireylerinde kadın ve çocuğa yönelik halk inanış ve uygulamalarından biri de “al basması” inanışıdır. Yeni doğum yapan kadına Anadolu’da genellikle “lohusa” denildiği²⁴¹ gibi Kümbet köyünde de denilir. Lohusa kadın ve bebek doğumdan dolayı zayıf düştüğü için anne ve bebeğin kırk gün boyunca korunması gerektiğine inanılır. Yeni doğum yapan kadınlar ve yenidoğan bebekler için “kırklı, emzikli, kırkı çıkmadı, kırkı dolmadı” gibi ifadeler kullanılır. Doğumla ilgili anlatılan inanışlar içinde “al basması, al karası”²⁴² gibi durumlardan söz edilir.²⁴³

Doğumdan itibaren, lohusa kadınlar kırk gün boyunca korunarak gözetim altında tutulur. Doğumdan sonraki kırk gün içerisinde kötü ruhlar ve cinler gibi varlıkların lohusa kadına gözükeceğine hatta ona ve çocuğuna zarar verebileceğine inanılır. Bu inanca al basması denilir. Al basması sonucu kadınlar, felç olabilir, dili tutulabilir ve ölebilir. Çocuğun ise vücudu morarabilir, ağzından burnundan kan gelebilir ve hatta çocuk ölebilir. Lohusalık döneminde kadın temiz olmadığından al basmasının anneyi öldürmek isteyeceğine ve belirtilerinde genellikle annede görüleceğine inanılır. Al basması gelişinin sadece lohusa kadın tarafından hissedileceğine ve lohusa kadına gözükerek onu korkutup öldürme girişiminde bulunacağına inanılır. Albastı olarak bilinen bu gücün lohusa kadına ya da bebeğine musallat olmak istediğinde eşi, sevdiği veya tanıdığı birisinin kılığında gelebileceğine olan inanış Kümbet köyü bireyleri tarafından kabul görülür.²⁴⁴

Kümbet köyü bireyleri al basmasından korunmak için doğumdan itibaren kırk gün boyunca bazı önlemler alır. Lohusa kadının kaldığı evin ışığı kırk gün boyunca açık tutulur ve lohusanın yanında yakın akrabalarından bir kadın bulundurulur. Lohusa yalnız bırakılmaz. Ekmek, bıçak, âyet, küçük Kur’an-ı Kerim, muska, erkek elbisesi kadının başucunda ya da yastığının altında bulundurulur. Lohusa kadına al basmaması için kırmızı yemeni örtülür. Lohusanın yatağının kenarına iğne sokulur.

²⁴¹ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 267.

²⁴² Al basması, “yeni doğan çocukların, lohusaların başına işler açan yıkım getiren al bastı; cinlerin, perilerin çapmasına denir. Şaman inançları ile yakın ilgisi olduğu söylenen al bastı ile eski Anadolu dinlerinde geçen kötü cinler, iyi cinler arasında bir bağlantı vardır” (İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anadolu İnançları* (İstanbul: Derin Yayınları, 2007), 109.).

²⁴³ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 15, 19, 24, 27, 29, 30.

²⁴⁴ K.K. 2, 3, 9, 10.

Hatta bu iğneyi lohusa kadın, al basmasını gördüğünde ona batırırsa onu yakalayacağına inanılır. Kırk gün boyunca lohusadan hiçbir eşya alınmaz ve verilmez. Al bastıdan korunmak için “kırklılının” karşılaşmamasına dikkat edilir. Kırklılının karışmaması için lohusa kadının yeni gelinlerden, yeni doğum yapmış kadınlardan, cenazelerden uzak tutulması sağlanır. Mümkün olduğunca kırklılının birbirlerinden uzak durmasına rağmen birbirleri karşılaşmaları durumunda ise üstlerinde bulunan elbiselerden birer düğme koparıp onu karşılıklı olarak alıp vermek suretiyle değiştirmeleri gerekir. Ya da karşılıklı iğne alı-verişi yaparak kırklarının karışmayacağına inanılır. Kırklı bir kadın eve gelecekse anne hemen çocuğunu başka bir odaya götürerek korumuş olur. Lohusa kadının evinden cenaze çıkacak olursa lohusa ve çocuğu yakın bir akrabanın evine alınır. Ya lohusanın ya da cenazenin kırkının çıkması halinde lohusa kadın evine dönebilir. Aksi takdirde ölü ile lohusanın kırkının karıştığından dolayı çocuk ve annenin zarar göreceğine inanılır. Çocuk, hayız ve nifas halinde olan kadınlara gösterilmez ve kucaklarına verilmez. Çünkü bu durumda inanışa göre çocuk hastalanabilir. Al bastığına inanılan kadını al basmasından kurtarmak için kırmızı bir yazma başının üzerinde gezdirilir. Bu şekilde korunma sağlanamamışsa dedeye veya bir ocağa ya da hocaya götürülerek okutulur. Diğer bir uygulama ise kadın ve çocuğun bulunduğu yerde beyaz renkte bir kaz bulundurulur. Bu şekilde al basmasından ve verdiği zarardan korunmuş olacaklarına inanılır.²⁴⁵

1.3.2. Kırkın Çıkarılması (Kırk Uçurma)

Kümbet köyü bireylerinde kadın ve çocuğa yönelik halk inanış ve uygulamalarından bir diğeri de kırkın çıkarılması inanışdır. Kümbet köyünde doğumdan sonraki kırk gün boyunca lohusa kadın kirli, pis sayılır. Kırk gün geçince annenin ve bebeğin maddi ve manevi kirlilerden arınması için temizlenmesi gerekir. Bu kırk günlük süre Kümbet köyünde lohusa kadınlar tarafından, günümüzde takvim sayesinde belirlenirken geçmişte bir kalın ipe her gün bir düğüm atılarak belirlenmiştir.²⁴⁶

²⁴⁵ K.K. 2, 3, 7, 8.

²⁴⁶ K.K. 2, 3.

Doğumdan kırk gün sonra temizlenmek amacıyla çocuk ve anne belirli kurallara göre banyo yaptırılır. Çocuğun kırkının çıkarılması işlemine annenin yakınları ve arkadaşları katılabilir. Kırk kap su, kullanılmamış küçük bir kapla bir leğene doldurulur. Bu leğenin içerisine “ayna, tarak, düdük ve davul” da konur. Ayna, çocuk kendine baksın gülsün diye; tarak, saçını tarasın güzel olsun diye; düdük ve davul, müzisyen olsun diye konur. Çocuk, başka bir kadın tarafından annesi emzirmeden önce bu suyla banyo yaptırılır. Sonra bu suyla lohusa kadın banyo yapar. Kalan su ise evin içine, bahçeye ve lohusa kadının geçtiği yerlere serpilir. Daha sonra anne ve çocuğun kirli elbiseleri, yatağı ve yorganı yıkanır. Bu şekilde anne ve çocuk kötü ruhlardan ve cinlerden korunmuş olur. Kırk günlük süre boyunca anne ve çocuk kirli ve pis kabul edildiği için kullanmış oldukları elbise ve diğer eşyalarda kirli ve pis kabul edilir. Bundan dolayı yeni elbiseler giydirilir. Bu uygulama ile ikisinin de kırkı çıkmış olur.²⁴⁷

1.3.3. Çocuğun İsmi Konulması

Kümbet köyü bireylerinde çocuğa isim verme konusunda halk inanış ve uygulamaları da görülür. Kümbet köyü bireylerinin çocuklarına karşı en önemli sorumluluklarından birisi de güzel isimler vermektir. Bu konuda “çocuk ismiyle yaşar” ifadesini kullanırlar. Çünkü güzel anlamlar içeren isimler verilince çocuğun hayatının güzel olacağına fakat kötü anlamlar içeren isimler verilince çocuğun hayatının kötü olacağına inanılır. Bu inanış gereği yeni doğan çocuk için isim belirlendikten sonra asıl isim verme ritüeli ise köyde bulunan din görevlisi tarafından yapılır. Kümbet köyünde bulunan din görevlisi çocuğun sağ kulağına ezan ve sol kulağına da kamet okur. Sonra çocuğun kulağına ismini üç defa söyleyerek duasını yapar ve böylece ritüel tamamlanır. Kümbet köyü bireyleri doğumdan sonra çocuğun isminin hemen verilmesi gerektiğini ifade ederler. Verilmez ise çocuğun uyku problemi yaşayacağına inanılır.²⁴⁸

Anadolu'nun pek çok bölgesinde çocuğa isim verilirken aile büyüklerine sorulmadan isim vermek ayıp karşılanır. Bundan dolayı çocuğa isim tercihi aile

²⁴⁷ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 15.

²⁴⁸ K.K. 20, 21.

büyüklerinin etkisi bulunur.²⁴⁹ Kümbet köyünde çocuğa isim verilirken aile büyükleri, köyde bulunan ya da köye diğer illerden gelen dedeler etkili olmuştur. Dedeler yeni doğan çocuklara genellikle on iki imamlardan birinin ismini verirler. Özellikle de bu imamlar içerisinde Ali, Hasan, Hüseyin ve Zeynel isimlerini tercih ederler. Kümbet köyünde dedenin olmadığı zaman yeni doğan çocuklara aile büyükleri bir isim belirler ya da aile büyüklerinden birinin ismi verilir. Aile büyüklerinin ismi yeni doğan çocuğa verilmemiş ise toplumdaki yaygın olan güncel isimlerden biri tercih edilir. Günümüzde ise daha çok anne ve babalar çocuklarına isim verirler. Bazen de rüyada görülen bir isim de tercih edilir. Eğer rüyada görülen isim tercih edilmez ise çocuğun başına bir felaket geleceğine ya da öleceğine inanılır.²⁵⁰

Türbeye gidilip dilekler dilendikten sonra çocuk sahibi olunmuş ise o türbedeki kişinin ismi verilir. Örneğin, Hacı Bektâş-ı Veli Türbesi'ne gidilmişse Bektaş ismi veya Yûnus Emre Türbesi'ne gidilmişse Yunus ismi verilir. Türk kültüründe erkek çocuk olması istenir. Bundan dolayı ailede birden fazla kız çocuğu var ise kız çocuklarına; “Döne, Döndü” gibi isimler verilir. Bu uygulama ile yeni doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. Ailenin doğan çocukları sürekli ölüyorsa yeni doğan diğer çocuğa, “Duran, Durmuş, Durdu, Duralı, Yaşar” gibi isimler verirler. Böylece çocuğun yaşayacağına inanılır. Bazı ailelerin çok çocuğu varsa, “Yeter ve Dursun” gibi isimler vererek doğum kontrolünün sağlandığına inanılır. Kümbet köyü bireyleri, Alevî-Bektaşî geleneğine bağlı oldukları için “Ömer, Osman, Bekir, Ebu Bekir, Selim, Yavuz” gibi isimleri tercih ederler. Çocuklar için “Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel, Abidin, Naki, Taki, Ali Rıza, Cafer, Asker” gibi on iki imamların isimleri erkek çocuklarına verilir. Kız çocuklarında ise “Fatma ve Zeynep” isimleri daha çok tercih edilir.²⁵¹

1.3.4. Dış Hediği (Buğday) ve Göbek Bağı

Kümbet köyü bireylerinde çocuğa yönelik halk inanış ve uygulamalarından biri de dış hediğidir. Çocuğun dişleri çıkmaya başladığında küçük bir tencerede

²⁴⁹ Alaattin Uca, “Türk Toplumunda Ad verme Geleneği”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 23 (2004), 145.

²⁵⁰ K.K. 2, 3, 5, 13, 17, 18.

²⁵¹ K.K. 9, 10, 13.

“hayırlı olsun” diye buğday hediği kaynatılır. Bu buğday hediğine, dış hediği denir. Dış hediği kaynatıldıktan sonra akrabalar ve komşular davet edilip tabaklar içerisinde ikram edilir. Dış hediğinden yiyen herkes çocuk için tabağa bahşiş ya da hediyeler bırakır. Dış hediği törenine katılamayan tanıdıklara tabaklarda dış hediğinden gönderilir ve bahşişleri alınır. Toplanan bahşişler çocuğun ihtiyaçları için kullanılır. Böylece çocuğun dişlerinin sağlam olacağına inanılır.²⁵²

Kümbet köyü bireylerinde çocuğa yönelik halk inanış ve uygulamalarından bir diğeri de göbek bağı ile ilgilidir. Önceleri yeni doğan bebeğin göbek bağı ebe tarafından ipe bağlanırken günümüzde ise doktor kontrolünde tıbbî yöntemlerle göbek bağı bağlama işlemi yapılır. Kümbet köyü bireyleri çocuğun göbek bağının düşmesini titizlikle beklerler. Çocuğun göbek bağı düştüğünde onu uygun bir yere gömmeleri gerekir. Genelde okulun bahçesine gömerler. Böylece çocuğun okuyup âlim ya da devlet memuru olacağına inanılır. Diğer uygulama ise göbek bağı kız çocuğuna aitse evinin hanımı olması için evin uygun bir köşesine, erkek çocuğuna ait ise ileride hangi mesleğe sahip olması için ona uygun bir yere gömerler.²⁵³

1.3.5. Dil Bağı Kesme ve Köstek Kesme

Kümbet köyünde bulunan çocuğun dilinde, konuşmasında bir sorun olursa (kekemelik, konuşamama, kelimeleri tam söyleyememe) dilin altındaki bağın cımbız yardımıyla kopartılmasına “dil bağı kesme” denilir. Bu işlem ocaklı denilen kişiler tarafından dua edilerek yapılır. Bu uygulama ile ocaklı denilen kişilerin ellerinin şifalı olduğuna inanıldığından çocuğun konuşmasının da düzeleceğine inanılır.²⁵⁴

Kümbet köyü bireylerinde çocuğa yönelik halk inanış ve uygulamalarından diğeri de köstek kesme uygulamasıdır. Kümbet köyünde bulunan çocuk akranlarına göre yürüme sıkıntısı yaşıyorsa köstek kesme işlemi yapılır. Bu köstek kesme işlemi çocuk yürümeye başladığında düşmeden hızlı yürümesini sağlamak için yapılır. Bir tarafında boncuk olan uzun bir ipin bir ucu çocuğun sağ ayak bileğine bağlanır. Boncuklu olan diğer tarafı da çocuğun sol ayak bileğine bağlanır. Sonra iki çocuk belirlenen yere kadar koşarak yarışırılır. İlk gelen çocuğa ise hediye verilir. Eskiden

²⁵² K.K. 2, 3.

²⁵³ K.K. 9, 10.

²⁵⁴ K.K. 12, 13.

hediye olarak “yumurtalı dürüm” verilirken günümüzde ise çikolata gibi ürünler verilir. Çocuğun ayağındaki ip ise ailede sevilen karakteri düzgün ve cesur birisine kestirilir. Ya da çocuğun gelecekte olması istenen mesleğe sahip olan birisine kestirilir. Buna “köstek kesme” denir. Böylece çocuğun yürüyüşünün düzgün olacağına inanılır.²⁵⁵

1.3.6. Sünnet

Çocukluk dönemiyle alakalı hem dinî inanış olarak hem de gelenekler arasında yer alan işlemlerden bir tanesi de sünnettir. Anadolu’da bulunan bütün aileler için sünnet geleneğinin bir şekilde devam ettirilmesi önemli bir husus olarak görülür. “Sünnet olma tabiriyle ifade edilen sünnet eylemi, üreme organının uç tarafındaki derinin keskin bir araçla, çepeçevre kesilip atılmasından ibarettir.”²⁵⁶ Sünnet İslâm’dan önce Mısır’da (MÖ 3100) ve İbrânîler’de (MÖ 1500) uygulandığı görülen ve bilinen bir ritüeldir.²⁵⁷

Kümbet köyü bireyleri sünnetin İbrâhim Peygamberden kalma bir gelenek olduğunu kabul ederler. Aynı zamanda Muhammed Peygamberin de sünnetli olarak doğduğunu söylerler. Sünnet olmayı erkeklige ilk adım ve Alevî-Bektaşîliğinin gereklerinden birinin yerine getirilmesi olarak kabul ederler. Çocuklar bir ile on yaşları arası sünnet yapılır. Sünnetler ise genelde ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde yapılır. Muharrem ayında yasak olduğu için sünnet yapılmaz. Sünnetten sonra imkânı ölçüsünde ya kurban ya da horoz-tavuk kesilerek konu komşuya dağıtılır. Ya da akrabalara yemek verilir. Çocuk sünnet olduktan sonra komşular ve akrabalar hayırlı olsun diyerek hediyeler getirirler. Kümbet köyünde sünnet aileler için onur ve gurur kaynağıdır. Sünnet olmayan çocuklar ise kınanmakta ve soyunun kesik olacağına inanılır. Ayrıca sünnet dinî bir ritüel olduğu için sünnet olmamanın büyük bir günah olduğuna inanılır.²⁵⁸

²⁵⁵ K.K. 2, 3, 9, 10.

²⁵⁶ Örnek, *Türk Halkbilimi*, 173.

²⁵⁷ Eyüboğlu, *Anadolu İnançları*, 155.

²⁵⁸ K.K. 1, 4, 5, 7, 8.

Sünnetlerde genelde “kirve” de bulunur. Kirve sünnet esnasında çocuğu tutan ve sünnete yardımcı olan kişidir. Kirveler babanın arkadaşları ya da sünnetçinin yardımcılarında oluşur.²⁵⁹

2. Evlilik

İnsan yaşamının ikinci geçiş dönemini evlilik teşkil eder. Evlilik çağına gelen gençlerin evlenmelerini yerine getirmek anne-babanın görevlerinden birisini oluşturur. Evliliğin önemi erkek ve kızın sosyalleşmesine katkısı, aileler arasında dayanışmanın kurulması, toplumsal ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesidir. Evlilik ile ilgili toplumdan topluma farklılık gösteren inanış ve uygulamalar bulunur. Hatta köy ve şehir merkezleri arasında da farklar vardır. Eski gelenek ve göreneklerin sıkı bir şekilde uygulanmaya çalışıldığı köyler ile şehir merkezleri arasında küçük farklar ortaya çıkar. Bununla birlikte yine de köyler ile şehir merkezleri arasında benzer şekilde uygulamaların olduğu bir evlilikle ilgili halk inanışının varlığı görülür.²⁶⁰

Evensel bir yapıya sahip olan evlilik, Kümbet köyünde de çok önemli bir yere sahiptir. Kümbet köyünde yaşayan bireylerin evlilik ile ilgili inanış ve uygulamaları kız isteme, nişan, düğün gibi evliliğin bütün aşamaları titizlikle âdetlere uygun bir şekilde uygulanmaya çalışılır.

2.1. Evlenecek Kişilerde Aranılan Özellikler

Kümbet köyü bireylerinde dış evlilik söz konusu değildir. Bu yönüyle kapalı bir toplum olma özelliği taşır. Yani Kümbet köyü bireyleri hem Sünnîlerle hem de diğer Alevî gruplarla evliliğe onay vermezler. İç evliliğe neden olan sebeplerin başında Kümbet köyü bireylerinin konar-göçer hayat yaşamalarından dolayı gittikleri her yerde diğer topluluklara kapalı olmalarıdır.²⁶¹

Kümbet köyü bireylerinde tek eşlilik (monogami) esastır. Çok eşlilik (poligami) uygulamalarına karşı çıkan ve çok eşlilik yapan kişileri düşkün ilan ederek toplumdan dışlayan bir anlayış hâkimdir. Bunun dışında Kümbet köyü

²⁵⁹ K.K. 1, 8.

²⁶⁰ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri* (Erzurum: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1995), 13-16.

²⁶¹ K.K. 5, 8, 11, 12.

bireylerinin dış evliliğe kapalı olmalarındaki en önemli sebep Alevî-Bektaşî inancı gereği “yol düşkünlüğüdür.”²⁶² Kümbet köyü bireyleri dışında biri ile evlenen erkek veya kadınla bütün ilişkiler kesilir. Ne zaman ki evlendiği kişiden ayrılıp tarikata dönerek düşkünlüğü kaldırılırsa o zaman ilişkiler normale döner. Günümüzde ise bu kurullara uyulmayarak dış evlilik yapılıyor. Kümbet köyü bireylerinde Alevî-Bektaşî inancı gereği musâhiplik kurumundan kaynaklanan evlenme yasağı da vardır. Burada tarikat ehli olan musâhip olarak dünya âhîret kardeşliği ilan edilen iki kişinin çocukları yedi nesil boyunca birbiriyle evlenemez. Dede soyundan olanlar yine dede soyundan biriyle evlenebilir. Yine dede tâlibi ile evlenemez. Eğer evlenirse yine düşkün olarak kabul edilir ve dışlanır. Bu durumda dedenin cezası “postnişin” tarafından kesilir. Dedenin eşi tâlipler tarafından anne olarak kabul edilir. Dede soyundaki kızlar ve erkekler tâlipler tarafından kardeş olarak kabul edilir. Kümbet köyü bireyleri arasında kardeş evliliği yasaktır. Yine aynı şekilde dayı, teyze, amca, hala gibi kan bağı olan bireylerle evlenilmesi yasaktır.²⁶³

Kız ailesi, damadının düzenli bir işinin olmasını ve evine sadık kalmasını ister. Gelin adayı seçerken erkek tarafı da seçici davranır. Kızın uyumlu, dürüst, merhametli olması istenir. Bunun yanında elinden her işin geldiği bir gelin almayı tercih ederler. Kızın evinin temiz olmasına ve düzenli olup olmadığına da bakılır. İnatçı olan, temiz olmayan, büyüklerine karşı gelen ve ailesine itaat etmeyen bir kız gelin olarak almazlar.²⁶⁴

Kümbet köyü bireyleri arasında evlilik çağı geçmiş kız ya da erkeğin evlenemedikleri için kismetlerinin kapalı olduğuna inanılır. Bu durum toplum tarafından kötü karşılanır. Belli bir yaşa gelmiş ama evlenmemiş ya da evlenememiş kızlar için “evde kalmış, kapıda kalmış” vb. ifadeler kullanılır. Bu nedenle geçmişten beri evlenememiş olan kimselerin kismetlerinin açılması için birtakım inanış ve uygulamalara başvururlar. Bunların başında yatır ve türbelere ziyaret gelir. Türbelere ve yatırlara gidilerek adak adanmakta, adak kurbanı kesilmekte, ağaçlara çaput, bez, yazma vs. gibi eşyalar bağlanır. Hacı Bektâş-ı Veli Türbesi, Yûnus Emre Türbesi vb.

²⁶² Yol düşkünlüğü, yol içerisinde bulunan bir canın ikrarına bağlı kalmayarak büyük suç işlemesidir. Suç işlemesi üzerine dedenin tâlimatıyla toplum dışına itilmesine “düşkünlük”; suçlunun cezasını çekip pişmanlık duymasından dolayı yeniden topluma kabulü için düzenlenen merasime de “düşkünlük erkânı” denir (Üzüm, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 207.).

²⁶³ K.K. 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 15.

²⁶⁴ K.K. 12, 13, 19.

türbelere yapılan ziyaretlerde adaklar adanır, dualar edilir ve dilekler dilenir.²⁶⁵ Bu şekilde kısmetlerinin açılacağına inanılır.

2.2. Kız İsteme, Nişan ve Nikah

Kümbet köyü bireyleri kapalı bir toplum olduğu için köydeki bekâr erkek ve kızlar birbirlerini tanır. Kendi ifadeleri ile “geçmişte büyükler ne derse o olur” yani büyüklerinin tercihleri dikkate alınırken günümüzde eş seçiminde gençlerin tercihi dikkate alınır. Erkek ve kız birbirini beğendikten sonra iş ailelere kalır. Kız istemeye ailenin en büyüklerinden birisi ya da “dünürcü başı” denilen sözü dinlenen bir kişi gider ve konuyu açar. Kız istemeye gidilirken çay, şeker, lokum, beyaz başörtü, yemeni, altın, helva, baklava götürülür. Geçmişte çay ve şeker götürülürken günümüzde ise çiçek, çikolata ve tatlı götürülür. Kahveler içildikten sonra söze “Allah’ın emri, Muhammed-Ali’nin kavli ile kızınıza talibiz” diyerek başlanır. Kız ailesi düşünmek için süre ister. Birkaç gün sonra erkek ailesi tekrar kız evine gider. Kız evinin rızası olursa aileler arası söz kesilir.²⁶⁶

Söz kesmede aileler “hayırlı mübarek olsun.” diyerek karşılıklı tebrik edilir. Erkek yakınlarının getirdiği tatlı veya lokumlar “ağız tatlılığı” için yenilir. Ailelerin ve çiftlerin arasının hep mutlu, huzurlu ve iyi olması için tatlı yiyecekler verilir.²⁶⁷

Evlenecek çiftler arasında söz kesme yapıldıktan sonra nişan günü belirlenir. Belirlenen nişan günü geldiğinde küçük bir eğlence düzenlenerek yiyecekler yenilir, içecekler içilir ve nişan yüzükleri takılır. Davul ve zurna eşliğinde kadın erkek birlikte halaylar çekilerek oynanır. Nişandan sonra belirlenen bir günde evlenecek kız ve erkeğin ihtiyaçlarını karşılamak için damat ve gelin adayı yakınlarıyla birlikte alışverişe çıkarlar. Bu alışverişe “düzen” denir. Alınan ihtiyaç malzemelerinin giderleri erkek ailesi tarafından karşılanır. Kız ailesi tarafından kıza verilen çeyiz, sandık içi malzemeleri, halı, kilim ve mutfak malzemesinden oluşur.²⁶⁸

Kümbet köyünde “başlık parası” varlığını sembolikte olsa devam ettirir. Hâla günümüzde kızlar için başlık parası istenilir. Bu paranın belli bir miktarı olmayıp, erkek ailesinin ekonomik durumuna göre değişmekte ve miktar ise damadın

²⁶⁵ K.K. 2, 3.

²⁶⁶ K.K. 4, 5, 7, 8.

²⁶⁷ K.K. 9, 10.

²⁶⁸ K.K. 2.

babasının belirleyeceği kadardır. Bu başlık parası “süt hakkı” olarak kızın yetiştirilmesinde yapılan fedakârlıklara karşılık sembolik bir anlam ifade etmenin yanında maddî anlamda kız ailesine yapılan desteği de ifade eder.²⁶⁹

Kümbet köyü bireylerinde hem resmî hem de dinî nikâh olmak üzere iki nikâh türü de gerçekleştirilir. Dinî nikah ya düğünden önce ya da düğünden sonra yapılır. Dinî nikâh Kümbet köyünün ya da çevre köylerin din görevlisi tarafından İslâmî usullere göre yapılır.²⁷⁰

2.3. Düğün

Kümbet köyünde düğün yapacak aileler düğünden bir hafta önce davetiyeleri hazırlar ve köy halkına dağıtır. Düğün ya pazartesi günü ya da perşembe günü öğleden sonra başlar. Düğünler dört gün boyunca sürer. Düğünün başladığının nişânesi bayrak kaldırma ve dikme işidir. Düğün öğleden sonra “bayrak kaldırma” merasimi ile birlikte dualar eşliğinde lokum, şeker ve yemek dağıtılarak başlar. Davetlilerin toplanmasından sonra düğün sahibi kurban keserek evin damına veya balkonun uzaktan görülebilecek bir yerine Türk bayrağı asar. Akşama kadar davul, zurna, saz ve türkü eşliğinde oyunlar oynanır.²⁷¹

Düğünün ikinci günü eğlence devam etmektedir. Erkek evi halaylar eşliğinde öğleden sonra kız evine “hayırlı olsuna” giderler. Daha sonra erkek evine dönülerek yemekler yenilir ve içkiler içilir. Düğüne yeni gelen her davetli için masa açıp yemek ikram etmek ve içki servisi yapma geleneği vardır. Gece geç saatlere kadar süren düğünde erkekler ve kadınlar birlikte oynarlar ve halay çekerler. Düğünün üçüncü günü erkek evinden davul zurna eşliğinde kurbanlık hayvan ve içkilerle kız evine gidilir. Gelinin kınası yakılıncaya kadar orada oyunlar oynanır. Eğlenceler yapılır ve halaylar çekilir. Akşam olup kız evinde gelin ağlatma havası ile kına yakıldıktan sonra erkek evine dönülür. Biraz eğlenceden sonra kız tarafı damadın kınasını yakmaya gelir. Gecenin geç vakitlerine kadar eğlence devam eder.²⁷²

Düğünün son günü gelin alma hazırlıkları yapılır. Erkeğin arkadaşları arasından bir “bayrakçı” yani düğün kafilesinin önderi seçilir. Bir bayrakçı da

²⁶⁹ K.K. 15, 16.

²⁷⁰ K.K. 20, 21.

²⁷¹ K.K. 1, 2, 3, 9, 10.

²⁷² K.K. 1, 2, 3, 26, 27, 28.

karşılıyıcı olarak kız evinden seçilir. Kız almaya gidildiğinde önce bayrakçılar karşılaşır. Bayrakçılar birbirlerini selamlar ve gelin alma süresince bayrağı elinden bırakmadan ona sahip olması gerekir. Bayrakçılar bir çocuk veya gencin bayrağı alması durumunda bahşiş vererek bayrağı kurtarmak zorundadır. Bu arada gelin hazırlanır. Hazırlıklarını tamamlayan gelinin kardeşi veya yakınları tarafından kızın beline kırmızı bir kuşak bağlanır. Bu kuşak namus ve iffetin sembolü olarak kabul edilir.²⁷³ Gelin evden çıkmadan içeri kilitlenir. Bu olaya “kapı bastırma” adı verilerek bahşiş istenir. Bahşiş uygulaması gelinin çeyiz sandığı evden çıkarılırken de uygulanır. Gelin evden çıkarken anne, baba, kardeş ve diğer yakınlarıyla vedalaşması ve büyüklerinin ellerini öpmesi gerekir. Onların da geline harçlık vermesi gerekir. Sonra damadın koluna giren gelin, gelin arabasına bindirilir. Damadın evine gelmeden önce kafileyle birlikte mezarlık ziyaret edilir. Mezarlık ziyareti esnasında dualar edilir. Duadan sonra erkek evine gelen gelin, evin kapısından girerken içinde bozuk para, çerez, boncuk, şeker, arpa, buğday olan bir çömlek gelinin önüne atılarak kırılır. Gelinin geçiminin güzel olması, rızkının bol ve bereketli olması için evin kapısının eşiğine bal sürülür. Gelin eve girdiği vakit eline ekmek verilir. Orada bulunanlar bu ekmekten birer parça kopararak yerler. Bu, gelinin rızkının bol olması için yapılan bir gelenektir. Geline damadın annesi lokum ikram eder. Lokumun yarısını gelinin diğer yarısını da damadın annesinin yemesi gerekir. Bu uygulama gelin ile kayınvalidenin iyi geçinmesi için yapılır. Yine neslin devamı amaçlı gelinin kucağına çocuk verilir. Bu çocuk genelde erkek çocuk olur. Gelinin kucağına erkek çocuk verilirse erkek çocuğu olacağı ya da kız çocuk verilirse kız çocuğu olacağına inanılır. Bu sırada yemekler yenilir. Akşama kadar eğlenceler devam eder. Akşam vaktine kadar bekâr sağdıçın evinde kalan damat akşam olunca gelinle bir araya gelir.²⁷⁴

2.4. Boşanma

Kümbet köyü bireylerinde boşanma yasaktır. Boşanan ya da ayrılan bireyler düşkün kabul edilir. Zina ettiği ispatlanan kadın ve erkek düşkünlük cezası ile

²⁷³ K.K. 2, 3.

²⁷⁴ K.K. 9, 10, 25, 26.

toplumdan dışlanır. Günümüzde ise bu yasaklara uyulmayıp boşanmalar normal kabul edilir.²⁷⁵

3. Ölüm

İnsan yaşamının üçüncü geçiş dönemini ölüm oluşturur. Ölüm, insan hayatının son bulması ve ahiret hayatına yani yeni bir hayata geçişi ifade eder. Ancak hiçbir insan ölümü istemez hatta daha uzun yaşamının yollarını arar. Bu nedenle ölüm denilince insanlarda genel olarak bir korku oluşur. Ne zaman, nerde, nasıl öleceğini bilmemek insanı endişelendirdiği gibi sevdiklerinden ayrılma duygusu insanları korkuya sevk eder. Ayrıca ölüm sonrası insana ne oluyor soruları da insanların merak konuları arasında yer alır. Bu nedenle gerek bu belirsizlik sonrası oluşan bazı korkuların sonucunda gerekse ölü ile bağı koparmamak için ölünün ardından yapılan bazı inanış ve uygulamalar vardır. Bunların haricinde bazı normalin dışındaki olayları ve istisnaî durumları ölümü düşündüren belirtiler şeklinde kabul edip benimserler.²⁷⁶

3.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm olayı meydana gelmeden önce Kümbet köyü bireyleri bazı durumları ölümün habercisi olarak kabul ederler. Kümbet köyü bireyleri birtakım nesnelere, hayvanların hareketlerinden, rüyada görülen olaylardan ve hasta olan kişide görülen değişimlerden ölümün yaklaştığına dair inanışlar geliştirmişlerdir. Bunun sonucu da Kümbet köyü bireylerinde de ölümün habercisi olarak kabul edilen bazı inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Ölümü hatırlatan inanışların başında yıldız kayması gelir. Her insanın bir yıldızı olduğu ve kayan her yıldızda da bir kişinin öleceğine inanılır. Hayvanlardan ise baykuş uğursuz olarak kabul edilir. Baykuşun üzerine konup öttüğü eve kötülük ve ölüm geleceğine inanılır. Hatta birine beddua edilirken “Evinde baykuşlar ötsün.” şeklinde ifade kullanılır. Gündüz vakti köpek ulması, horozun vakitsiz ötmesi ve gece tavşan görmek evden bir cenaze çıkacağı inanışı gereği hoş karşılanmaz. Bu

²⁷⁵ K.K. 7, 8, 11, 12.

²⁷⁶ Eroğlu, *Halk İnanışları El Kitabı*, 276-277.

durum karşısında bu hayvanlar kuru soğanla ve sarımsakla taşlanması gerekir. Kümbet köyü bireyleri rüyalarında vefat eden yakınlarını çok sık gördüklerinde rüyayı gören kişinin âhirete çağrıldığına ve dolayısıyla öleceğine inanırlar. Rüyasında yaşlı ağaçların devrildiğini görmek evden birinin öleceğine işaret eder. Bir kişinin rüyasında evinin yıkıldığını görmesi ise eş, çocuklar, baba gibi yakınlarından birini kaybedeceği şeklinde yorumlanır.²⁷⁷

Ölüm anı yaşanırken evde uyuyan biri varsa hemen uyandırılır. Evden ikinci bir cenazenin çıkmasını engellemek için cenaze evden çıktıktan sonra ev süpürülür, ölünün yatağı ve eşyaları dışarı çıkarılır. Cenaze defni anında mezara toprak atılırken kürekler yere bırakılır. Diğer kişi küreği yerden alır ki böylece yeni bir cenaze gömmekten ve ölümden kurtulunmuş olunur.²⁷⁸

3.2. Ölüm Anıyla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Kümbet köyünde bir kişinin öldüğü şu şekilde anlaşılır: Gözleri çukura düşer, benzi sararır, ayaklarından yukarı doğru bir soğukluk hissedilir, yüzü siyahlaşır, ölüm anında nabızı yavaşlar ve nefesi hızlanır. Bir kişinin öldüğü anlaşıldığı zaman Kümbet köyündeki diğer bireylere haber vermesi için köyde görev yapan din görevlisine haber verirler. Din görevlisi ise selâ vermek suretiyle köy halkının haberdar olmasını sağlar. Ölüm anında Kur'an-ı Kerim okunur. Kümbet köyü bireyleri, ölüm anında ruhun bedenden ayrılarak "uçup gittiğine" inanırlar. Ölüm anında kapı pencere açılır. Bu uygulama ile Azrâil ölmekte olan kişinin ruhunu rahat alacağına inanılır. Ölen kişinin çenesi ve ayakları çatılır. Gözleri kapatılıp üzerindeki elbiseler çıkartılır. Ölen kişinin üzeri ise tamamını kapatacak şekilde bir battaniye vb. eşya ile kapatılır.²⁷⁹

3.3. Yıkama, Kefenleme, Defin

Selâ verilmek suretiyle cenaze namazı duyurulur. Ölen kişinin cenazesinin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde defnedilmesi gerektiğine inanılır. Gece ya da sabah vefat eden birisi varsa cenazesi öğle namazına veya öğlen öldüyse ikinci namazına yetiştirilmeye çalışılır. Ancak cenazeye katılacak yakın çevresindeki

²⁷⁷ K.K. 2, 3.

²⁷⁸ K.K. 9, 10.

²⁷⁹ K.K. 2, 3, 9, 10.

insanlar uzak yerlerden geliyorsa bir süre cenazenin bekletilir. “yerlerin mühürlendiği”²⁸⁰ inancından dolayı cenaze gece kesinlikle defnedilmez.²⁸¹

Kümbet köyünde cenazenin hazırlanıp defnedilmesi için birtakım uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar üç aşamada oluşur. Birinci aşamada cenaze yıkanır. Bunu meslek hâline getirenler yani yıkayıcılar, imamlar veya bu işte tecrübesi olan kişiler tarafından cenaze yıkanır. Kadın cenazesi yıkanırken erkek, erkek cenazesi yıkanırken ise kadın bulunmaz. Cenazeyi yıkamak için evin avluları tercih edilir. Günümüzde hastaneye ya da cenaze yıkama aracında yıkanması daha uygun görülür.²⁸² Yıkama aşamasına geçilirken ölünün üzerindeki kıyafetler ters çıkarılmaz.²⁸³ Sabun, kova, pamuk, gül suyu, ibrik ya da tas, havlu, kese vs. eşyalar hazırlanır. İnsanlara hastalık bulaşmasın diye suyun akan bir sudan olmamasına, durgun bir sudan ya da kuyu suyundan olmasına dikkat edilir. Suyun ılık olmasına özen gösterilir. Her şey hazırlandıktan sonra ölüye gusül abdesti aldırılır. Bu süreçte ölü yıkanırken üzerine su dökmek isteyen ölünün ailesi, sevdikleri, yakınları kazandan su alarak yıkama işlemine katılırlar. Ölü yıkandıktan sonra havlu ile güzel bir şekilde kurulanır. Yıkamada kullanılan sabun, kese ve havlu bir daha kullanılmaz. Bir daha ölüm olmasın diye kazan ters çevrilir ve yanan ateş, mum, çıra sönene kadar kazanın içerisinde yanar.²⁸⁴

İkinci aşamada ölü yıkandıktan sonra kefenlenir. Kefen bezi üç parçadan oluşur. Kefenleme işleminde kefen bezi makasla kesilmeyip yırtılarak bağlanır. Kefenin üst kısmı vücuda sarılarak ölünün boğazından aşağıya doğru dizlerine kadar indirilir. Diğer iki parça ölüye enden ve boydan örtecek şekilde sarılır. Ayak baş parmakları birbirine bağlanır. Gül suyu, esans gibi güzel kokular serpilir. Kefenleme işleminden sonra ölü tabut üzerine konulup düşmemesi için bağlanır. Ölünün üzerine yeşil renkli bir örtü örtülür.²⁸⁵ Cenaze erkek ise baş kısmına ceket konulur. Kadın ise

²⁸⁰ Harun Güngör göre “Yerlerin mühürlenmesi/kilitlenmesi inancına gelince, Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ü Lügat-it-Türk'te* cinlerden bir bölüm olan “çıvı”lardan bahsetmektedir. O'na göre bu cinler bölüğü geceleri birbirine karşı ok atarlardı. Türkler, bu atılan oklardan korunmak için geceleri dışarı çıkmazlardı. Yerlerin mühürlenmesi inancı, bu inançla ilgili olmalıdır.” (Güngör - Köylü, *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*, 79.).

²⁸¹ K.K. 13, 14, 17, 28.

²⁸² K.K. 11, 13, 20, 21.

²⁸³ K.K. 2, 3.

²⁸⁴ K.K. 20, 21.

²⁸⁵ K.K. 7, 20, 21.

ölünün baş kısmına yazma (yağlık) konulur. Evlenmeden ölen genç kızlarda tabutun üzerine gelinlik, erkeklerde ise elbise konulur. Ölü sal ağacında (tabut) omuzlar üzerinde taşınarak cenaze namazı kılınmak üzere musalla taşına konur.²⁸⁶

Cenaze töreninin son aşamasında cenaze namazı kılınıp ölen kişi defnedilir. Cenaze namazı kılındıktan sonra helallik uygulaması yapılır. Bu uygulama cenazenin en önemli işlevlerinden birisidir. İmam namazda bulunanlara “Ey cemaat, bu ölüyü nasıl bilirdiniz?” diye üç kere sorar. Orada bulunanlarda “İyi bilirdik.” diye cevap verir. Ardından imam “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar. Orada bulunan cemaatte genellikle “Helal olsun.” derler. Hakkını helal etmek istemeyenlerin sessiz kalması daha uygun görülür. Namazdan sonra tabut omuzlar üzerinde taşınarak mezarın başına getirilir. Mezar, ölen kişinin boyuna göre uzun ya da kısa hazırlanır. Derinliği erkeklerde ölenin göbek hizasına, kadınlarda ise göğüs hizasına kadar olmasına dikkat edilir. Ölen kişinin yakınlarından iki kişi mezarın içine indirilir. Kadınlar da ise nikâh düşmeyen kardeşi, babası, oğlu, torunu vs. kişiler ölüyü mezara başı kibleye gelecek şekilde koyarlar. Kefenin ayak ve baş bağı çözümlenerek ölü sağa doğru hafif meyil verilerek mezara konulma işlemi tamamlanmış olur. Burada ölü, “sapıtma” ya da “saptırma” adı verilen bir iç bölüme konulur. Mezarın üzerine tahta örtülür. Daha sonra bir yandan Yasin süresi okunurken mezarın üzerine toprak atılır.²⁸⁷ Ölümün son olması inancıyla toprak atan kişi küreği yere bırakır. Toprak atacak diğer kişi küreği elden değil, yerden almak zorunda kalır. Mezar örtme işi tamamlandıktan sonra ölü yıkama suyundan getirilen az bir suyla başucundan ayak ucuna kadar bu su dökülerek ahirete boy abdestiyle temiz bir şekilde intikal ettiğine inanılarak defn işlemi tamamlanmış olur.²⁸⁸ Defne katılanlar döndükten sonra imam ölünün mezarının ayak tarafına doğru karşısına geçerek “telkin” yapar. Ölen kişi telkin sayesinde sorgu meleklerinin sorularına kolay cevap verebileceğine inanılır.²⁸⁹

Kümbet köyünde cenaze çıkan evle ilgili de bazı inanış ve uygulamalar mevcuttur. Ölen kişilerin akrabalarıyla iletişime geçeceğine, rüyalarına girip evini ziyaret edeceğine inanıldığından dolayı ruhları memnun etmek gerekir. Bu nedenle cenaze çıkan evde üç gün boyunca ışıklar söndürülür. Çünkü ölen kişinin evini

²⁸⁶ K.K. 2, 3, 9, 10.

²⁸⁷ K.K. 20, 21.

²⁸⁸ K.K. 2, 3, 9, 10.

²⁸⁹ K.K. 20, 21.

ziyaret edeceğinden dolayı evini rahatlıkla bulabilmesi için ışıkların yakılması gerektiğine inanılır. Ölen kişinin evden cenazesi çıktıktan sonra ayakkabıları kapının önüne uç kısımları dışarıya bakacak şekilde bırakılır. Cenazeden kısa bir süre sonra ölen kişinin eşyaları toplanır. Temiz ve kullanışlı olanları seçilir. Fakir ve ihtiyacı olan kimselere ölen kişinin eşyaları hayrı olsun diye dağıtılır. Ayrıca ölen kişinin eşyalarının evden uzaklaştırmakla ölümün de evden uzaklaştığına inanılır.²⁹⁰

3.4. Taziye Geleneği

Defin işleminden sonra başsağlığı için topluca cenaze evine dönenlere lokum ve gül suyu ikram edilir. Üzüntülü olan cenaze evi halkının yemek hazırlayamayacağı düşünülerek yakın akraba ve komşuları yemek getirir. Cenaze defnini takip eden üçüncü gün yemek verilir. Günümüzde ise cenaze defninin ilk günü verilir. Mevlit ve Kur'an-ı Kerim okutulur. Bu uygulama yedinci, kırkıncı ve ölüm günü yıldönümünde de yapılır. Kırkıncı gün verilen yemekte, ölenin etinin kemiğinden ayrıldığı düşüncesiyle yemeklerde kemikli et bulundurulur. Ölünün etinin kemiğinden ayrılmasına yardımcı olmak düşüncesiyle bu etten yiyenler eti kemikten ayırırlar. Bu yemeklere “yedisini yapmak, kırkını yapmak” isimleri verilmiştir.²⁹¹

3.5. Cenaze Sonrası ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Kümbet köyü bireyleri yas süresince gerek kadın gerek erkek gerekse ailenin öteki üyeleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Kümbet köyünde cenaze sahipleri bir hafta süreyle çalışmazlar. Kırk gün boyunca müzik dinlemezler. Sakal traşı olmazlar. Eşleriyle cinsel ilişkiye girmezler. Kısacası kırk gün yas tutarlar. Hatta kadının kocası ölmüş ise yaşı genç bile olsa yas tutarak bir daha evlenmez. Cenazenin çıktığı evin ışığı üç veya yedi gün boyunca geceleri açık bırakılır. Bir hafta boyunca ölünün evini ziyaret ettiğine inanılarak yatağını serenler de vardır. Ölen bir kişiyi rüyada görmek “ölü istemek” anlamına geldiğine inanılır. Bu tür rüyaları tekrar görmemek için rüyadan sonra şafak söküp sabah ezanı okunmadan ve sağa sola bakmadan bir kuru soğan ortadan bölünerek başın üzerinde gezdirilerek

²⁹⁰ K.K. 2, 3, 6, 9, 10.

²⁹¹ K.K. 2, 3, 4, 5, 9, 10, 13, 14, 15.

evin damına ya da evin avlusuna atılması gerekir. Yine sağı sola bakmadan yatağı dönülmesi gerekir. Ölen kişi rüyada bir şeyler isterse de yerine getirilmesi gerektiğine inanılır. Bu şekilde ölümün kendisinden uzaklaştığına inanılır.²⁹²

²⁹² K.K. 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜMBET KÖYÜ'NDE DİĞER HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI

1. Tabiatla İlgili İnanışlar

1.1. Yağmur Duası

Anadolu toplumları için tarım önemli bir geçim kaynağıdır. Tarım yapılabilmesi için yağmura yani suya ihtiyaç vardır. Yağmur yağmadığı zaman tarım ürünleri, bitkiler, ağaçlar ve hayvanlar bu durumdan olumsuz etkilenir. Bundan dolayı yağmur canlılığın devamı sağlar. Bu ihtiyaçtan dolayı Kümbet köyü bireylerinde yağmurla ilgili halk inanış ve uygulamaları ortaya çıkmıştır.

Kümbet köyü bireylerinin temel geçim kaynaklarından biri de tarımdır. Kümbet köyü bireyleri tarıma devam edebilmek için yağmura ihtiyaç duyarlar. Duyulan bu ihtiyaç sonucu yağmuru “rahmet” şeklinde ifade ederler. Yağmur yağdığı zaman “rahmet yayıyor” demekle olup yağmadığı zaman “Allah rahmetini kesti.” derler.²⁹³

Yağmurun yağmaması sonucu kuraklığın artacağı düşünülerek ilkbahar mevsiminde yağmur yağması için yağmur duasına çıkarlar. Kümbet köyü bireyleri, Durhasanlı köyü bireyleri ile birlikte “inin önü” ya da “inin üstü” dedikleri bir mevkide yağmur duası yaparlar. “Yağmur duasına çıkıyoruz” diyerek bütün köy bireyelerine yağmur duasının yapılacağı duyurulur. Bu duyuru sonucu Kümbet köyü bireyleri imkanları ölçüsünde yağmur duası için para, bulgur, kap kaçak ya da iş gücü ile destek olurlar. Hazırlıklar yapıldıktan sonra inin önü dedikleri mevki üzerinde toplanarak ilk önce alınan kurbanlık koyunlar kesilir. Kesilen kurbanlık koyunlar kazanlarda pişirilmeye başlarken köy bireyleri din görevlisi önderliğinde

²⁹³ K.K. 12, 13.

namaz kırlarlar ve yağmur duasını yaparlar. Bu dua sünnî toplumlarda yapılan yağmur dualarına benzer. Ardından kazanlarda pişirilen yemekler yağmur duasına gelen kişiler tarafından yenilir ve tören sonlandırılır. Bu yağmur duası sonucu yağmurun yağacağına inanılır.²⁹⁴

1.2. Ağaçlar ve Bitkilerle İlgili İnanışlar

Kümbet köyü bireylerinde ağaçlar ve bitkilerle ilgili halk inanış ve uygulamaları da yer alır. Bitkilerle ilgili dini inanış ve uygulamalar Anadolu toplumları içerisinde yaygın olarak yer alır. Genel olarak dini inançlarda ve toplumlarda kutsal ağaçlara, kutsal bitkilere dair rit (tören, merasim, töre, örf) ve simgelere rastlamak mümkündür.²⁹⁵ Bu bitkilerin en başında ağaçlar gelmektedir. Ağaçlar, canlı evreni temsil etmesi yönüyle “ölümsüz hayat” ağacına dönüşerek mutlak gerçekliğin simgesini ifade edebilmekte ve böylece “dünyanın merkezi” şeklinde simgeleşebilir.²⁹⁶ Kümbet köyünde bitki ve ağaçlar genelde nazar ve şifa kaynağı olarak görülür ve kullanılır.

Kümbet köyü bireyleri ağaçlardan iğde, ceviz, çam, dut ve elmayı kutsal kabul ederken bitkilerden gül, keven ve üzerlik otunu kutsal olarak kabul ederler. Ağaçlar içerisinde Dut ağacının ayrı bir önemi vardır. Bu ağacın Alevî-Bektaşî önderlerinden Balım Sultan'ın Türbesi'nin önünde bulunmasından dolayı ve Horasan'dan geldiğine inanıldığı için kutsal kabul edilir. Kümbet köyü bireyleri iğdenin kokusunu cennet kokusu olarak kabul eder ve neredeyse köyün her yerinde iğde ağacı vardır. Aynı zamanda iğde ağacının nazardan koruma özelliği olduğu için kutsallığına inanılır. Ardıç ve ceviz ağaçları, Kümbet köyü bireylerinin müzisyenlik mesleklerini icra ettikleri sazın yapımında kullanılır. Bundan dolayı ardıç ve ceviz ağaçlarına değer verilir. İncir ağacının uğursuzluk getirdiğine inanıldığı için “Ocağına incir ağacı dikilsin.” sözü yaygınlaşmıştır. Bundan dolayı incir ağacı sevilmeyen bir ağaçtır. Elma ağacı ise cennet meyvesi olarak kabul edildiği için önemlidir. Bu ağaçların kesilmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır. Hatta Kümbet

²⁹⁴ K.K. 7, 8, 13, 14, 25, 28.

²⁹⁵ Mircea Eliade, *Dinler Tarihi / İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, çev. Mustafa Ünal (İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım, 2005), 313.

²⁹⁶ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan Özcan (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009), 269.

köyünde büyük bir dut ağacının kesildiğinden üzüntü ile bahsedilir. Kesen kişinin de uğursuzluğa uğrayacağına inanılır. Köyde ve türbelerde bulunan iğde, ceviz, çam, dut ve elma ağaçlarına dileklerin kabulü için bez bağlanır.²⁹⁷

Kümbet köyü bireyleri bitkilerden üzerlik otunu evin bir köşesine bağ halinde asmakta ya da yakarak dumanını evin içerisinde gezdirirler. Bu işleme “tütsü yakmak ya da tütsüleme” denir. Bu uygulama ile birlikte üzerlik otu sayesinde evdeki nazar, kem göz, kötü ruhlar ve cinler çıkmış olur. Gül ise cennetin kokusunu temsil ettiği için evlerde ve mezarlıkta görülür. Keven bitkisi ise daha çok halk hekimliği ocakları tarafından “çıban” tedavisinde kullanıldığı için yine kutsallık atfedilir.²⁹⁸

1.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Kümbet köyü bireylerinin hayatlarında hayvanlar önemli bir yer alır. Bundan dolayı hayvanlarla ilgili halk inanış ve uygulamalarının varlığı daha fazla görülür. Geçmişten bu yana Anadolu’da²⁹⁹ ve Kümbet köyünde bazı hayvanların çıkardığı sesler özellikle de kuşların ötmesi farklı şekillerde yorumlanır. Hayvanların bir kısmının uğur getirdiğine inanılırken bir kısmının da felaketin ve ölümün habercisi olduğuna inanılır. Kümbet köyünde alışılmışın dışında meydana gelen kuşların ötüşleri ve uçuşları, köpeklerin ulumaları, atların kişnemeleri vb. hayvanların bazı hareketleri insanlar tarafından bazı iyi ve kötü şeylerin habercisi olarak yorumlanır. Kümbet köyünde hayvanlarla ilgili inanış ve uygulamalarda evcil hayvanlardan kedi, köpek, koyun, keçi, tavuk, kaz, horoz vb. hayvanlar yer alır. Yabani hayvanlardan ise tilki, tavşan, yılan, baykuş, leylek vb. hayvanlar yer alır.³⁰⁰ Kümbet köyünde bu hayvanlarla ilgili inanış ve uygulamalar şu şekilde yer alır:

Kedi: Alevî-Bektaşî inancına göre Hz. Ali kedinin sırtını sıvazladığından dolayı hiçbir zaman kedinin sırtının yere gelmeyeceğine inanılır. Bu nedenle kedilerin her zaman dört ayağı üzerine düştüğüne inanılır. Kümbet köyü bireyleri arasında “Kedi gibi dört ayağının üzerine düştü.” ifadesi sürekli şanslı olduğu düşünülen kişiler için söylenir. Kediye öldürenlerin ise başına felaketler geleceğine inanılır. Fakat kara kediler kümbet köyü bireyleri tarafından pek fazla sevilmez.

²⁹⁷ K.K. 4, 5, 11, 12, 13.

²⁹⁸ K.K. 2, 3, 9, 10.

²⁹⁹ Güngör- Köylü, *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*, 59-65.

³⁰⁰ K.K. 1, 2, 6, 7, 9, 10, 11, 18.

Onların uğursuz olduklarına ve kara kedi gören kişilerin gün boyunca tüm işlerinin ters gideceğine inanılır. Hatta bu köy bireyleri tarafından arası bozulan kişiler için “Aranıza kara kedi mi girdi?” şeklinde ifade edilir.³⁰¹

Köpek: Evin önünde nedensiz, alışılmışın dışında sürekli uluması o evde kısa zaman içerisinde bir felaketin gerçekleşeceğine işaret olarak görülür. Bazı kişiler için ise köpeğin sebepsiz yere havlaması kötü bir haber geleceğinin işareti olarak inanılır. Gündüz vakti köpek uluması ölümün bir habercisi olarak kabul edildiği için hoş karşılanmaz. Kümbet köyünde gündüz vakti köpek ulurken kuru soğan ya da sarımsakla köpek taşlandığında ölümün uzaklaştığına inanılır.³⁰²

Örümcek: Muhammed Peygamberi mağarada koruduğu için uğurlu kabul edilir. Örümceğin öldürülmesini ise uğursuzluk olarak kabul edilir.³⁰³

Karınca: Bu hayvanları öldüren ya da onların yuvalarını bozan insanların başına felaketler geleceğine ve kendi yuvalarının da dağılacağına inanılır. Kümbet köyünde evin içinde karınca görülmesi o evin bereketli olacağına bir işareti olarak kabul edilir. Hatta kazançlarının helal olduğu anlamına geldiğine inanılır. Karınca yumurtalarının vücutta istenmeyen tüylerin üzerine sürüldüğünde o tüylerin çıkmasını engellediğine inanılır.³⁰⁴

Baykuş: Ötüşünün uğursuz olduğuna inanılır. Kümbet köyünde baykuş hangi evin çatısına konup öterse o evden bir cenaze çıkacağına inanılır. Birine beddua edilirken “Baykuşlar ötsün damında.” tabiri kullanılır. Baykuşun öttüğünü gören kişi baykuşun uğursuzluğundan korunmak için soğan veya sarımsak ile taşlamalıdır.³⁰⁵

At ve Eşek: Türk toplumunda yük ve binek hayvanları her zaman kutsal kabul edilir.³⁰⁶ Bazı durumlarda at ve eşekler insanların başına gelebilecek felaketlerin habercileri olarak kabul edilir. Bu nedenle Kümbet köyünde at, eşek, gibi hayvanlara eziyet eden kişilerin ömrünün kılalacağına veya başına kötü olaylar geleceğine inanılır. Özellikle eşek derisi felç tedavisinde kullanılır.³⁰⁷

³⁰¹ K.K. 2, 3.

³⁰² K.K. 2, 3, 9, 10.

³⁰³ K.K. 7.

³⁰⁴ K.K. 27, 28.

³⁰⁵ K.K. 8, 9, 11.

³⁰⁶ Çavuşoğlu, *Kültür ve Zihniyet*, 132-133.

³⁰⁷ K.K. 4, 7, 8, 9.

Turna Kuşu: Alevî-Bektaşî inancı içerisinde yer alan semah gösterilerinin en önemlilerinden biri “Turna Semah”ıdır.³⁰⁸ Turna kuşları Alevî-Bektaşî inancında yer alan semaha isim olmuştur.³⁰⁹ Kümbet köyü bireylerinde turna kuşlarının uçuş yönlerine ve ötüşlerine göre anlam yüklenir. Turna kuşlarının uçuş yollarında zaman zaman gökyüzünde daire oluşturarak dönmelerini semaha benzetilir.³¹⁰

Tavşan ve Tilki: Kümbet köyünde tavşanın etini yemek haram kabul edilip yasaklanmıştır. Tavşan kulaklarıyla eşeğe, burnu ve bıyıklarıyla kediye benzediğinden dolayı kötü bir hayvandır. Tavşan hayız gören tek hayvan olduğu için tamamen kandan oluşur. Kan ise İslâm’da haramdır. Tavşanın ölüsü veya dirisi bir şeye değerse değdiği şey pis olarak kabul edilir. Kümbet köyü bireyleri yolculuk esnasında tavşanın önlerinden geçmesini uğursuzluk olarak kabul ederler. Kümbet köyü bireyleri tilkiyi ise uğurlu kabul ederler. Özellikle yolculuk esnasında önlerinden tilki geçerse uğur getireceğine inanılır.³¹¹

Uğur Böceği: Bir kişinin eline ya da herhangi bir yerine konduğunda o kişiye uğur getireceğine ve o kişinin çok şanslı olacağına inanılır.³¹²

Tavuk, Horoz ve Kaz: Tavuğun horoz gibi ses çıkarması uğursuzluk olarak kabul edilir. Bu nedenle uğursuzluktan kurtulmak için tavuk hemen kesilmelidir. Horozun gündüz ötmesi uğursuzluk olarak kabul edilir. Gündüz öten horozun felaketin habercisi olduğuna inanılır. Aynı zamanda horoz Cebrail kurbanı olarakta önemli bir hayvandır. Kazlar ise İmam Ali’nin şehit edildiği gün öldürüleceğini sezmiştir. Kazlar İmam Ali’nin camiye gitmesini engellemek amacıyla elbisesinin eteğinden çektiğine inanılır. Sezgi gücünün yüksek olduğu kabul edilen kazların İmam Ali’nin ölümüne engel olmaya çalıştığından dolayı Kümbet köyünde çok sevilen bir hayvandır. Hatta İmam Ali’nin kazlarla birlikte yapılan resimleri ve kart

³⁰⁸ Alevî-Bektaşî inancına göre turnalar uğur, bereket, mutluluk, refah, saflık, temizlik, dürüstlük, vefakarlık, sadakat, sabır, sevgi, onur ve özgürlüğe işaret etmekte olup kutsal sayılır. Bu nedenle insanlar onlara zarar vermez. Turnalar Hz. Ali’yi temsil eder. Turna Semahı ise, turnanın uçuşuna benzetilir. Turna semahı, Hak’la bu buluşmayı anlatır. Sesi ise Hz. Ali’ye benzetilir (“Alevi Haber (AH)”, *Alevilikte Turna Kuşu ve Önemi* (19 Mart 2022)).

³⁰⁹ Mehmet Temizkan, “Türk Kültüründe ve Alevî-Bektaşî İnancında Turna”, *Türk Tarihi ve Kültürü Araştırmaları (TTKA)* (21 Temmuz 2013).

³¹⁰ K.K. 2, 3, 6, 9, 10, 13.

³¹¹ K.K. 5.

³¹² K.K. 29.

postalları bulunur. Ayrıca kazların al bastı denen kötü ruh ve cinlerin musallat olduğu kadınları tedavi ederek kurtardığına inanılır.³¹³

Güvercin: Hacı Bektâş-ı Veli'nin Horasan'dan Anadolu'ya güvercin donunda geldiği inancıyla Kümbet köyü bireyleri güvercine değer verirler. Bu yüzden güvercini öldürmek veya yuvasını bozmak günahdır, bunu yapan kişinin başına felaketler gelir.³¹⁴

Koyun-Keçi: Koyun, meleğe benzetilen bir hayvandır. Ayrıca kurbanlar koyundan oluşur. Ancak keçinin kara renginden dolayı şeytanı temsil ettiğine inanılır. Şeytan keçi donuna girebilir.³¹⁵

Keklik: Kümbet köyü bireyleri İmam Ali'nin kanını içtiğinden dolayı gagasının kırmızı olduğuna inanırlar. Bu yüzden kecliği de sevmezler.³¹⁶

1.4. Su ile İlgili İnanışlar

Kümbet köyü bireyleri arasında suyun önemli bir yeri vardır. Su hem hayatın devamlılığı için hem de temizlenmek için gereklidir. Bir kişiye su verildiği zaman suyu alan kişi “Su gibi aziz ol.” diyerek suyun anlam ve önemini ifade eder. Su hem dinî inanışlar açısından hem de canlılığın devamlılığı açısından önemli olduğu için asla kirletilmez. Suyu kirletenler ise uyarılır ve kınanır. Bu sular akan sular ya da durağan sular dahi olsa aynı şekilde titiz davranırlar. Çünkü su, rahmet ve bereketin kaynağıdır. Bundan dolayı su etrafında bazı halk inanış ve uygulamaları oluşmuştur. Kadınlar hayız, nifas ve lohusalıktan su ile temizlenir. Kadınlar bu gibi durumlarda su ile banyo yapmazlarsa halk arasında kirli kabul edilir. Aynı şekilde kırklama inanışında anne ve çocuk, doğumdan kırk gün sonra su ile kırklanmak suretiyle temizlenmiş olur.³¹⁷

Su ile ilgili Kümbet köyü bireyleri arasında oluşan halk inanış ve uygulamalarında yolcunun arkasından dökülen su, “Su gibi git ve gel.” anlamı taşır. Ölen kişiyi, temiz olarak defin etmek için su ile yıkarlar. Ayrıca defin işleminden sonra cenazenin yıkandığı sudan bir miktar alarak mezarın üstüne baştan ayağa doğru

³¹³ K.K. 1, 2, 3, 25, 26, 27.

³¹⁴ K.K. 4, 5.

³¹⁵ K.K. 4, 5, 6, 7, 15, 16, 20.

³¹⁶ K.K. 2, 3, 9, 10, 11, 29.

³¹⁷ K.K. 13.

dökmek suretiyle toprağın altındaki ölen kişiyi bir kez daha temizlemiş olurlar. Kötü rüyaların su gibi akıp gitmesi ve geri dönmemesi için rüyaların öncelikle suya anlatılması gerektiği inancı da mevcuttur. Ayrıca cinlerin ve şeytanların musallat olmasını engellemek için kaynar su yere dökülürken “yâ destur” ifadesi söylenir.³¹⁸

1.5. Ateşle İlgili İnanışlar

Türkler de olduğu gibi³¹⁹ Kümbet köyü bireylerinde de su gibi temizleme özelliği olduğu için “ateş”in önemli bir yeri bulunur. Ateş, bazen kötülükleri ve kirleri temizlerken bazen de cin, şeytan ve kötü ruhlardan bizleri korur. Bundan dolayı ateş etrafında bazı halk inanış ve uygulamaları oluşmuştur.

Kümbet köyü bireyleri arasında ateşe tükürüldüğünde, soğan sarımsak kabukları atıldığında, tırnak ve saç gibi şeyler atıldığında ve tuvalet ihtiyacı giderildiğinde uğursuzluk getirdiğine inanılır. Bunları yapan kişinin başına ise kötü olaylar geleceğine inanılır. Yanan ateş ocağı, sıcak su dökülerek söndürülmemesi gerekir. Eğer söndürülürse ateş ocağının söndüğü gibi kendi ocaklarının da söneceğine inanılır. Ateş söndürülmesi gerekirse ya besmele çekilir ya da “yâ destur” denilmesi gerekir. Birisi ateş söndüreceği zaman hemen uyarılarak “destur çek” derler. Sonra ise ateşin dışından içine doğru olacak şekilde su dökülüp söndürülür. Böylece cin ya da kötü ruhların uzaklaşmasına inanılarak söndürme işlemi yapılmış olunur. Akşam vakti ateş ile oynanmaz. Oynandığı durumlarda cin ya da kötü ruhların musallat olacağına inanılır. Akşam vaktinden sonra başka bir eve ateş verilmez. Akşam vakti ateş verildiği durumlarda ateşin çıkarıldığı evde acı bir olay olacağına veya ateş gibi yakıcı kötü bir şeyin gerçekleşeceğine inanılır.³²⁰

Ölen kişinin çıktığı evin ışıklarını bazen üç bazen de yedi gece açık kalmalıdır. Bu ışıklar mum, çıra ya da lamba aracılığı ile olur. Bu sayede ruhlardan ve cinlerden korunduklarına inanırlar. Aynı zamanda evin ışıkları yanık tutulduğunda ölen “ata ruhu” eve gelip yakınlarını ziyaret etmek isterse evini rahatça bulabilir. Kümbet köyü bireyleri ziyaret ettikleri türbe ve yatırlarda mum yakarak dua

³¹⁸ K.K. 2, 3, 9, 10, 24.

³¹⁹ Güngör- Köylü, *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*, 99-100.

³²⁰ K.K. 10, 11, 12, 17, 25, 28, 29, 30.

ederler.³²¹ Bu da ateşi aydınlatan, yol gösteren, ışık tutan ve uyandıran bir nesne olduğunu gösterir.

1.6. Gece ve Gök Cisimleri ile İlgili İnanışlar

Kümbet köyü bireylerinde gece ile ilgili inanışlar vardır. Gece ile ilgili halk inanış ve uygulamalarında güneşin batmasını yani havanın kararmasını “yerler mühürlendi ya da yerler kilitlendi” şeklinde ifade ederler.³²²

Kümbet köyü bireyleri, acı ve üzüntü getireceğine inandıkları için güneş batıp yerler mühürlenince ev halkı dışındakilerle alışverişlerini durdururlar. Yerler mühürlenince evde kullanılan tencere, tava, soğan, sarımsak, maya, sabun gibi eşyalar ve yiyecekler ev dışındaki diğer kişilere verilmez. Aynı zamanda ev halkı dışındaki kişilerden de alınmaz. Evde kırklı çocuk var ise kırk gün boyunca gece ve gündüz ev halkı dışındaki kişilere ateş verilmez. Ev halkı dışındaki kişilere ateş verilince evdeki ateşin kesileceğine inanılır. Kötü olarak kabul ettikleri için gece olunca Kümbet köyü bireyleri çocuklarını ve özellikle kırklı çocuklarını ev dışına çıkarmazlar. Ev dışında da eşyalarını bırakmazlar. Çünkü şeytanlar, cinler, periler ve kötü ruhlar gece vaktinde ortaya çıkarlar. Aynı şekilde gece olunca yolculuğa başlanmaz, aynaya bakılmaz, tırnak kesilmez, vücuda batan diken çıkarılmaz, tavuk ve horoz kesilmez, çöp dökülmez, kaynar su dışarı atılmaz vb. inanış ve uygulamalar bulunur. Bu gibi uygulamalar yapılırsa uğursuzluk olacağına ya da cin ve şeytanların musallat olacağına inanılır. Yerler mühürlenince cinlerin parası olduğuna inanıldığı için soğan kabuğu, sarımsak kabuğu, elma kabuğu ve ekmek kırıntısı ateşe atılmaz. Hatta bu kabuklar yerde ise kaldırılarak uygun bir yere konur. Özellikle ev ve avlu duvarları üzerine konur. Açık bulunan sönmemiş ocak aile ocağını söndüreceği gerekçesiyle su atılarak söndürülmez. Çünkü cinler ateşte bulunurlar. Su dökerek onlara zarar verildiği için onlar da su dökene ve ailesine zarar verebileceğine inanılır.³²³

Perşembe gününü cuma gününe bağlayan geceler ise dikiş dikilmez. Yine perşembe gününü cuma gününe bağlayan gece ev halkı dışındaki kişilere şeker, tuz

³²¹ K.K. 2, 3, 9, 10, 16.

³²² K.K. 5.

³²³ K.K. 2, 3, 8, 9, 12, 15.

verilince ev halkının ağızının tadının bozulacağına inanılır. Perşembe gününü cuma gününe bağlayan gece ayna verilince aydınlığın kaybolacağına inanılır.³²⁴

Gök cisimleri ile ilgili olarak, hava normal sıcaklıktan daha fazla olursa yağmur yağacağına inanılır. Güneşli havada yağmur yağdığına çıkan gökkuşağının bittiği yerde hazine olduğuna ve gökkuşağının altından geçen kişinin cinsiyetinin değişeceğine inanılır. Yıldız kaydığına tutulan dileklerin kabul olduğuna veya birisinin öleceğine inanılır. Yıldırım sırasında ulu ağaçlardan uzak durulması gerekir. Çünkü ulu ağaçların yıldırımını kendisine çektiğine inanılır. Dolunayda doğan bebeklerin ay gibi parlak yüzlü ve uğurlu olacağına inanılır. Ay veya güneş tutulduğu zaman gürültü çıkarılması gerekir. Çünkü güneş ve ayı ya da yeryüzünü cinler ele geçireceğine inanıldığı için davul ya da tenekeye vurularak gürültü çıkarılması gerekir. Bu gürültü sayesinde cinler korkarak kaçarlar.³²⁵

2. Görünmeyen Varlıklarla İlgili İnanışlar

Görünmeyen varlıklarla ilgili olarak halk inanış ve uygulamalarında melek, cin ve şeytan inancı yer alır. Kümbet köyü bireylerinde de bu görünmeyen varlıklarla ilgili inanışlar bulunur.

Melek, Allah'ın emirlerine tam olarak itaat eden, nurdan yaratılan, iyiliği, temizliği temsil eden ruhani varlıklardır. İyiliğin ve doğruluğun sembolü olduğundan dolayı Kümbet köyü bireyleri davranışlarını beğendiği veya iyi niyetli kimseler için "melek gibi" kavramını kullanırlar.³²⁶

Şeytan, insanlara musallat olan, insanları doğru yoldan çıkararak, ateşten yaratılan, kötülüğü temsil eden ve ruhani varlıklar olarak bilinir. Şeytan, Allah'ın emirlerine karşı geldiği için onun huzurundan kovulmuş olup hayır ve rahmetten uzaklaştırılmıştır. Şeytana Allah tarafından insana vesvese vermesi, çeşitli hilelerle insanları kıyamet gününe kadar doğru yoldan çıkarması konusunda izin verilmiştir. Kümbet köyü bireyelerine göre şeytan genellikle kül veya bulaşık suyu dökülen yerlerde, çamur alanlarda, bataklık bölgelerinde, çöplük yerlerde vb. pis kabul edilen yerlerde bulunur. Akşam vaktinden sonra dışarıda gezmek iyi karşılanmaz. O

³²⁴ K.K. 2, 3, 9, 10, 11, 12.

³²⁵ K.K. 1, 7, 8, 9.

³²⁶ K.K. 1, 3, 7, 8, 9, 19, 20.

saatlerde şeytanın dışarıda olduğuna inanıldığından dolayı çocuklar dışarıda bulundurulmaz. Gece vakti ıslık çalınırsa ıslık çalan kişinin başına şeytanların toplanacağına inanılır. Herhangi bir eşya kaybolduğunda “Şeytan aldı götürdü, satamadan getirdi.” denildiğinde eşyanın hızlı bir şekilde bulunabileceğine inanılır. Keçinin ise şeytanı temsil ettiğine inanılır.³²⁷

Görünmeyen varlıkların bir diğeri ise cinlerdir. Kümbet köyü bireylerine göre cinlerin bazılarının insanlara doğruyu gösterdiğine bazılarının ise insanlara zarar verebileceğine ve kötü yola saptıracağına inanılır. Bazı cinlerin ise insanlara âşık olabileceği ve insanlarla evlilik yapabileceğine inanılır. Cinler genellikle izbe, pis, karanlık, terk edilmiş yerlerde bulunurlar. Aynı zamanda yol ve dere kenarlarında, bataklıklarda, ağıl (koyunların bulunduğu yer, ahır), samanlık, tuvalet ve banyo gibi alanlarda da bulunurlar. Cinler bulaşık suyu, kül, çöp dökülen mekânlarda ve kapı eşiğinde de bulunurlar. İnsanlar tarafından cinlerin adı fazla anılmaz. Adı fazla anıldığında onların bu durumdan rahatsız olacağına ve insanlara zarar verebileceğine inanılır. İnsanlar bu nedenle genellikle cin yerine “üç harfli” ifadesini kullanırlar. Al bastı ve karabasan olarak bilinen görünmeyen varlıklarda cinlerin bir çeşididir. Albastı; doğum yapan kadınlara, yeni doğan çocuklara ve yeni evlenen çiftlere musallat olup onlara zarar verebileceğine hatta ölümlerine neden olabileceğine inanılmakta olan bir cindir. Cinler, güzel kız, küçük çocuk, keçi, siyah kedi ve tavşan gibi şekillerde insanlara görünürler. Kümbet köyü bireyleri tarafından sarımsak ve soğan kabukları yakılırsa cinlerin insanları çarpacağına inanılır. Çünkü sarımsak ve soğan kabuğunun cinlerin parası olduğuna inanılır. Karabasan ise genellikle uyku halinde iken gelmekte ve insanları korkutur.³²⁸

3. Nazar İnanışı

Kümbet köyü bireylerinde yer alan halk inanış ve uygulamalarından bir diğerini de nazar inanışı oluşturur. Genellikle haset edenlerin, kem gözlülerin, kötü nefeslilerin nazarının degeceğine inanılır. En çok nazar eden kişilerin çakır gözlü ve

³²⁷ K.K. 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13.

³²⁸ K.K. 2, 3, 9, 10.

mavi gözlü (gök gözlü) özelliklere sahip olduğuna inanılır. Bu tür insanlardan korkulması ve korunulması gerekir. Nazar en çok küçük çocukları etkiler.³²⁹

Nazardan korunmak için Kümbet köyü bireyleri bazı tedbirler alırlar. Bu tedbirlerin başında nazar boncuğu, iğde ağacından bir parça ve muska taşımak gelir. Evlerin nazardan korunması için de evin görünen bir yerine büyük baş hayvan ya da at kafası asılır. Ev halkını nazardan korumak için ise evlerin görünen yerine at nalı asılır. Bu uygulamalar ile nazar değme özelliği olan kişilerin dikkatleri bu nesnelere çekilerek nazarın engellendiğine inanılır.³³⁰

Kümbet köyü bireylerinde nazarı etkisiz hale getirmek için diğer uygulamalar ise hocaya okutmak, yaşlı bir kadın veya erkeğe okutmak ve Kur'an-ı Kerim'den ayetler okumak şeklinde yapılır. Ayrıca kurşun dökülerek ve üzerlik otu yakılarak nazar etkisiz hale getirilebilir. Yanan üzerlik otunun dumanı, nazara uğrayan kişilere koklatılmak suretiyle ve evlerde dumanı gezdirilerek nazarın giderildiğine inanılır. Bu uygulamaya “tütsüleme” denir.³³¹

4. Ziyaret Yerleri

Kümbet köyü bireylerinin ziyaret ettiği türbeler ve bu türbelerle ilgili inanış ve uygulamalar da vardır. Bu türbelerin en başında Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesinde bulunan “Hacı Bektâş-ı Veli Türbesi” yer alır. Bunun haricinde Aksaray ili Ortaköy ilçesinde yer alan “Yûnus Emre Türbesi”, Aksaray merkez ilçesine bağlı bulunan Tapduk köyünde bulunan “Tapduk Emre Türbesi”, Konya ilinde bulunan “Mevlâna Türbesi” ve Kırıkkale ilinde bulunan “Hasan Dede Türbesi” ziyaret edilir.³³²

Kümbet köyü bireyleri bu türbelerde adak kurbanları keser, dilekler diler ve dualar eder. Bu türbelerde dileklerin ve duaların kabul olduğuna inanılır. Bu türbelere dilekler dilenirken mum yakılır, ağaçlara bez bağlanır ve taşlar üst üste konur.

³²⁹ K.K. 7, 8, 9.

³³⁰ K.K. 4, 7, 9, 10, 15, 16.

³³¹ K.K. 2, 3, 7, 8, 9, 10.

³³² K.K. 2, 3, 4, 9, 10, 13.

5. Halk Hekimliği ve Ocaklarla İlgili İnanış ve Uygulamalar

5.1. Kösnü (Köstebek) Ocağı

Kümbet köyünde çıban şeklinde çıkan yaraların tedavisinin yapıldığı yer kösnü ocağıdır. Bu yaralara kösnü hastalığı denir. Kümbet köyündeki kösnü ocağında bulunan ocaklı kadına göre “kösnü hastalığını bilmeyen kişilere genelde kanser teşhisi koyulur. Bu hastalığa ameliyat tedavisi uygulanır. Kösnü hastalığının ameliyat sonrası iyileştiği zannedilir. Fakat bir ay sonra tekrar vücudun başka bir yerinden kösnü hastalığının çıktığı görülür. Kösnü hastalığının iki türü bulunur. Birincisi erkek kösnü hastalığı, genelde vücudun hassas bölgelerinde tek noktada çıkar ve büyür. Bu hastalık türü bir ay sonra kaybolur fakat birkaç ay sonra kendini yeniler. Diğeri ise dişi kösnü hastalığıdır. Bu hastalık genelde vücudun hassas bölgelerinde çıkar ve her yere yayılabilir. Dişi kösnü hastalığı bir ay sonra iyileştiği zannedilir. Fakat birkaç ay sonra kendini tekrardan yeniler ve büyümeye devam eder.” Kösnü hastalığına, kösnü ocağında herhangi bir cerrahi müdahale yapılmayıp özel ocak evinde kösnü toprağıyla ovulur. Ardından ocak sahibi yaraya tükürmekte ve böylece yara tedavi edilir. Kösnü hastalığını tedavi eden ocaklı kadının daha önce bu hastalığı tedavi eden annesi tarafından el alarak devam ettirmiştir. El alma işleminde ise yuvasından çıkmakta olan bir köstebek yakalanarak elleri ile boğmak suretiyle öldürülmesi gerekir. Ardından el veren kişi, el alan kişiye dua ederek ellerini ovar. Bu şekilde el verilmiş olunur.³³³

5.2. Derma (Temre) Ocağı

Kümbet köyünde bulunan ocaklardan bir diğeri de derma ocağıdır. Ocak sahibine göre deri üzerinde mühür şeklinde oluşan kaşıntılı yaralara derma denilir. Çevre köylerden bu ocağa şifa bulmak için gelenler bulunur. Derma hastalığı için ocak sahibi olan kişiye gidilir. Derma hastalığı, salı günü ya da cumartesi günü okunur. Derma ocağı olan ocaklı kişi iğne ile deri üzerindeki derma hastalığının kenarlarını çizer. O bölgenin üzerine çizikler yaparak ocaklı olan kişi dualar okur. Son olarak o bölgeye tükürüp tuz ile bastırma işlemi uygular. Bu uygulama ile birlikte derma hastalığı tedavi edilmiş olunur. Tavsiye edilen tedavi süresine göre üç

³³³ K.K. 1, 6, 7, 8.

hafta peş peşe salı günü ve cumartesi günü ocaklı olan kişiye gidilip derma hastalığı okutulmalıdır. Ancak mümkün değilse tek seferde okunması da yeterli olur. Ocaklı kişi bu hastalığı annesinden el alarak devam ettirmiştir.³³⁴

5.3. Felç Tedavisi

Kümbet köyünde felç olan hastaları iyileştirmek için eşek derisi kullanılır. Bu hastalığa yakalan kişinin felçli bölgesi eşek derisine sarılarak bir gün boyunca bekletilir. Bu uygulama ile birlikte kişinin felçli bölgesi tedavi edilmiş olur. Bu tedavi yönteminin etkili olabilmesi için hasta felç geçirdiği andan itibaren bir hafta içerisinde eşek derisine sarılarak tedavi edilmesi gerekir. Bu yöntemi kümbet köyü bireyleri Kahramanmaraş ilindeki Alevî-Bektaşî dedelerinden öğrenmişlerdir.³³⁵

³³⁴ K.K. 9, 10.

³³⁵ K.K. 4, 5, 13.

SONUÇ

İnsanlar sonuç alamadığı isteklerini gerçekleştirecek ya da kurtulamadığı korkularını ve kaygılarını giderecek insanüstü varlıklara inanma ihtiyacı hissederler. Bu inanma ihtiyacı sonucu bazı dinî inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu dinî inanış ve uygulamalar insanoğlunun yaşadığı ortama, çevresindeki insanlara, karşılaştığı durumlara göre farklılık gösterir. İnsanların sahip olduğu dinî inanış ve uygulamalar kültürün önemli bir parçasıdır. Her toplumun kendine özgü benimsediği bir kültürü bulunur. Bu kültürün şekillenmesinde dinî inanış ve uygulamaların da önemli bir etkisi vardır.

Göçebe olan Türk toplulukları geleneksel Türk dinî inanışları ile birlikte Anadolu'ya geldiklerinde karşılaştıkları İslâm dininden ve kültüründen de etkilenmişlerdir. Bu etkilenme halk inanış ve uygulamalarına zenginlik katmıştır. Halk inanış ve uygulamaları geçmişten günümüze nesilden nesile aktararak devam etmiştir. Bunu Anadolu topraklarında devam ettiren topluluklardan biri de Kümbet köyü abdallardır.

Türkmen boylarından olan ve Anadolu Alevî-Bektaşî inancı içerisinde yer alan Kümbet köyü abdalları, örf, adet, inanç ve kültür bakımından Anadolu'ya zenginlik katmıştır. Araştırmada Kümbet köyünde bulunan abdalların halk inanış ve uygulamaları tespit edilmiştir. Kümbet köyünde bulunan abdalların halk inanış ve uygulamaları, Dinler Tarihi ve halkbilimi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmada tespit edilen halk inanış ve uygulamaları somut olmayan kültürel mirasa da katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak sosyal bilimlerin nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın analiz kısmında Dinler Tarihi'nin fenomenolojik yöntemi kullanılarak veriler tarafsızca ortaya konmuştur. Araştırma sahasında görüşmeler yapılırken karşıdaki kişiye güven ortamı ve sohbet havası sağlanmalıdır. Görüşmeler iki ve daha fazla kişiden oluşan ortamlarda gerçekleştirilmelidir. Bu durumda veriler daha objektif ve detaylı olarak elde edilebilir.

Bu araştırmada Aksaray ili Ortaköy ilçesi Kümbet köyünde yaşayan bireylerin abdal toplulukları içerisinde yer aldıkları için abdal kavramına yer verilmiştir. Araştırma sonucunda etimolojik olarak abdal kavramı, ilk olarak MS 5. ve 6 yüzyılda Orta Asya'daki Türk kökenli "Akhunlar (Eftalitler)" için kullanılmıştır. Geçmişi eskilere dayanan abdal kavramı tasavvufî anlamda "gezginci dervişler"i ifade eder. Abdallar etimolojik olarak çingenelerle karıştırılarak yanlış anlaşılmışlardır. Kümbet köyü abdalları ise köken olarak Orta Asya'dan Horasan'a, Horasan'dan da Selçuklu Devletinin iskân politikası ile Anadolu'ya yerleştirilmişlerdir. Kümbet köyü bireyleri bu iskân politikası sonucu göçebe hayattan yerleşik hayata geçmişlerdir. Günümüzde Anadolu Alevî-Bektaşılığı içerisinde yer alan Kümbet köyü bireyleri Türkmen boylarına mensuptur.

Kümbet köyü bireyleri, tarihi süreç içerisinde Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederken farklı kültürlerle ve dinlerle karışlaşmışlardır. Özellikle Horasan bölgesinde Safevî Devleti'nin Şah İsmail ile birlikte yürütmüş olduğu Şiî politikasından etkilenmişlerdir. Bu karışlaşma sonucunda abdal kültürünü oluşturmuşlardır. Bu kültür içerisinde geleneksel Türk dinî inanışlarının ve İslâmîyet'in izlerini görmek mümkündür. Günümüzde ise Alevî-Bektaşî inancı içerisinde yer almalarına rağmen bu inançtan uzaklaşmaya başlamışlardır. Uzaklaşmanın temel sebebi ise Alevî-Bektaşilik inancının bir sonraki kuşağa aktarılmaması ve diğer kültürlerin etkisinde kalınmasıdır.

Kümbet köyü bireylerinin kapalı bir toplum yapısına sahip olmalarından dolayı örf ve âdetlerinin devamlılığını sağlamışlardır. Özellikle babadan oğula geçen müzisyenlik (çalgıcılık) ve sünnetçilik mesleklerini devam ettirmişlerdir. Bu araştırmada geçiş ritüelleri olarak adlandırılan insan hayatının; doğum, evlilik ve ölüm dönemlerinde Kümbet köyü bireyleri arasında geleneksel Türk dinî inanış ve uygulamaları hâla varlığını sürür. Örneğin, gece olunca yerlerin mühürlenmesi inancı gereği cenazeler gece defnedilmez. Doğum, evlilik ve ölüm dönemlerinde uygulanan halk inanış ve uygulamaları özellikle kadın ve çocuk etrafında oluşmuş olup erkeklere yönelik bir inanış ve uygulama mevcut değildir. Örneğin, evlilik çağına gelen bir kızın evlenememe korkusu ya da çocuğu olmayan bir kadının aşağılanma ve ötekileştirilme korkusu sonucu inanış ve uygulamalar ortaya çıkarmıştır. Bir

çocuğun yaşıtlarına göre yürüme problemi yaşaması sonucu anne çareyi köstek kesme uygulamasında bulmuştur.

Bu araştırmada diğerk halk inanışları ve uygulamaları başlığı adı altında yer alan tabiatla ilgili inanışlar, nazarla ilgili inanışlar, ziyaret yerleri ile ilgili inanışlar, halk hekimliğı ve ocak yerleri ile ilgili inanış ve uygulamaların varlığı tespit edilmiştir. Burada yer alan halk inanışı ver uygulamaları ise insanların zaman içerisinde alışılmışın dışında gerçekleşen bir olay karşısında oluşan korkularını ya da belirsizlikleri gidermek için oluşmuştur. Örneğın, kişinin rüyasında korkması, sebepsiz yere bir çocuğun ağlaması, kişinin hastalanması gibi durumlar karşısında çare bulabilmek ve anlamlandırmak istemiştir. Bunun sonucu vücudunda çıkan bir yaranın tedavisi için ocaklı denilen kişilere giderek çare bulmaya çalışmıştır. Ya da başına bir felaket geldiğinde onu anlamlandırmaya çalışmıştır. Felaketin kaynağını ve sebebini öğrenmek istemiştir. Bazen bunu önünden geçen kara bir kediyle bazen de nazarla ilişkilendirmiştir. Bu halk inanış ve uygulamaları Kümbet köyünde eski kuşak tarafından hâla uygulanırken yeni nesil tarafından varlığı bilinmekte fakat uygulamalar azalmaktadır.

Sonuç itibarıyla halk inanışı ve uygulamaları insanların anlamlandıramadığı veya çare bulamadığı durumlar karşısında oluşmuştur. Bu durumlar karşısında insanlar bir şeylere inanmak veya sığınmak ister. Bu inanmalar ise belirli tecrübeler sonucu hayatın içende yer almıştır. İnsanoğlu var olduğu sürece halk inanışı ve uygulamalarının varlığı da devam edecektir. Dinler Tarihi de tarafsız bir şekilde insanlarda oluşan bu halk inanışı ve uygulamalarını ortaya çıkarır. Halk inanışı çalışmaları ile dinî inanış ve uygulamalarla birlikte kültürel zenginlikler de ortaya çıkar. Bu yüzden halk inanışı çalışmalarının yapılması önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Kaynak Eserler

- Alkan, Mustafa- Yurtoğlu, Gökhan. "Tarihi Bir Şahsiyet Olarak Otman Baba: Otman Baba Kimdir?" *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı*. 47-65. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2018.
- Altınöz, İsmail. "Çingeneler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-1/291-294. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/cingeneler>
- Avcı, A. Haydar. *Halkbilimi Konuları ve Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Berhem Yayınları, 1992.
- Ayata, Saim. *Kırşehir Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2015.
- Başak, Vildan. *Uşak ve Çevresi Halk İnanışları ve Bu İnanışların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Uşak: Uşak Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bozkurt, Fuat (ed.). *Buyruk İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016.
- Caferoğlu, Ahmet. "Anadolu Abdallarının Gizli Dillerinden Bir İki Örnek", *Fuad Köprülü Armağanı*. İstanbul: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1953.
- Coşan, Mahmud Esad. *Makalat-ı Hacı Bektaş-ı Veli*. İstanbul: Server Yayınları, 2013.
- Çavuşoğlu, Ali. *Kültür ve Zihniyet*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2011.
- Dede, Aslan İlhan. "Şit Peygamber ve Güruh-U Naci". *Alevi İslam İnanç Hizmetleri Başkanlığı (AİİHB)*. 08 Haziran 2023. Erişim 08 Haziran 2023.
<https://aleviislaminanchizmetleri.org/Inanc-onderi-yazisi/17/sit-peygamber-ve-guruh-u-naci>
- Dedebaba, Bedri Noyan. *Bektaşilik Alevilik Nedir?* Ankara: Doğuş Matbaacılık, 1985.
- Değerli. "Bir Türkmen Babasından Bektaşî Babasına Dönüşümün Hikayesi: Halife Baba Zaviyesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 99 (2021), 285-298.
- Doğan, İsa. *Türklük ve Alevilik*. Samsun: Kardeş Ofset Basım, 2. Basım, 1998.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihi / İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*. çev. Mustafa Ünal. İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım, 2005.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. çev. Lale Arslan Özcan. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009.

- Eroğlu, Ahmet Hikmet (ed.). *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Türk Halk İnançlarının Güncel Değeri”. *Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 87-97. <http://ktp2.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=126022500&YayinTarihi=%5Bt.y%5D>
- Eröz, Mehmet. *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnanıcı) ve Alevilik Bektaşılık*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992.
- Eröz, Mehmet. *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki. *Anadolu İnançları*. İstanbul: Derin Yayınları, 2007.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*. Ankara: Selçuk Yayınları, 1990.
- Güngör, Harun- Köylü, Bekir. *Türk Halk İnanışları Üzerine Notlar*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Güngör, Özcan (ed.). *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- Gürsoy, Şahin. *Türkiye Abdalları*. Platin Yayınları, 2006.
- İpek, Yasin vd. *Şia’dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi, 2022.
- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Erzurum: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1995.
- Kalaycı, Bircan. “Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi (ÇÜTAM)”. *Halk Bilimi/Folklor Tarihsel Süreç*. Erişim 06 Şubat 2023. <https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/26.php>
- Karadağ, Metin - Kaya, Azat. *Halkbilimine Giriş*. Balıkesir: Akademi Aylık Kültür Araştırma Dergisi Yayınları, 2. Basım., 1995.
- Kaygusuz, İsmail. *Alevilik İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Uluları (1.cilt)*. İstanbul: Alev Yayınları, 1995.
- Korkmaz, Esad. *Alevilik ve Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2005.
- Köprülü, Mehmed Fuad. *Edebiyat Araştırmaları-2*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Köprülü, Mehmet Fuat. “Abdal”. *Türk Halkedebiyatı Ansiklopedisi (Ortaçağ ve Yeniçağ Türklerinin Halk Kültürü Üzerine, Coğrafya, Etnografya, Etnoloji, Tarih ve edebiyat Lügati)*. C. 1. İstanbul: Burhaneddin Basımevi, 1935.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Sentez Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Kurt, Adile Aşkıım (ed.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.
- Melikoff, Irene. *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe Türk Halk Tasavvufunun Doğuşu ve Evrimi*. çev. Turan Alptekin. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 1998.
- Noyan, Bedri. *Bütün Yönleriyle Bektaşılık ve Alevilik*. Ankara: Ardıç Yayınları, 1998.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşi Menakıpnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1983.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Babailer İsyanı (Ciltli)*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2020.
- Okan, Murat. *Türkiye’de Alevilik / Antropolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2004.
- Oytan, M. Tefvik. *Bektaşiliğin İçyüzü*. İstanbul: Demos Yayınları, 2007.

- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2014.
- Öz, Mustafa. “Kerbelâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/271-272. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kerbela>
- Öz, Mustafa. “Teberri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/214-215. İstanbul: TDV Yayınları, 2011. <https://islamansiklopedisi.org.tr/teberri>
- Özdemir, Ali Rıza. *A'dan Z'ye Alevilik*. Ankara: Kripto Basın Yayın, 3. Basım, 2018.
- Özkan, Ali Rafet. *Türkiye Çingeneleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 2000.
- Polat, Kemal. *Türkiye'de Dinler Tarihi Sahasında Yapılan Alan Araştırmaları Üzerine Bazı Düşünceler. Türkiye'de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü ve Geleceği) Sempozyumu (4-6 Aralık 2009)*. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2010.
- Sakin, Orhan. *16.yy. Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler Boylar-Kabileler-Cemaatler*. İstanbul: Ekim Yayınları, 2010.
- Sarikaya, Mahmut- Seyfeli, Mahmut. “Kırşehir Abdal/Teber Dili ve Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 15 (2004), 243-278. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16956/177049>
- Serdaroğlu, Ömer Faruk. *Merzifon ve Çevre Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=5D0uOS4k2Gi_ScHGZCp2Tw&no=tG2-BOzUIMH42MBJPBoTgQ
- Kaygusuz Abdal Divanı*. çev. Mustafa Sever. Ankara: Heleke Yayıncılık, 2016. <https://www.diyantevakfiyayin.com.tr/tr/urun/kaygusuz-abdal-divan>
- Sevim, Ali. *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Sönmez, Veysel- Alacapınar, G. Füsün. *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 7. Basım, ts.
- Şahin, Haşim. “Şücâüddin Velî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/247-248. İstanbul: TDV Yayınları, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sucauddin-veli>
- Şener, Cemal. *Şamanizm*. İstanbul: Bds Yayınları, 1996.
- Şimşek, Hasan- Yıldırım, Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Hasan Şimşek-Ali Yıldırım)*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Temizkan, Mehmet. “Türk Kültüründe ve Alevî-Bektaşî İncasında Turna”. *Türk Tarihi ve Kültürü Araştırmaları (TTKA)*. 21 Temmuz 2013. Erişim 08 Haziran 2023. <https://www.altayli.net/turk-kulturunde-ve-alevi-bektasi-inancinda-turna.html>
- Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
- Topaloğlu, Bekir. “Âhiret”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/543-548. Ankara: TDV Yayınları, 1988. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahiret>
- Tümer, Günay vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 3. Basım, 2011.
- Uca, Alaattin. “Türk Toplumunda Ad verme Geleneği”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 23 (2004), 145-150.

- Uludağ, Süleyman. “Abdal”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/61-62. Ankara: TDV Yayınları, 1988. <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdal>
- Uludağ, Süleyman. “Ricâlü’l-Gayb”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 35/81-83. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008.
- Ulusoy, A. Cemalettin. *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi -Bektaşî Yolu-*. Ankara: Akademi Yayınları, 1986.
- Ülkütaşır, Mehmet Şakir. “Abdallar”. *Türk Kültürü Dergisi* 64 (1968), 251-256.
- Ünal, Mustafa. “Halk Dini Verilerinin Fenomenolojik Yöntemle İncelenmesi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2000), 229-242. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatilahiyat/issue/68405/1067171>
- Üzüm, İlyas. *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. Ankara: İslam/İslam Araştırmaları Merkezi, 2022.
- Yıldız, Hakkı Dursun. “Ebû Müslim-i Horasânî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/197-199. İstanbul: TDV Yayınları, 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-muslim-i-horasani>
- Yörük, Doğan. *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*. Konya: Tablet Kitabevi, 2005.
- “Abdal”. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: Milliyet Gazetesi Baskısı, 1986.
- Ortaköy İlçesi. “Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (AİKTM)”. Erişim 11 Şubat 2023. <https://aksaray.ktb.gov.tr/TR-63633/ortakoy-ilcesi.html>
- Aksaray Tanıtımı. “Aksaray Valiliği (AV)”. Erişim 11 Şubat 2023. <http://www.aksaray.gov.tr/aksaray-tanitim>
- Alevilikte Turna Kuşu ve Önemi. “Alevi Haber (AH)”. 19 Mart 2022. Erişim 04 Temmuz 2023. <https://www.alevihaber.com/alevilikte-turna-kusu-ve-onemi-45964h.htm>
- Aksaray. “Coğrafya Dünyası (CD)”. Erişim 11 Şubat 2023. <https://www.cografya.gen.tr/tr/aksaray/>
- Künbed. “Lügat (L)”. Erişim 11 Şubat 2023. <https://www.luggat.com//kunbed/1/1>
- Tarihçe. “Ortaköy Kaymakamlığı (OK)”. Erişim 11 Şubat 2023. <http://www.ortakoy.gov.tr/tarihce>
- Halk Bilimi ve Folklorun Gelişimi. “Turizm Folklor Araştırma Kurumu Derneği Gençlik Kulübü (TUFAK)”. Erişim 06 Şubat 2023. <https://tufak.org.tr/halkbilimivefolklor.html>
- Aksaray Ortaköy Kümbet Köyü Nüfusu. “Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları (TNIİMKN)”. Erişim 12 Şubat 2023. <https://www.nufusune.com/34900-aksaray-ortakoy-kumbet-koy-nufusu>
- Dertli Yoldaş. “Türkü Dostları (TD)”. Erişim 10 Şubat 2023. <https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=20768>

2. Kaynak Kişiler

- K.K. 1. 1978, Kümbet Köyü, Müzisyen, Lise
- K.K. 2. 1948, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok
- K.K. 3. 1980, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, İlkokul
- K.K. 4. 1973, Kümbet Köyü, Çiftçi, Lise
- K.K. 5. 1943, Kümbet Köyü, Çiftçi, Okuma Yazma Var
- K.K. 6. 1940, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok
- K.K. 7. 1996, Kümbet Köyü, Hayvancılık, Üniversite
- K.K. 8. 1975, Kümbet Köyü, Sünnetçi, İlkokul
- K.K. 9. 1977, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Var
- K.K. 10. 1950, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok
- K.K. 11. 1975, Kümbet Köyü, İşportacılık, İlkokul
- K.K. 12. 1973, Kümbet Köyü, Müzisyen, İlkokul
- K.K. 13. 1958, Kümbet Köyü, Esnaf, Okuma Yazma Var
- K.K. 14. 1990, Kümbet Köyü, Serbest Meslek, Lise
- K.K. 15. 1940, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok
- K.K. 16. 1940, Kümbet Köyü, Emekli, Okuma Yazma Yok
- K.K. 17. 1950, Kümbet Köyü, Muhtar Emeklisi, İlkokul
- K.K. 18. 1960, Kümbet Köyü, Çiftçi, İlkokul
- K.K. 19. 1965, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok
- K.K. 20. 1986, Kümbet Köyü, Memur, Lise
- K.K. 21. 1980, Ortaköy, Memur, Ön Lisans
- K.K. 22. 1970, Kümbet Köyü, İşçi, İlkokul
- K.K. 23. 1975, Kümbet Köyü, Sünnetçi, İlkokul
- K.K. 24. 1977, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Var
- K.K. 25. 1962, Kümbet Köyü, Emekli, Okuma Yazma Var
- K.K. 26. 1973, Kümbet Köyü, Çiftçi, Okuma Yazma Var
- K.K. 27. 1958, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Yok
- K.K. 28. 1961, Kümbet Köyü, Çiftçi, Okuma Yazma Var
- K.K. 29. 1969, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, Okuma Yazma Var
- K.K. 30. 1977, Kümbet Köyü, Ev Hanımı, İlkokul

EKLER

Ek 1. Resimler

Resim 1. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi

Resim 3. Hacı Bektaş-1 Veli Türbesi Aslanlı Çeşme

Resim 2. Balım Sultan Türbesi ve Karadut Ağacı

Resim 4. Hacıbektaş İlçesi Delikli Taş

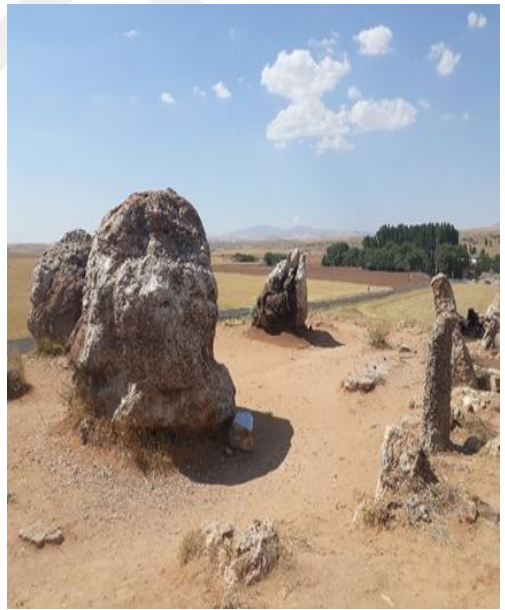
Resim 5. Hacibektaş İlçesi Delikli Taş Dilek Mumu

Resim 7. Hacibektaş İlçesi Dilek Taşları

Resim 6. Hacibektaş İlçesi Dilek Ağacı

Resim 8. Hacibektaş İlçesi Beş Taşlar

Resim 9. Hacibektaş İlçesi Kara Kadı

Resim 11. Hacibektaş-ı Veli Türbesi Cem Ayini

Resim 10. Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi Dilek İçin Türbe Bezi ve Taşı

Resim 12. Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi Semah Gösterisi

Resim 13. Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi
Cem Ayini Delil Uyandırma

Resim 15. Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi Cem Ayini
Lokma

Resim 14. Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi Kırklar
Meclisi

Resim 16. Kümbet Köyü

Resim 17. Kümbet Camii

Resim 19. Kümbet Köyü Müzisyenleri

Resim 18. Kümbet Köyü Cem Meydanı

Resim 20. Kümbet Köyü İşportacılık (Bayrak Satışı)

Resim 21. Kümbet Köyü İşportacılık

Resim 23. Kümbet Köyü Ekmek Fırını

Resim 22. Kümbet Köyü Davulculuk

Resim 24. Kümbet Köyü Eski Muhtar ile Görüşme

Resim 25. Kümbet Köyü Sünnetçi ile Görüşme

Resim 27. Kümbet Köyü Aşure

Resim 26. Kümbet Köyü Camii ve İmam Hatibi

Resim 28. Kümbet Köyü Yağmur Duasının
Yapıldığı
İnin Önü (İnin Üstü)

Resim 29. Kümbet Köyü Yaz Kur'an Kursu

Resim 31. Kümbet Köyü Bahçe Duvarı
Nazardan Korunmak İçin At Kafası

Resim 30. Kümbet Köyü İğde Ağaçları

Resim 32. Kümbet Köyü Ulu Dut Ağacı

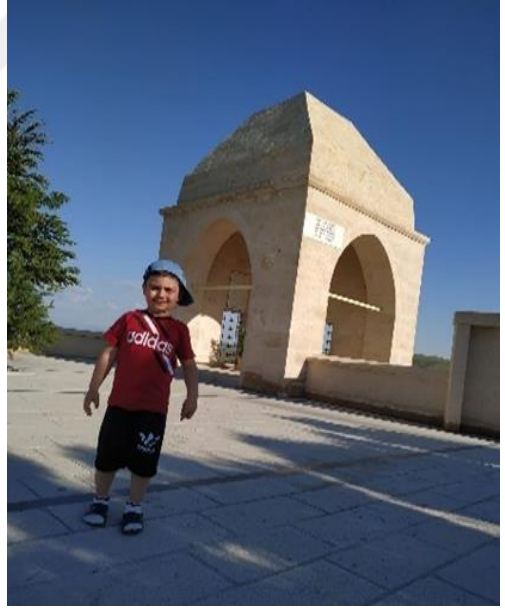
Resim 33. Kümbet Köyü Mezar

Resim 35. Kümbet Köyü Eski Mezarlar

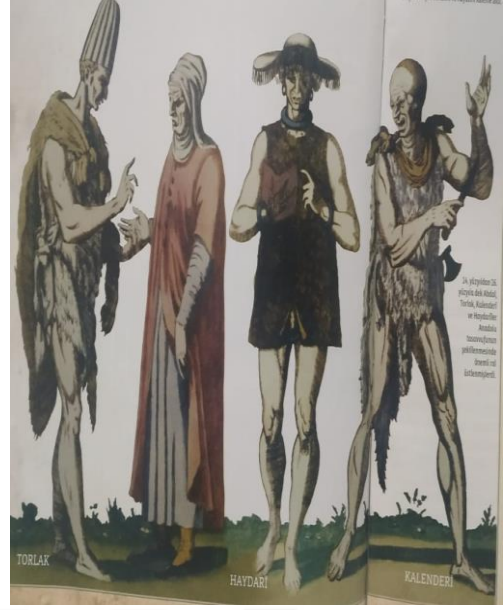
Resim 34. Kümbet Köyü Evi Nazardan Korunmak İçin Üzerlik Otu

Resim 36. Yunus Emre Türbesi

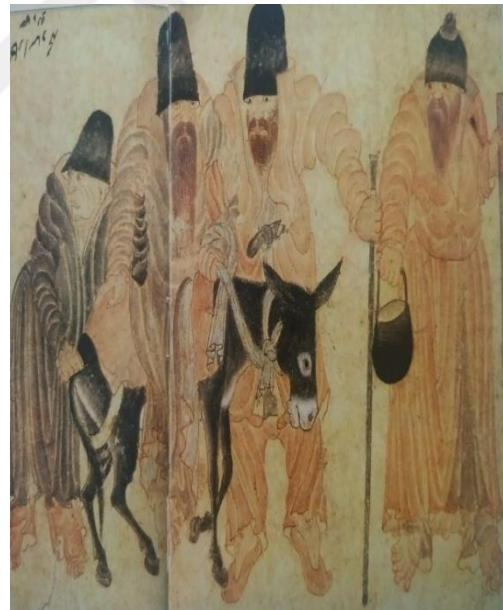
Resim 37. Aslı Viyana'da Bulunan ve 16. yy. Başlarına Tarihlenen Bir Albümde Anadolu'da Gezici Dervişler
(Melih Duygulu vd., "Abdallar Bozkırın Yalnız Çocukları", Doğuş Yayın Grubu 46 (Kasım 2012), 30-38.)

Resim 39. 14. yy. 16. yy. Dek Abdal, Torlak, Kalenderi ve Haydariler
(Melih Duygulu vd., "Abdallar Bozkırın Yalnız Çocukları", Doğuş Yayın Grubu 46 (Kasım 2012), 30-38.)

Resim 38. Topkapı Sarayı'nda Bulunan 15. yy. Abdal
(Melih Duygulu vd., "Abdallar Bozkırın Yalnız Çocukları", Doğuş Yayın Grubu 46 (Kasım 2012), 30-38.)

Resim 40. Şeyh ve Gezgin Dervişler. Abdal Olma İhtimali Yüksek
(Melih Duygulu vd., "Abdallar Bozkırın Yalnız Çocukları", Doğuş Yayın Grubu 46 (Kasım 2012), 30-38.)

EK 2. Görüşme Metni ve Görüşme Formu

Görüşme Metni

Tarih : .../.../...

Saat (Başlangıç/Bitiş) : .../...

Giriş

Merhaba.

Adım Cebrail ÖZTAPAN Kırıkkale Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez Projesi kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Muhammed GÜNGÖR danışmanlığında Aksaray İli Ortaköy İlçesi Kümbet Köyü Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi hakkında bir çalışma yapmaktayım. Bu çalışma kapsamında sizlerle görüşme yapmak istiyorum.

Görüşmemize geçmeden önce, görüşmemizin gizli olduğunu ve görüşmede konuşulanları yalnızca bu araştırmada yer alan araştırmacıların bileceğini belirtmek isterim. Bunun yanında araştırma raporunda isminiz kesinlikle yer almayacak, bunun yerine takma isim kullanılacak ya da isminiz şifrelenecektir.

Konuşmalarımızın kaydedilmesi çalışmamda bana oldukça yardımcı olacaktır. Kaydetmemin sizin açınızdan bir sakıncası var mı? Görüşme sonunda istemediğiniz bilgiler olursa onları silebiliriz.

Görüşmemiz esnasında cevap vermek istemediğiniz soruları cevaplamayabilirsiniz. Devam etmek istemediğinizde görüşmeyi bırakabiliriz.

Görüşmeye devam etmek istiyor musunuz?

Görüşmemizin yaklaşık 60 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Görüşmemizde Kümbet Köyü Halk İnanışları ile ilgili düşüncelerinizi paylaşmanızı isteyeceğim. Soracağım soruların doğru bir cevabı yoktur. Doğru cevap yalnızca sizin vereceğiniz cevaptır.

Görüşmemize başlamadan önce sormak istediğiniz soru ya da belirtmek istediğiniz herhangi bir düşünceniz var mı?

İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum

Adınız ve Soyadınız:

Cinsiyet:

Medeni hali:

Yaşınız:

Eğitim Durumu:

Mesleğiniz:

Görüşme Formu

1. Kümbet Köyü ve Alevilik ile İlgili Genel Bilgiler

1.1. Kümbet ismi nereden gelmektedir, tarihi geçmişi hakkında bilgi verebilir misiniz?

1.2. Abdal ne demektir?

1.3. Genelde ne işle uğraşılır?

1.4. Hangi illere çalışmaya gidilir?

1.5. Kadınların ekonomik hayata katkıları var mıdır?

1.6. Çocukların eğitiminde nelere dikkat edilir?

1.7. Çocuklar için tavsiye edilen, cazip görülen meslekler nelerdir?

1.8. Aile yapısı ve ahlaki değerleri hakkında bilgi verebilir misiniz?

1.9. Ocak ne demek, ocağınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

1.10. Sizin seçereniz ya da icazetnameniz ya da bir yetki belgeniz var mıdır?

1.11. Siz Alevilik ve dedelerle ilgili bilgileri kimlerden öğrendiniz, bu yolu nasıl öğreniyorsunuz?

1.12. Dedeler geleneksel bilgileri hangi kaynaktan edinmişlerdir, yazılı kaynaklar nelerdir, tarihi kitap, fotoğraf, mektup, ferman gibi yazılı belgeler var mı?

1.13. Namaz:

1.13.1. İbadet mahiyetinde değerlendirdiğiniz temizlik çeşitleriniz nelerdir?

1.13.2. Gusül ve abdest temizliği hakkındaki bakış açınız nedir?

1.13.3. Namazdan ne anlamaktasınız, namaz sizin için ne anlama gelmektedir?

1.13.4. Halka namazı nedir, halka namazına yüklenen anlamlar nelerdir?

1.14. Hac:

- 1.14.1. Hac veya Gönül Haccı nasıl ifade edilmektedir?
- 1.14.2. Hacı olmak için ne tür yerleri ziyaret etmek gerekir?

1.15. Zekât ve Fitre:

- 1.15.1. Zekât ibadetini nasıl yapmaktalar?
- 1.15.2. Kimlere zekât verilmelidir?
- 1.15.3. Dedelere zekât vb. olarak verilen mali bir ibadet var mıdır?

1.16. Oruç:

- 1.16.1. Size göre oruç ibadeti nasıl anlaşılmaktadır?
- 1.16.2. Hangi aylarda oruç tutulmaktadır, bu oruçların çeşitleri nelerdir?
- 1.16.3. Oruç tutulurken yenilip içilmeyen besin maddeleri var mıdır?
- 1.16.4. Muharrem orucunu ne zaman tutuyorsunuz?

1.17. Ehl-i Beyt nedir, kimlerden oluşur?

1.18. Hz. Muhammed hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

1.19. Allah-Muhammed-Ali inancı ne anlama gelmektedir?

1.20. On iki post nedir, anlatır mısınız?

1.21. Alevilik ne demek, Alevi yolu nedir?

1.22. Eline, diline, beline sahip olmak sözün inancınızdaki yeri nedir?

1.23. Dem ve doluya olan bakış açınız nasıldır? İçki içmenin dinî bir temeli var mıdır?

1.24. Dört kapı, kırk makam nedir?

1.25. Yedi farz üç sünnet nedir?

2. Cem ile İlgili Bilgiler

2.1. Cem nedir?

2.2. Şu anda cem yapıyor musunuz, yapıyorsanız nerede, yapmıyorsanız neden?

2.3. Hangi günlerde cem yapıyorsunuz?

2.4. Kaç tip cem yapıyorsunuz?

2.5. On iki İmam kimlerden oluşur?

2.6. Dua nedir? Gülbank, mersiye, mirîciye, tevhit, naat, nefes, düvazimam, muharremiye, kavramları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

2.7. Kur'an-ı Kerim sizin için ne anlam ifade ediyor, cem içinde Kuran-ı Kerim'in yeri nedir, Kur'an-ı Kerim surelerinde cem ile ilgili ayetler var mıdır, Kur'an-ı Kerim 'siz cem olabilir mi, Kuran-ı Kerim'in hangi ayetleri cemde okunabilir?

2.8. Musahiplik nedir?

2.9. Kurban kesiyor musunuz, kesiyorsanız hangi zamanlarda kesilmelidir?

2.10. Kurbanı tıglamak ne demektir?

3. Geçiş Dönemleri ile İlgili İnanışlar

3.1. Doğum:

3.1.1. Doğum Öncesi İnanışlar

3.1.1.1. Çocuğu olmayan kadınlar ne gibi uygulamalar yaparlar?

3.1.1.2. Çocuğun cinsiyetini belirlemek için ne gibi uygulamalar yapılmaktadır?

3.1.1.3. Çocuğa isim verme uygulamaları nasıl yapılmaktadır?

3.1.2. Doğum Sırasıyla İlgili İnanışlar

3.1.2.1. Kadın kolay doğum yapması için ne gibi uygulamalar yapılmaktadır?

3.1.3. Çocuğu ve Lohusa Kadını Korumaya Yönelik İnanışlar

3.1.3.1. Al basması ne demektir?

3.1.3.2. Bir kimseye al bastığı nasıl belli olur?

3.1.3.3. Al basmasından korunma yöntemleri nelerdir?

3.1.3.4. Kırk karışması ne demektir?

3.1.3.5. Bebeğin göbek bağı ne yapılır?

3.1.3.6. Köstek kesme nasıl yapılmaktadır?

3.1.3.7. Bebeğin ilk dişi çıkınca ne yapılmalıdır?

3.1.3.8. Çocuğun sünneti nasıl yapılmaktadır?

3.2. Evlilik:

3.2.1. Kısmetin açılması için ne gibi uygulamalar yapılmaktadır?

3.2.2. Nikah ne zaman kıyılır?

3.2.3. Düğün başlarken neler yapılır?

3.2.4. Düğün ne zaman başlar?

3.2.5. Kaç gün sürer?

- 3.2.6. Hangi algılar alınır?
3.2.7. Baba evinden gelin nasıl çıkar?
3.2.8. Gelin erkek evine nasıl getirilir?

3.3. Ölüm:

- 3.3.1. lümü Düşündüren Belirtiler nelerdir?
3.3.2. Ölüm Anı, Sonrası ve Acıyı Belirtme Biçimleri nelerdir?
3.3.3. Hakka yürüyen kişi nasıl toprağa verilir?
3.3.4. Hakka yürüyen kişi hangi günlerde anılır?
3.3.5. Cenazeyi yıkamak için yapılan su kaynatılan ocak nasıl söndürülür?
3.3.6. Cenaze evinde kaç gün ışıklar yanık bırakılır?
3.3.7. Mezar taşları ne zaman dikilir?

4. Diğer Halk İnanışları

4.1. Rüya:

- 4.1.1. lüyü rüyasında gören sadaka verir mi?
4.1.2. lüyü rüyasında gören dama sarımsak ve soğan atar mı?
4.1.3. Rüya yorumu yapılır mı?

4.2. Halk Hekimliği ya da Sağıtma Ocakları:

- 4.2.1. Köyünüzde ya da civar köylerde ocaklar var mıdır?
4.2.2. Hangi hastalıklar için bu ocaklara gidilir?
4.2.3. Uygulama yöntemleri nasıldır?

4.3. Uğur ve Uğursuzluk

- 4.3.1. Hangi hayvanlar uğurlu kabul edilir?
4.3.2. Hangi hayvanlar uğursuz kabul edilir?

4.4. Görünmeyen Varlıklar:

- 4.4.1. Cin, şeytan, peri gibi varlıklara inanıyor musunuz?
4.4.2. Cin, şeytan, peri gibi varlıklar nerelerde bulunur?
4.4.3. Cin, şeytan, peri ile ilgili bildiğiniz bir hikâye var mıdır?
4.4.4. Cinler hangi hayvan şekline girebilir?
4.4.5. Bulaşık suyu ve sıcak su niçin yerlere dökülmez?
4.4.6. Cin, şeytan, peri gibi varlıklardan nasıl korunmak gerekir?

4.5. Yağmur Duası:

- 4.5.1. Yağmur duası ne zaman yapılır?

4.5.2. Yağmur duası nerelerde yapılır?

4.5.3. Yağmur duasından önce ve sonra toplu yemek yenilir mi?

4.5.4. Yemek hangi malzemelerle yapılır?

4.6. Ağaçla:

4.6.1. Hangi ağaçlar kutsaldır?

4.6.2. Hangi ağaçlara çaput bağlanır?

4.6.3. Yukarıdaki ağaçların hangisinin dibine taş atılır ve niçin atılır?

4.7. Hayvanlarla:

4.7.1. Tavşan etinin yenilmemesi ve diğer hayvanlara bakış açısı hakkındaki düşüncelerinizi söyleyebilir misiniz?

4.8. Su:

4.8.1. Rüyada su görmek ne almama gelmektedir?

4.9. Ateş:

4.9.1. Hangi maddeler ateşe atılmaz ve yakılmaz?

4.10. Nazar:

4.10.1. Kimlerin nazarı değer?

4.10.2. Nazardan korunmak için ne yapılır?

4.11. Gece:

4.11.1. “Yerler kilitlendi” denilince ne anlıyorsunuz?

4.11.2. Güneş battıktan sonra hangi eşyalar ödünç verilmez?

4.12. Güneş:

4.12.1. Güneş ve ay tutulduğu zaman ne yapılır?

4.13. İnsan:

4.13.1. İnsanlar hangi şekle (dona, kılığa) bürünebilirler?

EK 3. Etik Kurul İzni

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU TOPLANTISI

KARAR TARİHİ : 18.03/2022
OTURUM NO : 03
TOPLANTI SAATİ : 12.30

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Ali TAŞ başkanlığında gündemdeki maddeleri görüşmek üzere toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

- GÜNDEM** 2-Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Muhamed GÜNGÖR'ün Danışmanı olduğu Cebrail ÖZTAPAN tarafından yürütülen "Aksaray İli Ortaköy İlçesi Kümbet Köyü Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi " konulu proje başvurusunun görüşülmesi,
- KARAR** 2- Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Muhamed GÜNGÖR'ün Danışmanı olduğu Cebrail ÖZTAPAN tarafından yürütülen "Aksaray İli Ortaköy İlçesi Kümbet Köyü Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından İncelenmesi " konulu proje incelenmiş olup, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Etik Kurulu Yönergesinde belirtilmiş olan Etik İlkelerine uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Dr. Ali TAŞ

ÜYE
Prof. Dr. Mehmet DİKKAYA

ÜYE
Prof. Dr. Oğuz ÖCAL

ÜYE
Prof. Dr. Sevgi YURTÖNCEL

ÜYE
Prof. Dr. İbrahim
MAZMAN

ÜYE
Prof. Dr. Oktay AKBAŞ

ÜYE
Doç. Dr. Kamil ŞAHİN

ÜYE
Prof. Dr. Şahin AHMETOĞLU

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Fatma HIZIR ASRAV

T.C.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil :

Eğitim Durumu

Lisans: Kayseri- Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi- İlahiyat Bölümü- 2014

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar

- 2014-2014 Kayseri Talas Müftülüğü
- 2014-2017 Bingöl / Karlıova / Karlıova Anadolu İmam Hatip Lisesi
- 2017-2020 Yozgat / Merkez / Yozgat Anadolu İmam Hatip Lisesi
- 2020-... Kırşehir / Merkez / Kırşehir Anadolu İmam Hatip Lisesi

Yayımları (SCI):

Yayımları (Diğer):

Araştırma Alanları: Din, Dinler Tarihi, Halk İnanışları